

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ГОЛЕМ СОВЕТ

СЛУЧАЈ ЕЛ-МАСРИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(Жалба бр. 39630/09)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

13 декември 2012

Оваа пресуда е правосилна, но може да подлежи на уреднички измени.

СОДРЖИНА

ПОСТАПКА	9
ФАКТИ	12
I. ОКОЛНОСТИ НА СЛУЧАЈОТ	12
A. Верзија на настаните на жалителот	12
1. Патувањето за Република Македонија	12
2. Incommunicado притвор во хотелот	13
3. Трансфер до аеродромот во Скопје	13
4. Предавање на тим за „предавање“ на ЦИА на аеродромот во Скопје	14
5. Летот од Скопје за Авганистан	15
6. Притвор и испитување во Авганистан	15
7. Камуфлирано „обратно предавање“ во Албанија	17
8. Пристигнување во Германија	18
B. Позицијата на Владата на Република Македонија во однос на наводите на жалителот	20
1. Позицијата на тужената Влада според извештаите усвоени по одредени меѓународни истраги	20
(a) Наводни тајни притвори и незаконски меѓудржавни трансфери на притвореници во кои се вмешани земји-членки на Советот на Европа, Док.10957, 12 јуни 2006 („Извештај на Марти од 2006 година)	20
(б) Совет на Европа, Извештај од генералниот секретар според член 52 од Конвенцијата за прашањето за таен притвор и транспорт на притвореници осомничени за терористички акти (СГ/Инф (2006) 5, 28 февруари 2006	23
2. Верзија на настаните доставена од тужената Влада во постапката пред Судот	24
V. Меѓународни истраги поврзани со случајот на жалителот	26
1. Парламентарното собрание на Советот на Европа – „истрагата на Марти“	26
(a) Извештајот на Марти од 2006 година	26
(б) Тајни притвори и илегални трансфери на притвореници во кои се вмешани земји-членки на Советот на Европа: втор извештај, Док.11302 рев., 11 јуни 2007 („извештај на Марти од 2007 година“)	30
2. Европскиот парламент: истрагата на Фава	31
3. Комитетот за човекови права на ОН, Заклучни	

забелешки за Република Македонија, 3 април 2008 година,
Док. на ОН ССРР/С/МКД/СО/2

..... 32

4. Претставката на жалителот пред Меѓуамериканската
комисија за човекови права против Соединетите
Американски Држави (САД) 32

Г. Релевантни постапки пред националните органи
што не се од тужената држава 34

1. Германија 34

(а) Истрага на германското обвинителство 34

(б) Германска парламентарна истрага 35

2. Постапка во Соединетите Држави 36

Д. Постапката во Република

Македонија во врска со наводното апсење, притвор
и малтретирање на жалителот 37

1. Постапката пред Секторот за контрола и професионални
стандарди во Министерството за внатрешни работи
(ОКПС) 37

2. Кривичната постапка против непознати службени лица
..... 38

3. Парничната постапка за оштета 40

Ѓ. Други докази поднесени до Судот 41

1. Изјава од сведок под заклетва од 4 март 2010 година 41

2. Извештај од вештачење за случајот на жалителот поднесен
од г-дин Ц.Г.С. 43

3. Изјави на Европскиот центар за уставни и човекови
права (ЕЦЦХР) 44

4. Телеграми од WikiLeaks 45

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАШНО ПРАВО 45

А. Устав од 1991 година 45

Б. Кривичен законик 46

1. Застареност за кривично гонење 46

2. Течење и прекин на застареноста 46

3. Противправно лишување од слобода 46

4. Мачење 46

5. Малтретирање во извршувањето на службени
должности 46

В. Закон за кривичната постапка од 1997 година, според
текстот во релевантниот период 47

Г. Закон за облигационите односи 49

III. РЕЛЕВАНТНО МЕЃУНАРОДНО ПРАВО И ДРУГ ЈАВЕН
МАТЕРИЈАЛ 49

А. Меѓународни правни документи 49

1. Виенската конвенција за конзуларни односи, склучена

во Виена на 24 април 1963 година што стапила во сила на 19 март 1967 година	49
Комуникација и контакт со државјани на државата што праќа	50
2. Меѓународен пакт за граѓански и политички права (ИЦЦПР)	50
Член 4	50
Член 7	50
Член 9	50
3. Меѓународен договор за заштита на сите лица од принудно исчезнување (ЦЕД)	51
Член 1	51
Член 2	52
Член 3	52
Член 4	52
4. Високиот комесар на ОН за човекови права, прирачник за ефективна истрага и документирање на измачување и друго сурово, нечовечно или деградирачко постапување или казнување, 2001	52
5. Комисија за меѓународно право, 2001 Членови за одговорност на државите за меѓународни противправни дела	52
Член 7	53
Пречекорување на овластување или повреда на инструкциите	53
Член 14	53
Продолжување на време на повредата на меѓународна обврска	53
Член 15	53
Поведа што се состои од колективно дело	53
Член 16	54
Помош или асистенција во извршување на меѓународно противправно дело	54
6. Генерално собрание на ОН, Извештај на специјалниот известувач за човекови права за прашањето на измачување и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, 2 јули 2002 (А/57/173)	54
7. Парламентарно собрание на Советот на Европа, Резолуција 1433 за законитоста на притворања од Соединетите Држави во Guantanamo Bay, донесена на 26 април 2005 година	54
8. Парламентарно собрание на Советот на Европа, Резолуција 1463 за принудно исчезнување, донесена на 3 октомври 2005 година	55

9. Резолуција 60/148 на Генералното собрание на ОН за измачување и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, донесена на 21 февруари 2006 година 55
10. Европска комисија за демократија преку правото (Венецијанска комисија), Мислење за меѓународните правни обврски на земјите-членки на Советот на Европа во однос на тајни објекти за притвор и Меѓудржавен транспорт на затвореници (бр.363/2005, 17 март 2006 година) 56
11. Извештај на специјалниот известувач на ОН за унапредување и заштита на човековите права и основни слободи во борбата против тероризмот, А/ХЦР/10/3, 4 февруари 2009 година 57
12. Совет на ОН за човекови права, резолуции 9/11 и 12/12: Право на вистина, 24 септември 2008 и 12 октомври 2009 година 58
13. Совет на Европа, Насоки на Советот на министри на Советот на Европа за искоренување на неказнувањето за тешки повреди на човековите права, 30 март 2011 58
- Б. Релевантна судска практика на странски јурисдикции и меѓународни тела 59
 1. Апелационен суд на Англија и Велс (Граѓански оддел), Абаси и други против државниот секретар за надворешни и комонвелт работи и државниот секретар за одделот за внатрешни работи, случај бр.Ц/2002/0617А; 0617Б, 6 ноември 2002 година 59
 2. Апелационен суд на Соединетите Држави за зона девет, Фален Гереби против Џорџ Вокер Буш; Доналд Х. Рамсфелд, Д.Ц. бр.ЦВ-03-01267-АХМ, 18 декември 2003 ..59
 3. Комитетот на ОН против измачување, Агиза против Шведска, Допис бр.233/2003, ОН Док.ЦАТ/Ц/34/Д/233/203 (2005), и Комитетот на ОНБ за човекови права, Алзери против Шведска, ОН Док. ЦЦПР/Ц/88/Д/1416/2005 (2006) 60
- В. Јавни извори каде се нагласува загриженост за повреди на човековите права што наводно се случуваат во објектите за притвор управувани од САД по 11 септември 2001 година .. 61
 1. Релевантни материјали на меѓународни организации за човекови права 62
 - (а) Изјава на високиот комесар на ОН за човекови права за притворот на талибански и Ал каеда затвореници во базата на САД во Гвантанамо Беј, Куба, 16 јануари 2002 година 62

(б)	Амнести Интернешнл, Меморандум до Владата на САД за правата на луѓето притворени од САД во Авганистан и Гвантанамо Беј, април 2002	62
(в)	Хјуман Рајтс Воч, „Соединетите Држави, презумпција на вина: злоупотреба на човековите права на затворениците по 11 септември“, том 14, бр.4 (Г), август 2002 година	63
(г)	Хјуман Рајтс Воч, „Соединетите Држави: извештаи за измачување на лица осомничени дека се припадници на Ал каеда“, 26 декември 2002	63
(д)	Меѓународна хелсиншка федерација за човекови права, „Антитерористичките мерки, безбедноста и човековите права: Случувањата во Европа, Централна Азија и Северна Америка по 11 септември“, извештај, април 2003	63
(ѓ)	Извештај на Амнести Интернешнл 2003 – Соединетите Американски Држави, мај 2003	64
(е)	Амнести Интернешнл, „Незаконски притвор на шест лица од Босна и Херцеговина во Гвантанамо Беј“, 29 мај 2003 година	64
(ж)	Амнести Интернешнл, „Соединетите Американски Држави, заканата на лош пример: Поткопување на меѓународните стандарди со продолжувањето на притворањата во „војната против тероризмот“, 18 август 2003	65
(з)	Амнести Интернешнл, „Incommunicado притвор/страв од малтретирање“, 20 август 2003 година	65
(с)	Меѓународен комитет на црвениот крст, Соединетите Држави: претседателот на ИЦРЦ поттикнува на напредок за прашањата поврзани со притвор, информации за печатот 04/03, 16 јануари 2004 година	65
(и)	Работна група на ОН за арбитражен притвор, Мислење бр.29/2006, г-дин Ибн ал-Шаик Ал-Либи и 25 други лица против Соединетите Американски Држави, Док. на ОН А/ХРЦ/4/40/Адд.1 во 103 (2006)	66
2.	Други јавни документи	66
	Централна разузнавачка агенција, „Меморандум до Командниот центар на Министерството за правда – Бекграунд документ за комбинираната употреба на ЦИА на техники на испрашување“, 30 декември 2004	66
3.	Написи во медиуми	67
ПРАВО		70

I. ПРЕЛИМИНАРЕН ПРИГОВОР НА ВЛАДАТА ЗА НЕПОЧИТУВАЊЕ НА ПРАВИЛОТО ЗА ШЕСТ МЕСЕЦИ ..	70
A. Поднесоци на странките	70
1. Тужената Влада	70
2. Жалителот	71
B. Оценка на Судот	72
1. Општи принципи утврдени во судската практика на Судот	72
2. Примена на горните принципи во сегашниот случај ..	74
(a) Дали кривичната жалба била правен лек што требало да го искористи жалителот	74
(б) Почеток на шестмесечниот рок	77
(в) Заклучок	78
II. ОЦЕНКА НА СУДОТ НА ДОКАЗИТЕ И УТВРДУВАЊЕ НА ФАКТИТЕ	78
A. Поднесоци на странките	78
B. Оценка на фактите од страна на Судот	79
1. Општи принципи	79
2. Утврдување на фактите во сегашниот случај	81
III. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 3 ОД КОНВЕНЦИЈАТА ...	86
A. Поднесоци на странките	87
1. Жалителот	87
2. Тужената Влада	88
B. Трети страни како вмешувачи	89
1. Високиот комесар на ОН за човекови права (УНХЦХР)	89
2. Interights	90
3. Redress	91
4. Заеднички поднесоци на Амнести Интернешнл (АИ) и Меѓународната комисија на правници (ИЦЈ)	92
B. Оценка на Судот	93
1. Допуштеност	93
2. Основаност	93
(a) Процедуралниот аспект на член 3: немање на ефективна истрага	93
(i) Општи принципи	93
(ii) Примена на горните принципи во сегашниот случај	95
(б) Супстантивни аспекти на член 3 од Конвенцијата	99
(i) Малтретирање во хотелот и на аеродромот во Скопје	99
(α) Општи принципи	99
(β) Примена на горните принципи во сегашниот	

случај	101
Постапувањето во хотелот	101
Постапувањето на аеродромот во Скопје	103
(ii) Отстранување на жалителот	105
(α) Општи принципи	105
(β) Примена на горните принципи во сегашниот случај	107
(iii) Заклучок	109
IV. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 5 ОД КОНВЕНЦИЈАТА ..	109
А. Поднесоци на странките	111
Б. Трети страни како вмешувачи	111
В. Оценка на Судот	113
1. Допуштеност	113
2. Основаност	113
(a) Општи принципи утврдени во судската практика на Судот	113
(б) Примена на горните принципи во сегашниот случај	115
(i) Притворот на жалителот во Скопје	115
(ii) Подоцнежниот притвор на жалителот	117
(iii) Заклучок	118
(iv) Процедуралниот аспект на член 5: немање на ефективна истрага	119
V. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 8 ОД КОНВЕНЦИЈАТА ..	119
А. Поднесоци на странките	119
Б. Оценка на Судот	120
1. Допуштеност	120
2. Основаност	120
VI. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 13 ОД КОНВЕНЦИЈАТА ..	121
А. Поднесоци на странките	122
Б. Оценка на Судот	122
1. Допуштеност	122
2. Основаност	122
(a) Општи принципи утврдени во судската практика на Судот	122
(б) Примена на горните принципи во сегашниот случај	124
VII. ДРУГИ НАВОДНИ ПОВРЕДИ НА КОНВЕНЦИЈАТА ..	125
VIII. ПРИМЕНА НА ЧЛЕН 14 ОД КОНВЕНЦИЈАТА	126
А. Оштета	126
Б. Трошоци	128
В. Затезна камата	128
ОПЕРАТИВЕН ДЕЛ	128
ЗАЕДНИЧКО СОГЛАСНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИИТЕ	

ТАЛКЕНС, ШПИЛМАН, СИЦИЛИАНОС И КЕЛЕР	131
ЗАЕДНИЧКО СОГЛАСНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИИТЕ	
КАСАДЕВАЛ И ЛОПЕЗ ГУЕРА	135

Во случајот Ел-Масри против Република Македонија,

Европскиот суд за човекови права (Голем совет), заседавајќи во совет составен од следните судии:

Nicolas Bratza, *Претседател*,
Françoise Tulkens,
Dean Spielmann,
Nina Vajić,
Peer Lorenzen,
Karel Jungwiert,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Khanlar Hajiyev,
Luis López Guerra,
Ledi Bianku,
Işıl Karakaş,
Vincent A. de Gaetano,
Julia Laffranque,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse,
Helen Keller, *судии*,
И Michael O'Boyle, *заменик-регистар*,

Расправајќи на затворена седница на 16 мај и 24 октомври 2012 година,

Ја донесе следнава пресуда, усвоена на последниот наведен датум:

ПОСТАПКА

1.Случајот беше покренат со жалба (бр.39630/09) против Република Македонија поднесена до Судот според член 34 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи („Конвенцијата“) од германскиот државјанин, г-дин Кхалед Ел-Масри („жалителот“), на 20 јули 2009 година.

2. Жалителот беше застапуван од г-дин Џ.А.Голдстон, г-дин Д.Павли со канцеларија во Њујорк, и г-дин Ф.Медарски, македонски адвокат. Македонската Влада („Владата“) беше застапувана од нејзиниот агент, г-дин К.Богданов.

3. Жалителот тврдел дека бил предмет на тајна операција за предавање, имено дека агенти на тужената држава го притвориле, го држеле *incommunicado*, го испитувале и го малтретирале, и го предале на аеродромот во Скопје на агенти на ЦИА кои го префрлиле со специјален авион на ЦИА, во таен објект за притвор управуван од ЦИА во Авганистан, каде бил малтретиран повеќе од четири месеци. Наводниот страдање траело помеѓу 31 декември 2003 и 29 мај 2004 година, кога жалителот се вратил во Германија.

4. Жалбата првично беше доделена на Петтиот оддел на Судот (Член 52 § 1 од Деловникот на Судот). На 1 февруари 2011 година Судот го смени составот на своите оддели (Член 25 § 1) и овој случај беше доделен на новоформиранiot Прв оддел (Член 52 § 1).

5. На 28 септември 2010 година жалбите на жалителот според членовите 3, 5, 8 и 13 од Конвенцијата беа доставени до Владата.

6. Германската Влада, која беше информирана за правото да се вмеша во постапката, според член 36 § 1 од Конвенцијата, не даде индиции дека сака да го направи тоа.

7. Мирјана Лазарова Трајковска, судијата избрана во однос на Република Македонија, се повлече од заседавањето во случајот (Член 28). По тоа, тужената Влада го назначи Пеер Лорензен, судијата избран во однос на Данска, да го завземе нејзиното место (член 26 § 4 од Конвенцијата и Член 29 § 1).

8. На 24 јануари 2011 година Совет на Првиот оддел, составен од следните судии: Нина Вајиќ, Пеер Лорензен, Елизабет Штајнер, Кханлар Хацијев, Јулиа Ланфранк, Линос-Александре Сицилианос и Ерик Мосе, со асистенција на Сорен Нилсен, регистар на Одделот, ја пренесоа надлежноста на Големиот совет, при што ниту една од странките не вложи приговор за пренесувањето на надлежноста (член 30 од Конвенцијата и Член 72).

9. Составот на Големиот совет беше утврден според одредбите од член 26 §§ 4 и 5 од Конвенцијата и Член 24.

10. И жалителот и Владата поднесоа писмени опсервации. Покрај тоа, беа добиени коментари на трети страни од Високиот комесар на ОН за човекови права, Interights, Redress, Меѓународната комисија на правници и Амнести Интернешнл, на кои претседателот им дозволи да се вмешаат во писмената постапка (член 36 § 2 од Конвенцијата и Правило 44 § 2).

11. Судот одлучи да не спроведе усно испитување на г-дин Х.К., сведок предложен од жалителот.

12. Расправата се одржа во присуство на јавноста во зградата на Судот за човекови права во Стразбур, на 16 мај 2012 година (Член 59 § 3).

13. Пред Судот се појавија:

(а) *за Владата*

г-дин К.БОГДАНОВ,

Агент

г-ѓа Д.ЦОНОВА, Министерство за правда

г-ѓа В.СТАНОЈЕВСКА, Министерство за правда,

г-ѓа Н.ЈОСИФОВА, Министерство за

внатрешни работи,

Советници

(б) *за жалителот*

г-дин Џ.А.ГОЛДСОН, извршен директор,

Open Society Justice Initiative,

г-дин Д.ПАВЛИ,

Адвокат,

г-дин Р.СКИЛБЕК,

г-дин Ф.МЕДАРСКИ,

Советници.

14. Судот ги слушна обраќањата на г-дин Богданов, г-дин Голдсон и г-дин Павли, и нивните одговори на прашања поставени од неговите членови.

ФАКТИ

I. ОКОЛНОСТИ НА СЛУЧАЈОТ

15. Жалителот е роден во 1963 година и живее во Сенден, Германија.

A. Верзија на настаните дадена од жалителот

16. Во жалбата, жалителот упати на својата изјава дадена на 6 април 2006 година за целите на постапката пред Окружниот суд на САД за Источниот округ Вирџинија (види ставови 62 и 63 подолу).

1. Патувањето за Република Македонија

17. На 31 декември 2003 година жалителт се качил на автобус во Улм, Германија, за да го посети Скопје со цел, како што навел, „да оди на краток одмор и да се тргне малку од стресното домашно опкружување“. Околу 15:00 часот тој пристигнал на српско-македонската граница на преминот „Табановце“. Се јавило сомневање околу важноста на неговата неодамна издадена германска патна исправа. Граничниот службеник ја проверил неговата патна исправа и го прашал за целта на неговото патување и времетраењето и местото на планираниот престој. На патната исправа му бил ставен македонски влезен печат со датум од 31 декември 2003 година. Во таа пригода, неговите лични предмети биле проверени а тој бил испитуван за можни врски со неколку исламски организации и групи. Испитувањето завршило во 22:00 часот. Придружуван од мажи во цивилна облека коишто биле вооружени, бил одвезен во хотел, кој според подоцнежните истражувања се покажало дека бил хотелот „Скопски мерак“ во Скопје („хотелот“). По враќањето во Германија, жалителот го препознал, преку фотографии достапни на веб-страницата на хотелот, објектот на хотелот, собата каде наводно бил држен и еден од келнерите кои му носеле храна за време на притворот во хотелот.

2. Incommunicado притвор во хотелот

18. Жалителот бил однесен во соба на најгорниот кат на хотелот. За време на притворот во хотелот бил чуван од тим од девет лица, кои се менувале на секои шест часа. Тројца од нив биле со него постојано, дури и кога спиел. Постојано бил испитуван во текот на притворот. Бил испитуван на англиски јазик и покрај неговото ограничено познавање на тој јазик. Неговите барања да контактира со германската амбасада биле одбиени. Во една пригода, кога изјавил дека има намера да замине, му бил вперен пиштол во чело со закана дека ќе биде убиен. По седум дена заточеништво пристигнал друг службеник и му понудил договор, имено дека ќе биде вратен во Германија за возврат на признание дека е член на Ал каеда.

19. Тринаесеттиот ден од заточеништвото жалителот почнал штрајк со глад како протест против неговиот континуиран противправен притвор. Не јадел преостанатите десет дена од притворот во Република Македонија. Една седмица откако го почнал штрајкот со глад му било кажано дека наскоро ќе биде префрлен со авион во Германија.

3. Трансфер до аеродромот во Скопје

20. На 23 јануари 2004 година околу 20:00 часот, жалителот бил снимен со видео-камера и бил му биле дадени инструкции да каже дека со него постапувале добро, дека не му била нанесена никаква штета и дека наскоро ќе биде префрлен со авион во Германија. Со лисици на рацете и со врзани очи бил ставен во кола и однесен до аеродромот во Скопје.

4. Предавање на “тим за предавање“ на ЦИА на аеродромот во Скопје

21. По пристигнувањето, уште со лисици на рацете и со врзани очи, прво бил сместен на столица, каде седел час и половина. Му било

кажано дека ќе биде однесен во соба за лекарски преглед пред да биде префрлен во Германија. Потоа две лица насилно му ги префрлиле рацете назад. Тогаш бил сурово тепан од сите страни. Облеката му била искината со ножици или нож. Неговата долна облека била насилно тргната. Бил фрлен на под, рацете му биле ставени назад и на грбот му била ставена чизма. Потоа почувствувал како во анусот му ставаат цврст предмет. Како што изјавиле адвокатите на жалителот на јавната расправа на 16 мај 2012 година, од сите акти сторени врз жалителот тоа бил напонижувачкиот и најсрамен чин. Според жалителот, во таа прилика насилно му бил ставена инекција. Потоа бил одвлечкан од подот до еден агол во собата, каде нозете му биле врзани. Превезот му бил тргнат од очите. Светлото се угасила, што привремено го заслепило. Кога го повратил видот видел седум или осум лица облечени во црно со црни скијачки маски. Еден од нив му ставил пелена. Потоа бил облечен во темно-сини тренерки со кратки ракави. На глава му била ставена вреќа а на него бил ставен ремен со синцири на неговите рачни и ножни зглобови. Луѓето му ставиле штитници на ушите и јастучиња на очите и му ставиле превез и качулка. Го наведнале, со главата надолу, и брзо го внеле во авион, а синцирите му се врежувале во зглобовите на нозете. Авионот бил опколен од вооружени македонски лица за обезбедување. Имал потешкотија со дишењето заради вреќата што му била ставена на главата. Штом влегол во авионот, бил фрлен на подот со лицето надолу а неговите нозе и раце биле раширени и прицврстени на страните на авионот. Во текот на летот му биле дадени две инјекции. На носот му бил ставен и анестетик. Во текот на летот главно бил во несвесна состојба. На патната исправа на жалителот бил ставен македонски печат за излез со датум 23 јануари 2004 година.

22. Според жалителот, постапувањето со него пред летот на аеродромот во Скопје, „најверојатно во рацете на специјален тим за

предавање на ЦИА (Централната разузнавачка агенција на Соединетите Држави)“, било значително конзистентно со неодамна објавен документ на ЦИА во кој се опишува протоколот за т.н. постапување „шок при заробувањето (capture-shock)“ (види став 124 подолу).

5. Летот од Скопје до Авганистан

23. По слетувањето, жалителот излегол од авионот. Надвор било потопло отколку што било во Република Македонија, што за него било доволно да заклучи дека не бил вратен во Германја. Подоцна заклучил дека е во Авганистан и дека прелетот бил извршен преку Багдад.

6. Притворот и испитувањето во Авганистан

24. По слетувањето во Авганистан, жалителот со возило го возеле околу десет минути, потоа го извлекле од возилото, го удриле од сидовите на просторија, го фрлиле на подот, го клоцале и тепале. Посебна цел биле главата и вратот кои му биле газени. Бил оставен во мала, нечиста, темна бетонска ќелија. Кога очите му се привикнале на светлината, видел дека сидовите биле покриени со ракопис на арапски, урду и фарси. Во ќелијата немало кревет. Иако било студено, му било дадено само едно нечисто, воено ќебе и стара, искината облека замотана како тенка перница. Преку прозорецот најгоре на ќелијата го видел црвеното сонце како заоѓа. Подоцна сфатил дека бил префрлен во објект управуван од ЦИА којшто извештаите од медиумите го идентификувале како „Salt Pit“, фабрика за цигли северно од деловниот округ во Кабул што била користена од ЦИА за притворање и испитување на осомничени терористи од висок ранг.

25. За време на притворот, бил испитуван три или четири пати, секогаш од истото лице, коешто зборувало арапски со јужнолибански акцент, и секогаш ноќе. Испитувањата биле придружени со закани,

навреди, буткање и викање. Неговите постојани барања за средба со претставник од германската Влада биле игнорирани.

26. Во март 2004 година жалителот, заедно со неколку други затвореници со кои комуницирал преку ќелиските сидови, започнал штрајк со глад во знак на протест против континуираниот притвор без обвинение. Како последица на условите од притворот и штрајкот со глад здравјето на жалителот се влошувало секојдневно. За тоа време немал медицинско лекување, иако го побарал тоа во неколку прилики.

27. На 10 април 2004 година, триесет и седмиот ден од штрајкот со глад, во неговата ќелија влегле лица со качулки, го извлекле од креветот и му ги врзале рацете и нозете. Го одвлекле во просторијата за испрашување, го седнале на столица и го врзале за неа. Низ неговиот нос до желудникот била ставена цевка за хранење и преку неа била истурена течност. По оваа постапка, на жалителот му била дадена храна од конзерва, како и книги за читање.

28. По насилното хранење, на жалителот многу му се слошило и имал големи болки. Во ќелијата дошол лекар во средината на ноќта и му дал лекови, но тој останал во кревет неколку дена. Отприлика во тој период жалителот почувствувал нешто како слаб земјотрес. Во врска со тоа, жалителот ја достави „Листата на значајни земјотреси во светот во 2004 година“, издадена од Геолошкиот преглед на САД (УСГС) на 6 октомври 2005 година. Според овој документ, имало земјотрес на 5 април 2004 година во регионот на Хинду-Куш, Авганистан.

29. На 16 мај 2004 година во посета на жалителот дошло лице коешто зборувало германски јазик а се идентификувало само како „Сем“. Тоа го посетил жалителот уште трипати пред неговото ослободување.

30. На 21 мај 2004 година жалителот го почнал вториот штрајк со глад.

7. Камуфлирано „обратно предавање“ во Албанија

31. На 28 мај 2004 година жалителот, со врзани очи и со лисици на рацете, бил однесен од ќелијата и заклучен во нешто што изгледало како контејнер за транспорт додека не слушнал звук на авион како пристигнува. Во таа пригода, му бил даден куферот што му бил одземен во Скопје. Му наредиле да ги облече алиштата што ги носел по пристигнувањето во Република Македонија и му биле дадени две нови маици со кратки ракави, од кои едната ја облекол. Потоа бил однесен до авионот што чекал, со заврзани очи и штитници на ушите, и бил заврзан со синџири на столчето во авионот. „Сем“ го придружувал во авионот. Тој рекол дека авионот ќе слета во европска земја а не во Германија, но дека жалителот на крај ќе продолжи за Германија.

32. Кога слетал авионот, жалителот, сè уште со врзани очи, бил ставен на задното седиште на возило. Не му било кажано каде се наоѓа. Со возилото оделе по планини, асфалтирани и неасфалтирани патишта. Жалителот бил свесен дека луѓе излегуваат од колата а потоа дека влегуваат во колата. Сите лица имале акценти кои наликувале на словенски, но многу малку зборувале. На крај, возилото запрело. Бил изнесен од колата и му бил тргнат превезот од очите. Чуварите му ги дале неговите работи и патната исправа, му ги симнале лисиците и го упатиле да оди пеш по патеката без да се врти наназад. Било темно а патот бил напуштен. Верувал дека ќе биде застрелан од грб и оставен да умре. Поминал една кривина и наишол на три вооружени лица. Тие веднаш му ја побарале патната исправа. Виделе дека во неговата германска патна исправа нема виза и го прашале зошто е во Албанија без законска дозвола. Тој им одговорил дека не знае каде се наоѓа. Му било кажано дека се наоѓа во близина на албанската граница со Република Македонија и Србија. Лицата го однеле во еден мал објект со албанско знаме и го претставиле на старешина. Старешината ги

забележал долгата коса и долгата брада на жалителот и му рекол дека личи на терорист. Потоа бил однесен на аеродромот „Мајка Тереза“ во Тирана. Бил пренесен преку царинска и имиграциска контрола без проверка и ставен во авион за Франкфурт, Германија. На патната исправа на жалителот бил ставен албански печат за излез.

8. Пристигнување во Германија

33. На 29 мај 2004 година во 08:40 часот жалителот пристигнал на меѓународниот аеродром во Франкфурт. Бил околу осумнаесет килограми послаб од денот кога ја напуштил Германија, косата му била долга и непотпишана и не се брочел од пристигнувањето во Република Македонија. Веднаш по пристигнувањето во Германија жалителот се сретнал со г-дин М.Гњидиќ, адвокат со адвокатска канцеларија во Улм.

34. Во писмените поднесоци жалителот навел дека немал медицинско испитување освен анализата на изотопи на фоликулите од коса (види ставови 56 и 57 подолу). На јавната расправа адвокатите на жалителот навеле дека резултатите од некои медицински испитување спроведени по неговото враќање во Германија биле доставени од германскиот јавен обвинител до истрагата на Фава на Европскиот парламент (види ставови 47-51 подолу). Меѓутоа, тие резултати не биле доставени до Судот бидејќи не биле уверливи во однос на присуството на било каква физичка повреда, имајќи го предвид долгиот временски период што поминал од инцидентот на аеродромот во Скопје. Дополнително, жалителот навел дека бил подложен на софистицирани техники и методи на испрашување, што биле специјално **дизајнирани** да не остават никаков доказ за физичко малтретирање.

35. Во извештајот на Марти од 2007 година (види став 46 подолу) е нотирано дека жалителот се обратил за лекување во центарот за

лекување на жртви на тортура во Неу-Улм веднаш по неговото враќање во Германија во 2004 година, Меѓутоа, дури во 2006 година г-дин Гњидиќ успеал да го добие потребниот договор за средства за здравствено осигурување за тој да почне со ограничено лекување (седумдесет часа) во центарот, што го сметале за недоволно и г-дин Гњидиќ и самиот терапевт (види став 296 од извештајот на Марти од 2007 година).

36. Жалителот доставил и писмена изјава од 5 јануари 2009 година од д-р Кетрин Портерфилд, виш психолог од Bellevue/NYU Програмата за лица коишто преживеале тортура, во која таа потврдила дека жалителот страдал од пост трауматско стресно растројство и депресија „најверојатно предизвикани од неговото притворање и значително малтретирање и измачување“. Мислењето на д-р Портерфилд се засновало на неколку телефонски јавувања и два разговори со жалителот. Таа го посветувала да се обрати на стручно лице на клиника во местото каде што живее коешто ќе има стручно знаење да му помогне. Жалителот не го послушал советот.

Б. Позицијата на Владата на Република Македонија

1. Позицијата на тужената Влада според наведеното во извештаите усвоени по одредени меѓународни истраги

(a) Наводни тајни притворања и противправни меѓудржавни трансфери на притвореници во кои се вмешани земји-членки на Советот на Европа, Док.10957, 12 јуни 2006 („извештајот на Марти од 2006 година“)

37. На 13 декември 2005 година претседателот на Парламентарното собрание на Советот на Европа побарал од Советот за правни работи и човекови права при Собранието да ги истражи тврдењата за „**вонредни предавања**“ во Европа. Сенаторот Дик Марти од Швајцарија беше

назначен за специјален известувач. На 12 јуни 2006 година Собранието го објави извештајот на Марти за 2006 година. Во него, врз основа на средбите што се одржале во периодот од 27 до 29 април 2006 година, се изложила позицијата на македонските власти во однос на случајот на жалителот. Во него, меѓу другото, стои:

„3.1.3.1. Позицијата на властите

106. „официјалниот став“ на македонската Влада прво се содржеше во допис од министерот за внатрешни работи (име), до амбасадорот на Европската комисија (неговото име) со датум од 27 декември 2005 година. Во наједноставна форма, во него во суштина се содржат четири информации „според полициската евиденција“: прво, г-дин Ел-Масри пристигнал со автобус на македонската граница на граничниот премин „Табановце“ во 16:00 часот на 31 декември 2003 година; второ, бил испрашан од „овластени полициски службени лица“ коишто се посомневале дека „поседува фалсификувана патна исправа“; трето, околу пет часа подоцна на г-дин Ел-Масри „му бил дозволен влез“ во Македонија, очигледно слободно; и четврто, на 23 јануари 2004 година тој заминал од Македонија преку граничниот премин „Блаце“ во Косово...

108. Претседателот на Републиката (име) изнесе цврст став уште на првата средба со делегацијата на Европскиот парламент, што беше силно дестимулирање за било кој претставник којшто можеби сакаше да изнесе поинакво независно мислење: *„Досега, би сакал да ве уверам дека не сум наишол на билокаква причина да не верувам на официјалниот став на нашето Министерство за внатрешни работи. Нема дополнителни коментари или факти, од било која страна, да ме убедат дека она што е утврдено во официјалниот извештај на нашето Министерство не е вистина“.*

109. Во петокот на 28 април официјалниот став беше презентираан многу подетално за време на средбата со (име) којшто беше директор на УБК, македонската главна разузнавачка служба, во времето на случајот со Ел-Масри. (Тој) наведе дека „Секторот за контрола и професионални стандарди“ на УБК спровел истрага за случајот и ги испитал службените записници од контактот на г-дин Ел-Масри со македонските органи.

Понатамошните детали презентирани од (директорот на УБК) се резимирани на следниот начин:

Г-дин Ел-Масри пристигнал на македонската граница на 31 декември 2003 година, вечерта спроти Нова година. Министерството за внатрешни работи ја имало засилена безбедноста за празниците и било на повисок степен на готовност заради можно криминално делување. Во согласност со овие позасилени делувања, патниците со автобус биле изложувани на темелна безбедносна проверка, вклучително и проверка на нивните документи за идентификација.

По проверката на патната исправа на г-дин Ел-Масри, кај македонската гранична полиција се појавиле одредени сомневања и одлучила да го „задржи“. Со цел другите патници да не чекаат на границата, на автобусот му било дозволено да продолжи.

Целта на задржувањето на г-дин Ел-Масри била да се спроведе информативен разговор со него, што (според [директорот на УБК]) било спроведено во согласност со сите важечки европски стандарди. Припадници на УБК, службата за безбедност и контраузнавање, се присутни на сите гранични премини во Македонија како дел од она што се опишува како „Интегрирано гранично управување и безбедност“. Службени лица на УБК учествувале во информативниот разговор со г-дин Ел-Масри. Службените лица се интересирале за причините за патувањето на г-дин Ел-Масри во земјата, каде имал намера да престојува и дали носел доволна сума на пари. [Директорот на УБК] објасни: „Мислам дека тоа се стандардни прашања што се поставуваат во контекст на таква рутинска постапка – мислам дека не треба да навлегувам во поединости“.

Во исто време, македонски службени лица вршеле прелиминарна визуелна проверка на патните исправи на г-дин Ел-Масри. Тие се сомневале дека патната исправа може да е лажна или фалсификувана – особено нотирајќи дека г-дин Ел-Масри е роден во Кувајт, а сепак тврдел дека поседува германско државјанство.

Била извршена дополнителна проверка на патната исправа со базата на податоци на Интерпол. Граничниот премин во Табановце не е поврзан со мрежата на Интерпол, така што информациите морало да се пренесат во Скопје, од каде било испратено електронско барање до централната база на податоци на Интерпол во Лион. Службено лице од УБК во Одделот за

аналитика очигледно го направило барањето со употреба на електронски код, така што македонските органи не можеле да презентираат запис од истото. Г-дин Ел-Масри морал да чека на граничниот премин додека да се изврши проверката во Интерпол.

Кога се утврдило дека Интерпол нема издадено потерница против г-дин Ел-Масри и немало дополнителен основ да се задржи, тој бил пуштен. Тој потоа го напуштил граничниот премин на Табановце, иако македонските органи не можеа да опишат како. Прашан директно за овој момент на одделна средба, министерот за внатрешни работи [име] рече: *„не можеме да ви кажеме точно што се случило со него откако бил пуштен бидејќи не е во наш интерес; откако лицето ќе го напушти граничниот премин не сме во позиција да знаеме како патувало понатаму“*.

Министерството за внатрешни работи подоцна утврдило ... дека г-дин Ел-Масри престојувал во хотел „Скопски Мерак“ во Скопје. Се смета дека г-дин Ел-Масри се пријавил вечерта на 31 декември 2003 година и е евидентиран во книгата за гости. Остварил 23 ноќевања, вклучително со појадок секој ден, а се одјавил на 23 јануари 2004 година.

Потоа Министерството спровело дополнителна проверка на сите гранични премини и утврдило дека истиот ден, на 23 јануари 2004 година, вечерта, г-дин Ел-Масри ја напуштил територијата на Македонија преку граничниот премин „Блаце“, на територијата на Косово. На прашањето дали на г-дин Ел-Масри му бил ставен печат кој би го означил неговото заминување на овој начин, [директорот на УБК] одговори: *„Нормално треба да има печат на патната исправа на границата за излез од Македонија, но не сум сигурен. УНМИК [Административната мисија на Обединетите нации на Косово] е исто така присутен на косовската граница и е одговорен за протоколот од таа страна ... Мојот колега од УБК итотуку ме информира дека тој ја поминал границата на „Блаце“ двапати неодамна и во ниту една прилика не му бил ставен печат“*.

...

116. Она што не е наведено во официјалната верзија е фактот дека македонската УБК рутински се консултира со ЦИА за такви прашања (што, на одредено ниво, е сосема разбирливо и логично). Според доверливи информации што ги добивме (чијшто извор го знаеме), целосен опис на г-дин Ел-Масри бил доставен до ЦИА преку нејзиниот шеф на резидентурата

во Скопје за анализа ... дали предметното лице има контакти со терористички движења, особено со Ал каеда? Врз основа на разузнавачкиот материјал за Кхалед Ел-Масри со кој таа располагала – чијашто содржина нам не ни е позната – ЦИА одговорила позитивно. Од УБК, како локална партнерска организација, било побарано да асистира во обезбедувањето и притворањето на г-дин Ел-Масри додека не биде предаден на ЦИА за трансфер“.

(б) Совет на Европа, Извештај од генералниот секретар според член 52 од Конвенцијата за прашањето за таен притвор и транспорт на притвореници осомничени за терористички акти (СГ/Инф(2006) 5, 28 февруари 2006)

38. На 21 ноември 2005 година генералниот секретар на Советот на Европа се повика на процедурата според член 52 од Конвенцијата во однос на извештаи за соработка на европски земји во летови за тајно предавање. Од земјите-членки се побара да дадат извештај за контролите предвидени во нивното домашно право врз акти од странски агенти во нивна јурисдикција, за законските гаранции за спречување на анонимно лишување од слобода, за правните и истражни реакции на наводни повреди на правата од Конвенцијата и за тоа дали била поведена или е поведена истрага против службени лица кои наводно биле вмешани во дејствување или недејствување што довело до такво лишување од слобода на притвореници.

39. На 17 февруари и на 3 април 2006 година тужената Влада одговорила на ова барање. Во подоцнежниот поднесок, тужената Влада го изнела својот став во однос на случајот на жалителот. Тие, меѓу другото, навеле:

„... Што се однесува до случајот на г-дин Кхалед Ел-Масри, би сакале да ве информираме дека овој случај беше испитан од Министерството за внатрешни работи, а информацијата за него беше доставена до претставниците на Европската комисија во Република Македонија, до директорот за Западен Балкан во Генералната дирекција за проширување на Евроската комисија во Брисел и до

членовите на Европскиот парламент уште во јуни 2005 година. ... Министерството за внатрешни работи на Република Македонија информира дека, врз основа на полициската евиденција за влез и излез на државната граница на Република Македонија, г-дин Кхалед Ел-Масри пристигнал со автобус на граничниот премин „Табановце“ од Државата Србија и Црна Гора на 31 декември 2003 година во 16:00 часот со германска патна исправа. Сомневајќи се за поседување на фалсификувања патна исправа, надлежните полициски службеници ја провериле исправата и го испитале г-дин Кхалед Ел-Масри на граничниот премин. Била извршена и проверка во базата на податоци на Интерпол по што се покажало дека нема издадена меѓународна потерница против г-дин Ел-Масри. На г-дин Кхалед Ел-Масри му било дозволено да влезе во Република Македонија на 31 декември 2003 година во 20:57 часот. Според полициската евиденција, г-дин Кхалед Ел-Масри ја напуштил Република Македонија на 23 јануари 2004 година на граничниот премин „Блаце“ кон Државата Србија и Црна Гора (на делот кон Косово).“

2. Верзија на настаните доставена од тужената Влада во постапката пред Судот

40. Владата ја потврди својата верзија на настаните онака како што е презентирано погоре (види ставови 37 и 39 погоре). Тие негирале дека жалителот бил притворен и малтретиран од државни агенти во хотелот, дека бил предаден на агенти на ЦИА, и дека истите го малтретирале на аеродромот во Скопје и го префрлиле во затвор во Авганистан управуван од ЦИА. Според неа, жалителот слободно влегол, престојувал и заминал од територијата на тужената држава. Единствениот контакт со државни агенти бил на 31 декември 2003 година, при неговиот влез во тужената држава, кога бил спроведен информативен разговор во врска со важноста на неговата патна исправа. Немало никаков друг контакт со државни агенти за време на целиот негов престој во тужената држава. Истрагите спроведени од Министерството за внатрешни работи покажале дека жалителот престојувал во тужената држава по сопствен избор и слободна волја во

периодот помеѓу 31 декември 2003 и 23 јануари 2004 година, кога заминал слободно од државата преку граничниот премин „Блаце“.

41. Во поткрепа на своето тврдење, тие доставиле копија од следните документи: извадоци од службена евиденција за гранични премини за „Табановце“ и „Блаце“; извлекоч од хотелската книга на гости во која жалителот е регистриран како гостин кој престојувал во соба бр.11 во периодот помеѓу 31 декември 2003 и 22 јануари 2004 година, и два дописи од февруари 2006 година во кои менаџерот на хотелот, прво, до Министерството за внатрешни работи ги доставил имињата на шест лица кои биле на должност во хотелот во релевантното време и, второ, демантирал дека било кое лице некогаш престојувало во хотелот против своја волја. Понатаму било наведено дека лицето чијашто фотографија е на веб-страницата на хотелот (види став 17 погоре) било г-дин З.Г., кое може да се најде во хотелот. Тие исто така доставиле допис од 3 февруари 2006 година во кој македонското Министерството за транспорт/Управата за цивилно воздухопловство го информирало Министерството за внатрешни работи дека на 23 јануари 2004 година авион Boeing 737 што летал од Палма, регистриран како лет бр.N313P, добил дозвола да слета на аеродромот во Скопје, дека истиот авион добил дозвола (во 22:30 часот) да полета истиот ден за Кабул и дека во 02:25 часот на 24 јануари 2004 година била дадена дозвола за тој авион да полета за Багдад. Понатаму, Владата достави копија од хотелските сметки на жалителот кои, според нив, тој ги платил во готово. На крај, тие доставиле копија од полициската евиденција за задржувањето на жалителот на граничниот премин „Табановце“ на 31 декември 2003 година. Како што е наведено во документацијата, жалителот бил задржан помеѓу 16:30 и 21:30 часот. Во документацијата не се наведени причините за неговото задржување, туку има нецелосна со

ракопис напишана забелешка дека тој е задржан врз основа на „тел.бр.9106 од 8 декември 2003 година“.

В. Меѓународни истраги поврзани со случајот на жалителот

42. Беа спроведени голем број на меѓународни истраги за тврдења за „вонредни предавања“ во Европа и за вмешаност на европски Влади. Извештаите упатија на случајот на жалителот.

1. Парламентарно собрание на Советот на Европа – „истрагата на Марти“

(а) Извештајот на Марти од 2006 година

43. Во извештајот на Марти од 2006 година (**види став 37 погоре**) меѓу другото стои:

„А. Нацрт-резолуција

...

7. фактите и информациите прибрани до сега, заедно со новите фактички шеми во процесот на дознавање, укажуваат дека клучните елементи на оваа ‘пајакова мрежа’ особено вклучуваат: светска мрежа на тајни притворања на ‘црни локации’ на ЦИА и во воени или поморски инсталации; програмата за ‘предавања’ на ЦИА, според која осомничените за тероризам се пренесуваат со помеѓу државите со цивилен лет, надвор од делокругот на било која законска заштита, често за да бидат предадени на држави кои обично прибегнуваат кон понижувачко однесување и измачување; и користењето на воени воздушни бази и авиони за транспорт на притвореници како човечко карго во Гвантанамо Беј во Куба или во други центри за притвор ...

11. Обидите за да се разоткрие вистинската природа и размерот на овие незаконски операции постојано наидуваа на опструкција или демантирање, од Соединетите Држави и нејзините европски партнери. Властите на повеќето земји-членки на Советот на Европа го демантираа нивното учество, во многу случаи без всушност да имаат спроведено било какви проверки или сериозни истраги ...

В. Образложение

...

2.7.1. Методологијата на ЦИА – како се постапува со притвореник при предавање

... Колективно, случаите во извештајот го потврдуваат постоењето на утврден *modus operandi* на предавање, практикуван од елитна, високо обучена и високо дисциплинирана група на ЦИА агенти ...

11. Заклучок

287. Иако цврсти докази, барем според строгото значење на зборот, сè уште нема, голем број на кохерентни и конвергентни елементи укажуваат на постоењето на тајни центри за притвор и на незаконски меѓудржавни трансфери во Европа. ...“

44. Аеродромот во Скопје во извештајот на Марти од 2006 година беше категоризиран како „еднократна точка на превземање“, односно, точка од која еден притвореник или една група притвореници била превземена за предавање или незаконски трансфер, но не како дел од системска појава.

45. Што се однесува до случајот на жалителот, во извештајот на Марти од 2006 година, меѓу другото, се наведува:

„3. Специфични примери на документирани предавања

3.1. Кхалед Ел-Масри

92. Многу часови зборувавме со Кхалед Ел-масри, кој исто така сведочеше јавно пред Привремената комисија на Европскиот парламент, и неговиот исказ за притворот во Македонија и во Авганистан во период од речиси пет месеци го оценивме како веродостоен.

...

3.1.2. Елементи во поткрепа на исказот на г-дин Ел-Масри

102. Исказот на г-дин Ел-Масри се потврдува со многу докази, од кои некои не може сè уште да се објават бидејќи се строго доверливи, или бидејќи се доверливи за целите на тековната истрага што се води во обвинителството во Минхен по жалбата на г-дин Ел-Масри за грабнување.

103. Доказите што се веќе објавени се наведени во погоренаведениот меморандум доставен до судот во Вирџинија каде г-дин Ел-масри ја поднесе жалбата:

* Печатите во патната исправа со кои се потврдува влезот и излезот од Македонија на г-дин Ел-Масри, како и излезот од Албанија, на односните датуми;

* Научното тестирање на фоликулите на влакна од косата на г-дин Ел-Масри, спроведено согласно германската кривична истрага, што е конзистентно со изказот на г-дин Ел-Масри дека поминал одредено време во земја во јужна Азија и бил лишен од храна подолг временски период;

* Други физички докази, вклучително со патната исправа на г-дин Ел-Масри, двете маици што му биле дадени од неговите американси заробувачи при заминувањето од Авганистан, неговата бординг карта од Тирана до Франкфурт, и голем број на клучеви што г-дин Ел-Масри ги поседувал за време на неговото страдање, што биле предадени на германските обвинители;

* Воздухопловните дневници со кои се потврдува дека бизнис авион Boeing во сопственост на и управуван од обвинетите во овој случај [корпорација со седиште во САД, Premier Executive Transportation Services, Inc., а со која оперирала друга корпорација со седиште во САД, Aero Contractors Limited], тогаш регистриран од ФАА [Федералната воздухопловна управа на САД] како N313P, полетал од Палма, Мајорка, Шпанија, на 23 јануари 2004 година, слетал на аеродромот во Скопје во 20:51 часот вечерта; заминал од Скопје по повеќе од три часа подоцна, летајќи за Багдад а потоа за Кабул, главниот град на Авганистан [база на податоци за движења на авиони, изработена врз основа на информациите добиени од различни извори, е дадена во прилог на извештајот на Марти од 2006 година];

* Искazi на сведоци од други патници во автобусот од Германија за Македонија, коишто го потврдуваат исказот на г-дин Ел-Масри за неговиот притвор на границата;

* Фотографии од хотелот во Скопје каде г-дин Ел-Масри бил притворен 23 дена, од кои г-дин Ел-Масри ги идентификуваше и неговата соба и член на персоналот кој му носел храна;

* Геолошките документи со кои се потврдува сеќавањето на г-дин Ел-Масри на послаби земјотреси за време на неговиот притвор во Авганистан;

* Докази за идентитетот на „Сем“, кого г-дин Ел-Масри позитивно го идентификува од фотографиите и препознавањето во полиција, и за кој информациите во медиумите потврдуваат дека е германски разузнавач со врски со странски разузнавачки служби;

* Скиците што г-дин Ел-Масри ги има нацртано од затворот во Авганистан, кои веднаш биле препознатливи на друга жртва на предавање која била притворена од страна на САД во Авганистан;

* Фотографиите снимени веднаш по враќањето на г-дин Ел-Масри во Германија што се конзистентни со неговиот исказ за губење на килограми и непотпишана коса.

...

113. Со доволна релевантност, би можело да се започне со разоткривањето на недоследностите во официјалниот став. На пример, Министерството за внатрешни работи изнесе дека „*сопственикот на хотелот би требало да ја има потврдата за сметката на г-дин Ел-Масри*“, додека сопственикот на хотелот на неколку прашања, по телефон и непосредно, одговори дека потврдата е предадена на Министерството за внатрешни работи.

...

125. Сите овие фактички елементи укажуваат дека ЦИА извршила ‘предавање’ на Кхалед Ел-Масри. Предметниот авион два дена претходно завршил со трансферот на друг притвореник и авионот сè уште бил на истата ‘релација на предавање’. Авионот и неговиот екипаж меѓупериодот го поминале во Палма де Мајорка, популарен транспортен пункт на ЦИА. Физичкото и моралното понижување на кое бил изложен г-дин Ел-Масри пред да биде насилно внесен во авионот во Македонија кореспондира со систематската ‘методологија на предавање’ на ЦИА опишана претходно во овој извештај. Одредиштето на летото во кој се пренесувал г-дин Ел-Масри, Кабул, претставува јадро на тајните притворања на ЦИА во нашата графичка презентација на ‘пајаквата мрежа’.

...

127. Вреди да се повтори дека анализата на сите факти во врска со овој случај оди во прилог на кредибилитетот на Ел-Масри. Сè укажува дека тој бил жртва на грабнување и малтретирање што е еднакво на тортура во рамките на значењето на терминот утврден со судската практика на Комисијата на Обединетите нации против тортура ...“

(б) Тајни притворања и противзаконски трансфери на притвореници во кои се вмешани земји-членки на Советот на Европа; врот извештај, Док.11302 рев., 11 јуни 2007 година („извештај на Марти од 2007 година“)

46. Во својот извештај од 11 јуни 2007 година сенаторот Марти меѓу другото наведува:

„5. Некои европски влади ја опструираа потрагата по вистината и продолжуваат со тоа повикувајќи се на концептот на ‘државни тајни’. Се повикува на тајност за да не се даде образложение на парламентарните тела или за да се спречи судските органи да ги утврдат фактите и да ги гонат оние коишто се виновни за кривични дела ... Истиот приод ги наведе органите на Република Македонија да ја скријат вистината и да дадат очигледно лажен исказ за дејствијата на сопствените национални агенции и ЦИА во извршувањето на тајниот притвор и предавање на Кхалед Ел-Масри.

...

273. Сметаме дека сега успеавме да влеземе повторно во трага детално на одисејата на г-дин Ел-масри и да го расветлиме неговото враќање во Европа: ако ние, кои немаме ниту моќ ниту ресурси, можевме да го направиме тоа, зошто надлежните органи не можеа да го сторат тоа? Има само едно можно објаснение: не се заинтересирани вистината да излезе на виделина.

...

275. ... Ние успеавме да ја докажеме вмешаноста на ЦИА во трансферот на г-дин Ел-Масри во Авганистан доведувајќи го во врска летот со кој бил префрлен таму – со авионот N313P, од Скопје (‘Република Македонија’) до Багдад (Ирак) па до Кабул (Авганистан) на 24 јануари 2004 година – со друг познат трансфер на притвореник на ЦИА со истиот авион два дена претходно, на тој начин утврдувајќи ја првата ‘релација на предавање’. ...

276. По пристигнувањето во Авганистан г-дин Ел-Масри бил однесен во таен објект за притвор на ЦИА во близина на Кабул и држен во ‘мала, нечиста, бетонска ќелија’ во период подолг од четири месеци. За време на овој период ЦИА утврдила дека не може да биде поднесено никакво обвинение против него и дека неговата патна исправа е оригинална, но од необјасливи причини го држела г-дин Ел-Масри во нечистата самица уште неколку седмици потоа.

...

279. Денес сметам дека сум во позиција да извршам реконструкција на околностите на враќањето на г-дин Ел-Масри од Авганистан: бил префрлен од Кабул на 28 мај 2004 година со чартер лет на ЦИА со авион со број на задниот

дел N982RK до воена воздухопловна база во Албанија наречена аеродром [Безат-Кучова].

...

314. ‘Официјалната верзија‘ на недоброволниот престој на г-дин Ел-Масри во Република Македонија дефинитивно стана крајно неодржлива ...“

2. Европски парламент: истрагата на Фава

47. На 18 јануари 2006 година Европскиот парламент формира Привремена комисија за вонредни предавања и го назначи г-дин Клаудио Фава за известувач со мандат да го истражи наводното постоење на затвори на ЦИА во Европа. Во текот на истрагата на Фава се одржаа 130 средби и беа испратени делегации во Република Македонија, Соединетите Држави, Германија, Обединетото Кралство, Романија, Полска и Португалија.

48. Беа идентифкувани најмалку 1.245 летови со кои оперирала ЦИА во европскиот воздушен простор помеѓу крајот на 2001 и 2005 година. Во текот на посетата на Република Македонија, се одржаа средби со високи службени лица.

49. На 6 јули 2006 година Европскиот парламент усвои Резолуција за наводното користење на европски земји од страна на ЦИА за транспорт и противправен притвор на затвореници (2006/2027(ИНИ)), П6_ТА (2006)0316), каде меѓу другото се наведува:

„19. [Европскиот парламент] го осудува грабнувањето на германскиот државјанин Кхалед ел Масри од страна на ЦИА, кој бил држен во Авганистан од јануари до мај 2004 година и изложен на понижувачко и нечовечно однесување; понатаму го нотира сомневањето – сè уште несмалено – дека Кхалед ел Масри бил незаконски држен пред тој датум, од 31 декември 2003 до 23 јануари 2004 година, во Република Македонија и дека бил пренесен од таму до Авганистан на 23-24 јануари 2004 година; смета дека мерките што Република Македонија тврди дека ги превзела за да ја испита работата се неадекватни ...

42. Го осудува фактот дека германскиот државјанин Кхалид Ел-Масри, бил нелегално држен во Авганистан повеќе од четири месеци во 2004 година; не ја

одобрува неволноста на властите на Република Македонија да потврдат дека Ел-Масри бил во Скопје и веројатно бил држен таму пред неговото предавање во Авганистан од агенти на ЦИА ...“

50. На 30 јануари 2007 година беше објавен конечниот Извештај за наводното користење на европски земји од страна на ЦИА за транспорт и нелегален притвор на затвореници (2006/2200 (ИНИ)), док.16-0020/2007). Нотирајќи го недостигот на темелна истрага од страна на тужената држава, во извештајот меѓу другото се наведува:

„136. [Европскиот парламент] го осудува вонредното предавање на германскиот државјанин Кхалед Ел-Масри, грабнат на граничниот премин „Табановце“ во Република Македонија на 31 декември 2003 година, незаконски држен во Скопје од 31 декември 2003 до 23 јануари 2004 година а потоа префрлен во Авганистан на 23-24 јануари 2004 година, каде бил држен до мај 2004 година и изложен на понижувачко и нечовечно постапување;

...

138. Целосно ги прифаќа наодите на јавниот обвинител на Минхен Мартин Хофман дека нема докази врз основа на кои би се побила верзијата на настаните на Кхалед Ел-Масри;“

51. Во извештајот исто така се нагласува дека „концептот на ‘таен објект за притвор‘ опфаќа не само затвори, туку и места каде некој се држи *incommunicado*, како приватни станови, полициски станици или хотелски соби, како во случајот со Кхалед Ел-Масри во Скопје“.

3. Комисија на ОН за човековите права, Заклучни согледувања за Република Македонија, 3 април 2008 година, Док. на ОН ЦЦПР/Ц/МКД/ЦО/2

52. Во текот на периодичното преиспитување на почитувањето од страна на тужената држава на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права спроведено од Комисијата за човекови права на Обединетите нации (ОН) во текот на сесијата март-април 2008 година,

таа ја „нотираше истрагата спроведена од државата-договорна страна и нејзиното негирање на било каква вмешаност во предавањето [на жалителот] и покрај многу деталните наводи како и загриженост [прдизвикана од истрагите на Марти и Фава]“. Комисијата за човекови права на ОН ја даде следната препорака:

„14. ... Државата-договорна страна треба да размисли за превземање на нова и сеопфатна истрага за наводите од г-дин Кхалед Ел-Масри. Истрагата би требало да ги земе предвид сите расположливи докази и да побара од самиот г-дин Ел-Масри да соработува ...“

53. Оваа препорака беше поддржана од комесарот за човекови права на Советот на Европа во неговиот извештај објавен на 11 септември 2008 година (комесар на Советот на Европа за човекови права, Томас Хамарберг, „Извештај за посетата на Република Македонија, 25-29 февруари 2008 година“).

4. Претставката на жалителот пред Интер-американската комисија за човекови права против Соединетите Држави (САД)

54. На 9 април 2008 година жалителот поднел претставка до Интер-американската комисија за човекови права. На 23 август 2009 година Комисијата ја проследила претставката до Владата на САД за коментар. Во однос на оваа постапка не се добиени никакви дополнителни информации.

Г. Релевантни постапки пред национални органи кои не припаѓаат на тужената држава

1. Германија

(а) Истрагата на германското обвинителство

55. На неутврден датум во 2004 година јавното обвинителство на Минхен повело истрага за наводите на жалителот дека бил незаконски

грабнат, притворен, физички и психички малтретиран и испрашуван во Република Македонија и во Авганистан. Според жалителот, биле превземени голем број на истражни чекори, вклучувајќи и распит на очевидци коишто потврдиле дека жалителот отпатувал во Република Македонија со автобус на крајот на 2003 година и дека кратко по влегувањето во таа држава бил притворен.

56. Понатаму, била извршена и анализа со радиоактивен изотоп на косата на жалителот. Во извештајот од вештото лице од 17 јануари 2005 година меѓу другото се наведува:

„ ... многу е веројатно промените забележани во инјектираните изотопски карактеристики [на косата на жалителот] навистина да кореспондираат со исказите [на жалителот] ...“

57. Според Првата комисија за истраги на германскиот *Bundestag* (види подолу), радиоизотопската анализа исто така потврдила дека жалителот имал два штрајка со глад.

58. На 31 јануари 2007 година јавниот обвинител на Минхен издал налог за апсење за тринаесет агенти на ЦИА заради нивната вмешаност во наводното предавање на жалителот. Имињата на бараните лица не се објавени. Идентитетите на агентите на ЦИА наводно биле дадени на германскиот обвинител од страна на шпанските органи, кои ги откриле во текот на нивната истрага за користењето на шпански аеродроми од страна на ЦИА.

(б) Германската парламентарна истрага

59. На 7 април 2006 година германскиот *Bundestag* (Сојузниот парламент) ја назначил Првата комисија за истрага од шеснаесеттиот законодавен период („Комисијата за истрага“) да ги преиспита активностите на тајните служби. Во текот на тригодишниот период на истрага, Комисијата за истрага имала вкупно 124 сесии, седум области

на истрага биле адресирани и вкупно 141 сведоци биле сослушани, вклучувајќи го жалителот. Наодите на Комисијата за истрага се објавени на 18 јуни 2009 година.

60. Во Извештајот на Комисијата за истрага, што се состои од вкупно 1.430 страници, меѓу другото се наведува:

„... Исказот на Кхалед Ел-Масри за неговото притворање во Македонија и во Авганистан е веродостоен во однос на суштинските факти на неговиот притвор во Македонија и неговиот трансфер во Авганистан, како и неговото затворање таму од страна на сили на Соединетите Држави. Меѓутоа, останува сомнеж за некои специфични аспекти на неговиот исказ.

Полициските истражни дејствија спроведени од органите за спроведување на законот на Германија а поддржани од БКА [*Bundeskriminalamt* – Германска сојузна крим-полиција] го реafirмираат исказот на г-дин Ел-Масри. Неговото патување за Македонија на 31 декември 2003 година беше поткрепено од сведоци. Исказот на Ел-Масри за трансферот од Македонија до Авганистан од страна на сили на Соединетите Држави е консистентен со подоцнежните информации од други жртви на екстремностите на ‘војната против тероризмот’ од страна на владата на Соединетите Држави во тоа време. Евидентираното движење на американски Boeing 737 на претпоставената авиокомпанија на ЦИА ‘Aero-Contractors’ што полетал од Мајорка за Скопје на 23 јануари 2004 година и продолжил за Кабул, се совпаѓа со информацијата за времето што ја даде г-дин Ел-Масри за времетраењето на неговиот притвор во македонски хотел ...

Сето тоа ги поткрепува длабоките сомнежи на Комисијата за официјалната македонска верзија на настаните ... Македонската Влада и понатаму демантира дека тој бил притворен во хотелот и дека бил префрлен во Авганистан, нарекувајќи го тоа клеветничка медиумска кампања. Овој официјален приказ на настаните од Македонија е очигледно неточен. Мора да се заклучи дека постојат уверливи докази за исказот на Ел-Масри за текот на неговото апсење и трансфер надвор од земјата ...“ (стр.353)

61. Според извештајот, остануваат сомнежи за вистинската цел на патувањето на жалителот во Скопје и значителни разидувања беа забележани во неговите искази во врска со испитувањето во Република

Македонија и Авганистан, особено неговото сомневање во однос на германското потекло на „Сем“.

2. Судска постапка во Соединетите Држави

62. На 6 декември 2005 година Американскиот сојуз за граѓански слободи (АЦЛУ) поднело тужба во име на жалителот во Окружниот суд за Источниот округ на Вирџинија на Соединетите Држави против повеќе обвинети вклучувајќи го и поранешниот директор на ЦИА Џорџ Тенет и одредени неидентификувани агенти на ЦИА. Во жалбата се навело дека жалителот бил лишен од слобода без судска постапка а било вклучено и обвинение според Статутот за кривични дела против странци (АТС) за повреди на меѓународните правни норми со кои се забранува продолжен арбитраен притвор и сурово, нечовечно или понижувачко постапување.

63. Во мај 2006 година Окружниот суд ја отфрлил тужбата на жалителот, наоѓајќи дека Владата на САД основано се повикала на привилегијата на државни тајни. Окружниот суд одлучил дека интересот на државата за зачувување на државните тајни претежнува над индивидуалниот интерес на жалителот за правда. Одлучувајќи по поднесената жалба, Апелационот суд за Четвртиот судски округ ја потврдил одлуката. Во октомври 2007 година Врховниот суд одбил да го разгледа случајот.

Д. Постапките иницирани во Република Македонија во однос на наводното апсење, притвор и малтретирање на жалителот

1. Постапката пред Секторот за контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи (ОКПС)

64. Во 2005 година била спроведена внатрешна истрага за наводите на жалителот од страна на ОКПС при Министерството за внатрешни

работи. Жалителот не бил повикан да даде било какви докази пред ОКПС, ниту пак бил информиран за исходот од истрагата. Резултатите од оваа истрага не му биле доставени нему, туку на претставниците на Европската унија во тужената држава (види став 39 погоре).

65. Откако била известена за овој случај, Владата доставила копија од двата извештаи што ОКПС ги изработил на 20 март 2006 и 10 април 2008 година. И двата извештаи биле изготвени на барање на Јавното обвинителство - Оддел за организиран криминал и корупција, кој постапувал по две одделни барања за правна помош, од 9 мај 2005 и 13 ноември 2007 година, соодветно, од јавниот обвинител на Минхен којшто водел истрага за кривичната тужба на жалителот во Германија. Во овие извештаи се потврдува верзијата на настаните на Владата како што е опишано погоре. Во нив се наведува дека жалителот, откако пристигнал на граничниот премин „Табановце“ на 31 декември 2003 година, бил задржан во периодот помеѓу 16:30 и 21:30 часот во службените гранични простории и бил извршен информативен разговор од македонската полиција во врска со наводното поседување на фалсификувана патна исправа. Откако бил пуштен, отседнал во хотелот, во соба бр.11. Ја платил хотелската сметка и заминал од тужената држава, пеш, во 18:20 часот на 23 јануари 2004 година на граничниот премин „Блаце“. Понатаму се наведува дека тогашниот директор на УБК, која функционираше во рамките на Министерството за внатрешни работи, никогаш не бил награден од ниту една странска агенција, вклучително и ЦИА. Се заклучува дека никој, вклучително и жалителот, никогаш не бил држен во хотелот и испитуван од агенти на Министерството за внатрешни работи.

66. Во текот на овие истраги, Министерството за внатрешни работи до македонскиот јавен обвинител ги доставило документите посочени погоре (види став 41 погоре).

2. *Кривичната постапка против непознати овластени службени лица*

67. На 6 октомври 2008 година жалителот, преку својот правен застапник г-дин Ф.Медарски, поднел кривична пријава до Јавното обвинителство Скопје против непознати овластени службени лица заради неговиот незаконски притвор и грабнување, дела казниви според член 140 од Кривичниот законик. Во пријавата се повикува и на кривичното дело измачување или друго нечовечно или понижувачко постапување или казнување, казниво според член 142 и член 143 од Кривичниот законик. Во поткрепа на пријавата, жалителот доставил копија од изјава дадена под заклетва изготвена за целите на тужбата во Соединетите Држави и ги дал следните докази: копија од патната исправа; релевантни извадоци од извештаите на Марти од 2006 и 2007 година и истрагата на Фава; копија од воздухопловните дневници; допис од органите на аеродромот во Скопје издаден на 18 јуни 2008 година (како одговор на барањето на жалителот за информации) со кој се потврдува дека на 23 јануари 2004 година авион од типот Boeing 737 регистриран на ФАА како N313P слетал на аеродромот во Скопје без било какви патници а полетал на 24 јануари 2004 година со само еден патник; преведена верзија на извештајот на вештото лице за косата на жалителот; и скици од хотелската соба каде наводно жалителот бил притворен. Фотографијата на келнерот кој наводно му носел храна на жалителот не била вклучена во поднесокот до јавниот обвинител бидејќи „жалителот не можел да зачува копија во релевантното време а фотографијата повеќе не можела да се најде на веб-страницата на хотелот“. Понатаму жалителот се жалел дека, додека бил држен на граничниот премин „Табановце“ и во хотелот „Скопски Мерак“, му било оневозможено правото да го контактира своето семејство, адвокат по свој избор или претставник од германската амбасада.

68. На 13 октомври 2008 година јавниот обвинител побарал од Министерството за внатрешни работи да ги испита наводите на жалителот, а особено да обезбеди конкретни информации во врска со настаните на граничниот премин „Табановце“, хотелот и аеродромот во Скопје за да се утврди вистината.

69. На 7 ноември 2008 година ОКПС ги потврдил своите претходни наоди и повторил дека сите документи веќе се доставени до Јавното обвинителство (види ставови 41 и 65 погоре).

70. На 18 декември 2008 година јавниот обвинител ја отфрлил кривичната пријава на жалителот како неоснована. Потпирајќи се на информациите доставени од ОКПС, јавниот обвинител не нашол докази дека непознати овластени службени лица ги сториле наводните кривични дела. Според жалителот, тој бил информиран за одлуката на 22 ноември 2010 година.

71. Владата потврди дека во текот на истрагата јавниот обвинител не земал усни докази од жалителот и од персоналот којшто работел во хотелот во релевантното време. Покрај тоа, не биле превземени никакви чекори за да се утврди целта на слетувањето на авионот споменат во дописот од органите на аеродромот во Скопје на 18 јуни 2008 година што бил во прилог на кривичната пријава на жалителот (види став 67 погоре). Според мислењето на Владата, причината за тоа било што истражувањата што ги спровело Министерството за внатрешни работи ги дисквалификувале неплаузибилните наводи на жалителот. Дополнително, во текот на истрагите во 2006 година Министерството веќе имало разговарано со лицата коишто работеле во хотелот во тоа време (види ставови 41 и 65 погоре). Тие дале конзистентни докази. Меѓутоа, немало записник од овие разговори.

3. *Парнична постапка за надомест на штета*

72. На 24 јануари 2009 година г-дин Ф.Медарски, во име на жалителот, повел парнична постапка за надомест на штета против државата и против Министерството за внатрешни работи во однос на неговото наводно незаконито грабнување и малтретирање. Побарувањето се засновало на членовите 141 и 157 од Законот за облигациони односи (види ставови 91 и 92 подолу). Жалителот барал 3 милиони македонски денари (еквивалентни на околу 49.000 евра) за нематеријална штета како резултат на неговото физичко и психичко страдање и страв дека ќе биде убиен за време на притворот. Тој ги повторил своите приговори дека му било оневозможено правото да воспостави било каков контакт со надворешниот свет. Фактот дека неговото семејство немало никакви информации за неговата судбина и каде се наоѓа придонел дополнително на неговото психичко страдање. Тоа претставувало одделна повреда на неговиот семеен живот според член 8 од Конвенцијата. Тој понатаму тврдел дека таквите дејствија на државните агенти претставувале повреда на членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата. Покрај доказите доставени во неговата кривична пријава (види став 67 погоре), жалителот барал парничниот суд да земе усни докази од него и да се изврши психолошки преглед.

73. Владата го информира Судот дека оттогаш биле закажани шеснаесет расправи пред Основниот суд Скопје. Биле наложени многу одлагања заради отсуството на жалителот, којшто бил во затвор во Германија заради друго кривично дело. Случајот сè уште е во тек пред првостепениот суд.

Г. Други докази доставени до Судот

1. Изјава од сведок дадена под заклетва од 4 март 2010 година

74. Г-дин Х.К., којшто беше македонски министер за внатрешни работи во периодот ноември 2002 и мај 2004 година и премиер во

периодот јуни – ноември 2004 година, даде писмена изјава, заверена на нотар на 4 март 2010 година, во која меѓу другото наведува:

»...

5. Можам да потврдам дека за време на мојот мандат како министер за внатрешни работи, во декември 2003 и јануари 2004 година, македонски агенти од УБК, делувајќи со мое овластување како министер и под директен надзор на тогашниот директор на УБК, притворија лице кое патуваше со германска патна исправа на име Кхалед Ел-Масри.

6. Г-дин Ел-Масри се обиде да влезе во Македонија со автобус од Германија на 31 декември 2003 година. Македонски полициски службени лица го запреле на граничниот премин со Србија „Табановце“. Бил симнат од автобусот и задржан на граничниот премин бидејќи полицијата се посомневала дека неговиот идентитет може да е лажен.

7. Нашите контакти од УБК им кажале на разузнавачките партнери од Соединетите Држави за пристигнувањето на г-дин Ел-Масри и ним им било кажано дека лицето е осомничено за вмешаност во исламистички тероризам. Македонија доби валидна потерница од САД на име на г-дин Ел-Масри и официјално барање лицето да се притвори.

8. Постапувајќи согласно барањето на САД, македонската Влада се согласи да го задржи г-дин Ел-Масри додека не биде предаден на органите на САД за понатамошно испитување. Како министер за внатрешни работи бев информиран за постапките на УБК и ги овластував од самиот почеток, иако не бев вклучен на оперативно ниво. Исто така бев во контакт со нашите американски хомолози во име на македонската Влада.

9. Г-дин Ел-Масри беше држен извесен период на локација во Скопје, тајно и без инцидент, под постојан надзор на агенти од УБК.

10. Г-дин Ел-Масри не се сметаше за закана по Македонија и немаше разузнавачка вредност за целите на Македонија. Да беше одлуката само наша, ние ќе го пуштевме. Меѓутоа, постапувавме верно по потерницата на нашите американски хомолози, коишто укажаа дека ќе испратат авион и тим од агенти на ЦИА во Македонија за да го превземат г-дин Ел-Масри и да го однесат надвор од земјата. Како што изминуваше времето им укажав на нашите американски хомолози дека Македонија ќе мора да го ослободи г-дин Ел-Масри ако предавањето не може да се изврши брзо.

11. На крај, на 23 јануари 2004 година, г-дин Ел-Масри беше предаден на ‘тимот за предавање‘ на ЦИА на аеродромот во Скопје и беше однесен од Македонија со авион управуван од ЦИА.

12. Целата операција беше детално документирана од македонска страна од персоналот на УБК во Министерството за внатрешни работи. Оваа документација се чува на сигурно и треба да се наоѓа во досиејата на Министерството. Не можам да кажам точно што се содржи во досиејата но знам дека релевантните материјали не беа уништени додека јас бев министер за внатрешни работи.

13. Неколку дена откако г-дин Ел-Масри беше префрлен надвор од земјата добив конечне извештај за операцијата преку соодветниот хиерархиски ред на поднесување извештаи во Министерството за внатрешни работи. Колку што се сеќавам, во конечниот извештај беше укажано дека Македонија се придржувала точно на условите од легитимна меѓународна потерница во врска со г-дин Ел-Масри. Македонија постапи согласно свите домашни закони и постапки со кои се уредуваат активностите на Министерството за внатрешни работи.

14. Статусот на Македонија како партнер на кој може да се смета во глобалната борба против тероризмот беше зајакнат со начинот на кој ние ја спроведовме оваа операција. Нашите американски партнери изразија голема благодарност за начинот на кој Македонија се справи со ситуацијата.

15. Свесен сум дека органите на САД на крај го ослободија г-дин Ел-Масри, без обвинение, по понатамошен неколкумесечен притвор. Сфаќам дека ситуацијата на г-дин Ел-Масри била резултат на грешка. Тврдам дека доколку била направена некаква грешка во случајот со г-дин Ел-Масри, тоа не беше грешка на Македонија, и сметам дека немаше намерна грешка од страна на македонските органи.

16. Свесен сум дека г-дин Ел-Масри сега за својот случај се има обратено на Европскиот суд за човекови права во Стразбур. Мојата изјава е исклучиво за целите на одлучување на овој Судот за жалбата на г-дин Ел-Масри, и не може да се употреби во истраги против поединци.

...

18. Се колнам со мојата чест и совест дека податоците содржани во оваа изјава се вистина, само вистина и ништо други освен вистина.”

2. *Експертски извештај за случајот на жалителот од г-дин Ц.Г.С.*

75. Г-дин Ц.Г.С. е државјанин на Обединетото Кралство. Тој работи како адвокат и истражувач. Именуван како советник на сенаторот Дик Марти во контекст на истрагата Марти и член на истрагата Фава, тој учествуваше во мисиите за утврдување на фактите во тужената држава, присуствуваше на средбите со највисоките државници и контактираше извори блиски на Владата и на разузнавачките служби. Покрај тоа, разговараше за случајот на жалителот со други релевантни домашни и странски владини официјални претставници и невладини претставници. Разговараше и со жалителот во неколку прилики во 2006 година, како и со други сведоци. На барање на OSJI, на 28 март 2011 година тој поднесе експертски извештај од шеесет и две страници во кој детално ги изнесе резултатите од своите истраги за случајот на жалителот. Извештајот се засновал на „значителен дел на изворни сведочења, писмени и други физички докази поврзани со случајот на жалителот”, од кои повеќето се добиени од лица кои сакале да останат анонимни имајќи ја предвид доверливата и сензитивна природа на прашањето. Според вештото лице, „Владата ја класифицирала како ‘државна тајна’ целокупната документација во своите досиеја што може да помогне во расветлувањето на случајот” (види став 21 од извештајот). Тој остварил повеќе посети на граничниот премин „Табановце“, хотелот и аеродромот во Скопје и разговарал со „сведоци и други извори коишто учествувале во или ги доживеале овие настани непосредно”. Во извештајот, вештото лице дава детални информации за: пристигнувањето на жалителот во тужената држава, хронолошкиот редослед на настаните на граничниот премин „Табановце“ и дејствијата превземени од македонските гранични службени лица во однос на жалителот, поставеноста на УБК на „Табановце“ и на

испрашувањето на жалителот на лице место, контактот на УБК со ЦИА и слетувањето, маршрутата и тајмингот на авионот управуван од ЦИА со кој жалителот бил префрлен од аеродромот во Скопје. Како што е наведено во извештајот, по пристигнувањето на агентите на УБК на граничниот премин „Табановце“, „македонските органи превзеле внимателни и пошироки мерки ... да прикријат сè што е надвор од вообичаеното – вклучително и отстапувањата од македонскиот закон и процедури – што може да му се случи на г-дин Ел-Масри за време на притворот во Македонија. Бев изненаден од сознанието за обрнувањето на внимание на детали од страна на македонските органи, бидејќи тие се обидуваа да ја прикријат или да ја попречат секоја можна независна истрага за да се дознае вистината за она што се случило” (види став 141 од извештајот).

3. Изјави на Европскиот центар за уставни и човекови права (ECCHR)

76. Жалителот поднесе два извештаи со опсервации на ECCHR за извештајот на Првата комисија за истрага на германскиот *Bundestag* (види ставови 59-61 погоре), телеграми доставени од Амбасадата на САД (види став 77 погоре) и налози за апсење издадени од јавното обвинителство Минхен (види став 58 погоре).

4. Телеграми на WikiLeaks

77. Жалителот достави неколку дипломатски телеграми во кои дипломатските мисии на САД во тужената држава, Германија и Шпанија го информирале државниот секретар на САД за случајот со жалителот и/или наводните летови на ЦИА и истрагите во Германија и Шпанија (телеграма 06SKOPJE105, пратена на 2 февруари 2006; телеграма 06SKOPJE118, пратена на 6 февруари 2006; телеграма 07BERLIN242, пратена на 6 февруари 2006; телеграма 06MADRID1490, пратена на 9 јуни 2006; и телеграма 06MADRID3104,

пратена на 28 декември 2006). Овие телеграми биле објавени од WikiLeaks (опишана од BBC на 7 декември 2010 како „веб-страница „свиркач““) во 2010 година.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАШНО ПРАВО

Уставот од 1991 година

78. Според член 12 §§ 1, 2 и 4 од Уставот, правото на слобода е неприкосновено. Никому не може да му биде ограничена слободата, освен со одлука на судот и во случаи и во постапка утврдена со закон. Лицето лишето од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишувањето од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање мора да одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

Б. Кривичен законик

1. Застареност на кривичното гонење

79. Согласно член 107 § 1 (4) од Кривичниот законик, кривично гонење не може да се превземе кога ќе поминат пет години од извршувањето на кривично дело за кое според законот може да се изрече затвор над три години.

2. Тек и прекин на застарувањето на кривичното гонење

80. Според член 108 § 3, застарувањето се прекинува со секое процесно дејство што се превзема заради гонење на сторителот поради стореното кривично дело.

3. Противправно лишување од слобода

81. Член 140 од Кривичниот законик предвидува дека тој којшто друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, ќе се казни со

парична казна или со затвор до една година. Ако противправното лишување од слобода го стори службено лице, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

4. Тортура

82. Со член 142 од Кривичниот законик се казнуваат делата на тортура со затвор од три месеци до пет години.

5. Малтретирање во вршење на службата

83. Со член 143 од Кривичниот законик се предвидува дека лице коешто во вршењето на службата малтретира друг, го застрашува, го навредува или воопшто спрема него постапува на начин со кој се понижува човечкото достоинство и човековата личност, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

В. Закон за кривичната постапка од 1997 година, како што гласел во материјалното време

84. Според член 3 од Законот лицето кое е повикано, приведено или лишено од слобода мора веднаш да биде известено, на јазик што го разбира, за причините за повикувањето, приведувањето или лишувањето од слобода и за неговите законски права. Лицето не смее да се присилува да даде изјава. Осомничениот, односно обвинетиот мора најпрвин на јасен начин да се поучи за правото да молчи, правото да се советува со адвокат и да има бранител по негов избор за време на испитувањето, како и за правото за приведувањето или лишувањето од слобода да се извести трето лице. Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишување од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

85. Член 16 од Законот предвидувал дека кривичната постапка се поведува по барање на овластен тужител. Во случаи каде станува збор

за дела што подлежат на гонење од државата *proprio motu* или по барање на оштетениот, овластен тужител е јавниот обвинител, додека во случаи каде станува збор за дела што подлежат на приватна тужба, овластен тужител е приватниот тужител. Ако јавниот обвинител не најде основ за поведување или продолжување на кривичната постапка, неговата улога може да ја завземе оштетениот во својство на супсидијарен тужител под условите предвидени во Законот.

86. Член 56(1), (2) и (4) предвидувале, *inter alia*, дека кога јавниот обвинител ќе најде дека нема основ за гонење за дело кое се гони по службена должност (од државата), тој е должен во рок од осум дена да го информира оштетениот за тоа. Јавниот обвинител исто така мора да го извести оштетениот дека тој може да го превземе гонењето. Оштетениот може да го превземе гонењето во рок од осум дена од приемот на известувањето од обвинителот. Оштетениот која не бил информиран за одлуката на јавниот обвинител може да даде писмена изјава до надлежниот суд дека го превзема гонењето во рок од три месеци од денот кога обвинителот ја отфрлил неговата пријава.

87. Според член 144, јавниот обвинител ќе ја отфрли кривичната пријава ако, *inter alia*, немало основ на сомневање од кој може да заклучи дека е сторено кривичното дело. Јавниот обвинител мора да го извести оштетениот за отфрлањето и за причините во рок од осум дена (член 56). Со измената на оваа одредба, донесена во октомври 2004 година, се предвидувало дека јавниот обвинител треба да достави примерок од решението за отфрлање на кривичната пријава во кое оштетениот се поучува дека има право да го превземе гонењето во рок од осум дена. Кога нема доволно докази или кога пријавата е поднесена против непознат сторител, јавниот обвинител бара информации од Министерството за внатрешни работи. Јавниот обвинител може да бара информации од подносителот на пријавата

или од кое и да било лице кое може да придонесе за утврдување на фактите.

88. Членот 184 ги утврдува основите за притвор.

89. Според член 185, притвор определува истражниот судија. Притворениот има право на жалба против таа наредба во рок од 24 часа до советот составен од тројца судии, кој треба да одлучи по жалбата во рок од 48 часа.

90. Членот 188(2) предвидувал дека службените лица од Министерството за внатрешни работи може без одлука на суд да лишат од слобода кое и да било лице за кое постојат основи на сомнение дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност. Уапсеното лице мора веднаш да биде изведено пред истражен судија. Во согласност со член 188(3) и како исклучок од општото правило, службените лица на Министерството може да го задржат лицето доколку тоа е потребно да се утврди неговиот идентитет, да се провери неговото/нејзиното алиби или доколку постојат други основи што налагаат собирање на податоци за поведување на постапка против трето лице. Ставот 4 предвидувал дека уапсеното лице мора да биде известено за одредбата од членот 3 од Законот. Членот 188 став 6 предвидувал дека задржувањето според член 188 став 3 не може да биде подолго од 24 часа. Службеното лице на Министерството било должно или да го ослободи лицето или да постапи според член 188 став 2.

Г. Закон за облигационите односи

91. Член 141 од Законот за облигационите односи ги утврдува различните основи за надоместок на штета.

92. Според член 157, работодавачот одговора за штетата што ќе ја предизвика работникот во работата или во врска со работата.

Оштетениот има право да бара надомест на штетата и непосредно од работникот доколку штетата ја причинил намерно. Работодавецот може да бара од работникот надомест на платениот износ доколку работникот штетата ја предизвикал намерно или од невнимание.

III. РЕЛЕВАНТНО МЕЃУНАРОДНО ПРАВО И ДРУГ ЈАВЕН МАТЕРИЈАЛ

A. Меѓународно-правни документи

1. Виенската конвенција за конзуларни односи, склучена во Виена на 24 април 1963 година и стапила во сила на 19 март 1967 година

93. Релевантниот дел од членот 36 од Виенската конвенција за конзуларни односи гласи:

Член 36

Комуникација и контакт со државјаните на Државата испраќач

“1. Со цел за олеснување на остварувањето на конзуларните функции во врска со државјаните на државата испраќач:

...

(б) доколку тој тоа го бара, надлежните власти на Државата примач без одлагање ќе ја известат конзуларната мисија на Државата испраќач, доколку во рамките на конзуларната област која ја покрива, државјанин на таа Држава е уапсен или упатен во затвор или притвор или доколку е притворен на кој и да било друг начин. Секоја комуникација упатена до конзуларната мисија од страна на лицето, уапсено, затворено или притворено ќе биде доставена од страна на споменатите власти без одлагање. Споменатите власти ќе го известат засегнатото лице без одлагање за неговите права од овој став ...”

2. Меѓународен пакт за граѓански и политички права (ICCPR)

94. Релевантните одредби од ICCPR, кој беше усвоен на 16 декември 1968 година и влезе во сила на 23 март 1976 година, гласат:

Член 4

“ ...

2. Врз основа на оваа одредба не е можно никакво отстапување од членовите 6, 7, 8 (ставови 1 и 2), 11, 15, 16 и 18.

...”

Член 7

“Никој нема да биде изложен на тортура или сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Особено никој нема да биде подложен на медицински или научни експерименти без негова слободна согласност.”

Член 9

“1. Секој поединец има право на слобода и безбедност на својата личност.

Никој не може да биде произволно уапсен или притворен. Никој не може да биде лишен од слобода, освен со причина и во согласност со постапка што е предвидена со закон.

2. Секое уапсено лице се известува во моментот на апсењето за причините на неговото апсење, и се известува во најкраток рок за секое обвинение што е покренато против него.

3. Секое лице што е уапсено или притворено поради обвинение за кривично дело ќе биде во најкраток рок изведено пред судија или пред некој друг службеник со закон овластен да врши судска функција, и има право во разумен рок да биде судено или ослободено. Задржувањето во притвор на лица кои чекаат на судење по правило не е задолжително, но пуштањето на слобода може да биде условено со гаранции кои ќе обезбедат лицата во прашање да се појават на претресот, како и во сите други фази на постапката, а, во одредени случаи, и заради извршување на пресудата.

4. Секое лице што е лишено од слобода по пат на апсење или притвор има право да поднесе жалба до судот за да може истиот да решава без одлагање за законитоста на притворот и да нареди негово пуштање на слобода, доколку притворот е незаконит.

5. Секое лице што е жртва на незаконито апсење или притвор има право на надоместок на штета.”

3. *Меѓународна конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување (“CED”)*

95. Релевантните одредби од CED, што беше усвоена на 20 декември 2006 година и стапи во сила на 23 декември 2010 година и која била потпишана но не и ратификувана од страна на тужената држава, гласат:

Член 1

“1. Никој нема да биде предмет на присилно исчезнување.

2. Никакви вонредни околности, било состојба на војна или закана од војна, внатрешна политичка нестабилност или каква и да било друга јавна опасност, не можат да претставуваат оправдување за присилно исчезнување.”

Член 2

“За целите на оваа Конвенција, „присилно исчезнување“ се смета апсење, притвор, киднапирање или која и да било друга форма на лишување од слобода од страна на агенти на Државата или од страна на лица или групи кои дејствуваат со овластување, подршка или знаење на Државата, проследено со одбивање да се признае лишувањето од слобода или со прикривање на судбината или на местото на кое се наоѓа исчезнатото лице, што го става таквото лице надвор од правната заштита.”

Член 3

“Секоја држава страна ќе преземе соодветни мерки да ги истражи дејствијата дефинирани во членот 2 сторени од страна на лица или групи што делуваат без овластување, подршка или знаење на Државата и ќе ги изнесе одговорните пред правдата”

Член 4

“Секоја Држава страна ќе ги преземе потребните мерки да се обезбеди дека присилното исчезнување претставува кривично дело според нејзиното кривично законодавство.”

4. *Висок комесар за човекови права на ООН, Прирачник за ефикасна истрага и документирање на тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, 2001*

96. Релевантниот пасус од овој прирачник гласи:

“80. Наводните жртви на тортура или малтретирање и нивните правни застапници мора да бидат известени и да имаат пристап до секое сослушување како и до сите информации релевантни за истрагата и мора да имаат право да предлагаат и други докази.”

5. *Меѓународно правната комисија, 2001 Членови за одоговорноста на државата за меѓународни противправни акти*

97. Релевантните одредби од Членовите, усвоени на 3 август 2001 година (Годишник на Меѓународно правната комисија 2001, vol. II), гласат:

Член 7

Пречекорување на овластување или повреда на упатствата

“Постапувањето на орган на Државата или на лице кое е овластено да врши јавно (владино) овластување ќе се смета за акт на државата според меѓународното право, доколку тој орган, лице или ентитет делува во такво својство, дури и кога ќе ги пречекори овластувањата или ќе постапи спротивно на упатствата....”

Член 14

Продолжување на времето на повреда на меѓународна обврска

“1. Повреда на меѓународната обврска со дејствие на Држава кое нема како такво континуиран карактер, настанува во моментот на извршување на дејствието, дури и кога неговите последици продолжуваат.

2. Повреда на меѓународната обврска со дејствие на Државата кое има како такво континуиран карактер, се проширува на целиот период во текот на кој дејствието продолжува и останува да биде во спротивност со меѓународните обврски.

3 Повреда на меѓународната обврска со која се бара Државата да спречи определен настан, настанува кога тој настан ќе се случи и се проширува на целиот период во текот на кој тој настан продолжува и останува да биде во спротивност со таа обврска.

Член 15

Повреда која се состои од сложено (мешовито)дејствие

“1. Повреда на меѓународната обврска од страна на држава преку серија на дејствија или пропуштања дефинирани во целина како противправни, настанува кога ќе се случи дејствието или пропуштањето кое, земено заедно со другите дејствија или пропуштања е доволно да претставува противправно дејствие.

2. Во таков случај, повредата се проширува на целиот период започнувајќи од првото дејствие или пропуштање од серијата и завршува се додека овие дејствија или пропуштања се повторуваат и остануваат да бидат во спротивност со меѓународната обврска.”

Член 16

Помош или асистенција во извршување на меѓународно противправни дејствија

“Држава која што и помага или асистира на друга држава во извршување на меѓународно противправно дело (дејствие) од страна на последната, е меѓународно одговорно за тоа доколку:

(а) таа држава тоа го прави со знаење на околностите за меѓународното противправно дело; и

(б) дејствието би било меѓународно противправно доколку го стори таа држава.”

6. Генерално собрание на ООН, Извештај на Специјалниот известувач на Комисијата за човекови права за прашањето на тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, 2јули 2002 (A/57/173)

98. Релевантниот пасус од овој извештај гласи:

“35. Конечно, специјалниот известувач би сакал да апелира до сите држави да обезбедат дека во сите соодветни околности лицата што тие имаат намера да ги

екстрадираат, под обвинение за тероризам и други обвиненија, нема да бидат предадени доколку Владата на земјата примач не обезбеди безусловна гаранција на екстрадиционите власти дека засегнатите лица нема да бидат подложени на тортура или други форми на малтретирање по враќањето, и дека е ставен во функција систем за мониторинг врз постапувањето со лицата за кои што станува збор со цел да се обезбеди дека со нив се постапува со полно почитување на нивното човеково достоинство ...”

7. Парламентарно собрание на Советот на Европа, Резолуција 1433 за законитоста на притворите од страна на САД во Заливот Гвантанамо, усвоена на 26 април 2005

99. Релевантните делови од оваа Резолуција гласат:

“7. Врз основа на обемната анализа на правниот и фактичкиот материјал од овие или од други веродостојни извори, Собранието заклучува дека околностите околу притворањата од страна на САД во заливот Гвантанамо покажуваат противправност и неусогласеност со владеењето на правото, поради следниве основи:

...

vii. Соединетите Држави, со практиката на „предавање“ (rendition-отстранување на лицата во други земји, без судски надзор, заради испрашување или притвор), овозможила притворениците да бидат изложени на тортура и сурово, нечовечко или понижувачко постапување, со повреда на забраната за враќање (prohibition on non-refoulement).”

8. Парламентарното собрание на Советот на Европа, Резолуција 1463 за присилните исчезнувања, усвоена на 3 октомври 2005

100. Релевантните одредби од оваа Резолуција гласат:

“1. ‘Присилни исчезнувања’ опфаќаат лишување од слобода, одбивање да се признае лишувањето од слобода или криење на судбината и локацијата на исчезнатото лице и ставање на лицето надвор од правната заштита.

2. Парламентарното собрание едногласно ги осудува присилните исчезнувања како мошне сериозна повреда на човековите права подеднакво значајни како тортурата и убиствата, и е загрижено дека ова човеково зло сеуште не е искоренето, дури ни во Европа...”

9. Генерално Собрание на ООН, Резолуција 60/148 за тортура и друго сурово, нечовечко и понижувачко постапување или казнување, усвоена на 21 февруари 2006

101. Во релевантниот дел Резолуцијата на Генералното собрание ООН 60/148 гласи:

“Генералното собрание

...

11. Ги потсетува сите Држави дека долготрајниот *incommunicado* притвор или притвор во тајни места може да го олеснат извршувањето на тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, но и самото по себе може да претставува форма на такво постапување, и ги повикува сите Држави да ги почитуваат гаранциите за слобода, безбедност и достоинство на лицата”

10. Европска комисија за демократија преку право (Венецијанска комисија), Мислење за меѓународно-правните обврски на државите-членки на Советот на Европа во поглед на тајните места за притвор и за меѓудржавниот транспорт на затвореници (по. 363/2005, 17 March 2006)

102. Релевантните делови од Мислењето на Венецијанската комисија гласат:

“30. Во поглед на терминологијата што се употребува за незаконскиот трансфер и притвор на затвореници, Венецијанската комисија укажува дека во јавната дебата често се користи терминот „предавање“ (rendition). Ова не е термин што се користи во меѓународното право. Терминот се однесува кога една држава го става во притвор лицето кое е осомничено за вклученост во сериозни дела (пр. тероризам) извршени на територија на друга држава како и/или трансфер на тоа лице во затвор на територијата на првата држава, или на место под нејзина јурисдикција, или во трета држава. „Предавање“ според тоа е општ термин кој повеќе упатува на она што е резултат – ставање во притвор на лицето – отколку на средствата. Дали определено „предавање“ е законито ќе зависи од законите на засегнатите држави и од применливите правила на меѓународното право, особено правото на човековите права. Оттука, дури и кога определено „предавање“ е во согласност со националното право на една од инволвираните држави (кое не може да ги забрани ниту пак да ги регулира екстратериторијалните активности на државните органи), тоа сепак може да биде

незаконско според националното право на другата држава. Уште повеќе „предавањето“ може да биде спротивно на обичајното меѓународно право и договорните или обичајните обврски превземени од страна на државите учеснички согласно правото за човековите права и/или меѓународното хуманитарно право.

31. Терминот „вонредно предавање“ (extraordinary rendition) се чини дека се користи тогаш кога постои мало односно кога воопшто нема сомневање дека притворањето на лицето не е во согласност со постојните правни процедури што се применуваат во државата во која лицето се наоѓа во тоа време.

...

159. Во поглед на меѓудржавниот трансфер на затвореници

f) Постојат само четири правни начини за државите членки на Советот на Европа за предавање на затвореник на странска држава: депортација, екстрадиција, транзит или трансфер на осудени лица заради издржување на санкцијата во друга држава. Постапките за екстрадиција и депортација мора да бидат дефинирани со правото што е во сила, при што на затворениците мора да им бидат обезбедени соодветни правни гаранции и пристап до надлежните органи. Забраната за екстрадиција или депортирање во земја во која постои ризик за тортура или малтретирање мора да се почитува.”

11. Извештај на Специјалниот известувач на ООН за унапредување и заштита на човековите права и основни слободи во борбата против тероризмот, A/HRC/10/3, 4 февруари 2009

103. Во овој извештај Специјалниот известувач укажа на следново:

“38. ... Специјалниот известувач е загрижен за ситуациите во кои лица се притвораат за подолг временски период со единствена причина за собирање на разузнавачки информации или во име на превенцијата, како еден широк основ. Овие ситуации претставуваат арбитражно лишување од слобода. Постоенето на основите за продолжување на притворот треба да бидат определени од страна на независен и непристрасен суд. Континуираниот притвор на тоа лице покренува обврска за властите без одлагање да утврдат дали може да се потврдат сомнежите за кривично дело, и доколку тоа е случај, да покренат обвинение против осомничениот и да го изведат пред суд...”

51. Специјалниот известувач останува длабоко загрижен дека Соединетите Држави имаат создадено комплексен систем на вонредни предавања (extraordinary rendition), долготрајни и тајни притвори и практики кои ја повредуваат забраната за тортура и други форми на малтретирање. Овој систем бараше постоење на меѓународна мрежа за размена на информации и создаде штетна база на информации кои систематски се разменуваа со партнерите во борбата против тероризмот преку разузнавачка соработка, со што се корумпираше институционалната култура на правните и институционалните системи на државите примачи.

...

60. Обврските на државите за заштита на човековите права, особено обврската за обезбедување на ефикасно правно средство, бараат таквите законски одредби да не водат до *a priori* запирање на истрагата, или до спречување на откривање на злоделата, особено кога постојат извештаи за меѓународни злодела или за тешки повреди на човековите права. Бланкетното повикување на привилегијата на државната тајна во врска со системски политики, како што се оние на САД за тајните притвори, програмата за испрашување и предавање или разузнавање од трети страни (според политиката на „контрола на оригинаторот“) ја спречуваат ефикасната истрага и го прават илузорно правото на ефикасно правно средство. Ова не е во согласност со членот 2 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права. Тоа исто така може да претставува повреда на обврската на државите да пружаат судска помош во истрагите кои се занимаваат со тешките повреди на човековите права и тешките повреди на меѓународното хуманитарно право.”

*12. Совет за човекови права на ООН, Резолуции 9/11 и 12/12:
Право на вистината, 24 септември 2008 и 12 октомври 2009*

104. Релевантните делови од наведените Резолуции гласат:

“...го признаваат правото на жртвите на тешките повреди на човековите права и правото на нивните роднини на вистина за настаните што се случиле, вклучувајќи идентификација на сторителите и на фактите што довеле до таквите повреди ...”

13. Совет на Европа, Насоки на Комитетот на министри на Советот на Европа за искоренување на неказнивоста при сериозни повреди на човековите права, 30 март 2011

105. Насоките се занимаваат со проблемот на неказнивоста во однос на дејствијата или пропуштањата кои претставуваат сериозни повреди на човековите права. Тие ги опфаќаат обврските на државите согласно Конвенцијата да превземат позитивна мерки во поглед не само кон нивните агенти туку и во однос на недржавните актери. Според Насоките, „неказнивоста е причинета или потпомогната поради недостаток на совесна реакција на институциите или на државните агенти при сериозни повреди на човековите права. Државите треба да се борат против неказнивоста поради прашањето на правдата за жртвите, како одвраќање во поглед на идните повреди на човековите права како и со цел да се заштити владеењето на правото и јавната доверба во правосудниот систем”. Тие предвидуваат, меѓу другото, мерки што државите треба да ги превземат со цел да се спречи неказнивоста, обврската за истрага, како и адекватни гаранции за лицата лишени од слобода.

Б. Релевантна судска пракса на странските јурисдикции и меѓународни тела

1. Апелационен суд на Англија и Велс (*граѓански оддел*), случај *Abbasi and Another v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs and Secretary of State for the Home Department*, *Случај бр. C/2002/0617A; 0617B*, 6 ноември 2002

106. Овој случај се однесувал на лицето Feroz Ali Abbasi, британски државјанин кој бил фатен од страна на силите на САД во Авганистан и транспортиран на 22 јануари во заливот Гвантанамо во Куба. Тој бил држен затворен без пристап до суд или друг вид на трибунал, ниту имал пристап до адвокат. Тој смета дека било повредено неговото право да не биде арбитарно притворен. Судот нашол дека притворот

на г-дин *Abbas* во Гвантанамо бил арбитрарен и „очигледно спротивен на основните принципи признати во двете (англиската и американската) јурисдикција и од страна на меѓународното право.

2. Апелационен суд на САД за деветата област, случај Faleh Gherebi v. George Walker Bush; Donald H. Rumsfeld, D.C. No. CV-03-01267-АНМ, 18 декември 2003

107. На 18 декември 2003 година, во случајот на Либиецот г-дин *Gherebi* кој бил држан во Гвантанамо како “непријателски борец” Апелациониот суд на САД опишал што Владата на САД тврдела пред судот:

“според тероријата на Владата, таа е слободна да го затвори *Gherebi* бесконечно, заедно со стотици други државјани на странски држави, меѓу кои и на пријателските народи, и да прави со *Gherebi* и со другите притвореници што сака, кога сака, без притоа да се оценува согласноста со какво и да било правно правило, без да им овозможи да се консултираат со адвокат и без да признаат каков и да било судски форум во кој тие дејствија би можеле да бидат оспорени. Во усмените аргументи, владата се произнесе дека нејзиниот став би бил идентичен дури и доколку постојат забелешки дека таа се впушта во дејствија на тортура или дека таа по кратка постапка егзекутира притвореници. Колку што нам ни е познато, пред сегашново притворање на затвореници во Гвантанамо, владата на САД никогаш порано не признала таква тешка и запрепастувачка намера. Поради тоа, Гвантанамо го сметаме за единствен случај не само поради територијалната врска на САД со базата која е без преседан денеска, туку и поради тоа што ова е прв пат владата да прогласи таков вонреден сет на принципи – позиција која е толку екстремна што покренува најголема загриженост како според американското, така и според меѓународното право.”

3. *Комитет на ООН против тортура, Agiza v. Sweden, Communication No 233/2003, UN Doc. CAT/C/34/D/233/2003 (2005), и Комитет на ООН за човековите права, Alzery v. Sweden, UN Doc. CCPR/C/88/D/1416/2005 (2006)*

108. Двата овие случаи се дискутирани во извештајот на Марти од 2006 година (види ставови 150-161 од извештајот), од кој што најрелевантните делови гласат:

“153. Накратко, фактите се случија на следниот начин: на 18 декември 2001 година, г-дин Агиза и г-дин Алзери, египетски државјани кои барале азил во Шведска, биле предмет на одлука со која барањето за азил им било одбиено и била издадена наредба за нивна депортација поради безбедносни причини, која што била донесена во рамките на посебната постапка на министерско ниво. Со цел да се обезбеди одлуката да биде спроведена истиот ден, шведските власти ја прифатиле понудата на Америка да им стави на располагање авион кој имал специјални овластувања за прелети. По нивното апсење од страна на шведската полиција, двајцата мажи биле однесени на Аеродромот Брома каде биле подложени, со согласност на Шведска, на „безбедносна проверка“ од страна на маскирани американски агенти.

154. Начинот на оваа „проверка“ е посебно интересен, со оглед на тоа што детално соодветствува со описот даден независно од страна на други жртви на „предавање“ вклучувајќи го Ел Масри. Постапката на американскиот тим, опишана во овој случај од страна на шведските полициски службеници присутни на лице место, била очигледно добро увежбана: агентите комуницирале едни со други со гестови, не се зборови. Дејствувајќи мошне брзо, агентите им ја искинале со ножици облеката на Агиза и Алзери, ги облекле во тренерки, ги прегледале сите нивни телесни отвори и косата, им ставиле лисици, им ги оковале нозете и боси ги внеле во авионот.

...

157. Пред депортацијата на двајцата мажи во Египет, Шведска барала и добила дипломатски потврди (уверувања) дека тие нема да бидат подложени на третман спротивен на Конвенцијата против тортура, дека ќе имаат фер судење и дека нема да им биде изречена смртна казна. „Потврдите“ биле дури поткрепени со

мониторинг механизам, редовни посети на шведскиот амбасадор и учество на шведски наљудувачи на судењето.”

109. Релевантните комитети на ООН утврдиле дека Шведска е одговорна според член 7 од ICCPR, со заклучок дека третманот на кој бил подложен г-дин Alzery на Аеродромот Брома можел да се припише на Државата и претставувал повреда на членот 7 од Пактот; дека Шведска ги повредила нејзините обврски да спроведе брза, независна и непристрасна истрага за настаните на аеродромот Брома; и дека забраната за враќање (non-refoulement), утврдена во тој член, била повредена и во однос на г-дин Agiza и во однос на г-дин Alzery.

110. *USA Today* извести дека шведската Влада платила USD 450,000 на г-дин Alzery како компензација за неговата депортација. Истата сума му била исплатена и на г-дин Agiza (“Шведска го обештети Египќанецот осомничен за тероризам”, *USA Today*, 19 септември 2008).

В. Јавни извори кои истакнаа загриженост за повредите на човековите права кои наводно се случуваат во објектите за притвор под контрола на САД по 11 септември 2001

111. Жалителите и третите лица–вмешувачи, поднесоа значителен број на написи, извештаи и мислења на меѓународни, странски и национални тела, невладини организации и медиуми, кои истакнаа загриженост за наводните тајни притвори и малтретирања во притворските центри на САД во заливот Гвантанамо и во Авганистан. Подолу е дадено резиме на најрелевантните извори.

1. Релевантни материјали на меѓународните организации за човекови права

- (а) **Изјава на Високиот комесар за човекови права на ООН за притворот на талибанските и затворениците од Ал Каеда во базата на САД во Гвантанамо, Куба 16 јануари 2002**

112. Високиот комесар на ООН за човекови права укажа на следново:

“Сите лица притворени во овој контекст имаат право на заштита според меѓународното право за човековите права и хуманитарното право, особено релевантните одредби од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (ICCPR) и Женевските конвенции од 1949 година. Правниот статус на притворениците и нивното право да добијат статус на воени заробеници (статус POW) доколку е спорно, мора да биде утврден од страна на надлежен трибунал, во согласност со одредбите од членот 5 на Третата женевска конвенција. Сите притвореници мора во секое време да бидат третираны хумано, согласно одредбите од ICCPR и Третата женевска конвенција.”

- (б) **Amnesty International, Меморандум до Владата на САД за правата на притворените лица во Авганистан и во заливот Гвантанамо под контрола на САД, април 2002**

113. Во овој меморандум, Амнести Интернешнл ја изрази својата загриженост дека Владата на САД трансферирала и држи луѓе во услови кои можат да претставуваат сурово, нечовечко или понижувачко постапување и кое ги повредува другите минимални стандарди кои се однесуваат на притворот, и дека одбива на лицата во притвор да им овозможи пристап до правен советник и до суд со цел да се оспори законитоста на нивното притворање.

- (в) **Human Rights Watch, “Соединетите Држави, презумција на вина: Злоупотреби на човековите права на притворениците по 11 септември” Vol. 14, No. 4 (G), август 2002**

114. Во овој извештај е содржан следниот пасус:

“...борбата против тероризмот што ја започнаа Соединетите Американски Држави по 11 септември не опфати решителна афирмација на овие слободи. Наместо тоа, земјата беше сведок на постојана, намерна и неоснована ерозија на основните права... Повеќето од оние директно засегнати не се државјани на САД... Министерството за правда нив ги подложи на арбитререн притвор, го повреди правото на фер судење во правната постапка против нив и ја прегази презумпцијата на невиност.”

(г) Human Rights Watch, “Соединетите Држави: Извештаи за тортура на осомничените од Ал Каеда”, 26 декември 2002

115. Овој извештај упатува на написот во *Washington Post*: “САД ги осудува злоупотребите но ги брани испрашувањата” во кој е опишано “како лицата што ЦИА ги држи во центарот за испрашување во воената база Баграм во Авганистан се подложени на техники на „стрес и страдање“ вклучувајќи „стоење или клечење на колена со саати“ како и „држење во чудни, болни положби”.

116. Понатаму се вели:

“Конвенцијата против тортура, што САД ја имаат ратификувано, посебно забранува тортура и малтретирање, како и испраќање на притворениците во земји во кои е веројатно да бидат подложени на такви практики.”

(д) Меѓународна хелсиншка федерација за човекови права, “Мерки против тероризам, безбедност и човекови права: Состојба во Европа, Централна Азија и Северна Америка по 11 септември”, Извештај, април 2003

117. Релевантните пасуси од овој извештај гласат:

“Многу притвореници од „посебен интерес“ биле чувани во самици или со осудени затвореници, со ограничување на комуникациите со семејството, пријателите и адвокатите, и имале неадекватен пристап до средства за религиозни практики и почитување на прехранбените потреби. Некои ги имаат известно групите за човекови права дека биле лишени од медицински третман и дека биле тепани од страна на стражарите и другите притвореници.

(f) Извештај на Амнести Интернешнл 2003 – Соединетите Американски Држави, 28 мај 2003

118. Овој извештај се однесува на трансферот на притвореници во Гвантанамо, Куба во 2002 година, условите за нивниот трансфер („на затворениците им биле ставани лисици, окови, биле присилувани да носат ракавици, хируршки маски и штитници за уши и им биле врзувани очите со очила за скијање преку кои бил ставан селотејп“) и условите за притвор („биле држени без обвинение и судење и без пристап до суд, адвокат или до роднините“). Понатаму се укажува:

“Бројни осомничени членови на Ал Каеда известиле дека биле ставани во притвор под САД и биле држени на неоткриени (тајни) локации. Владата на САД не обезбедила објаснување за локацијата и правниот статус на притворениците, ниту им ги обезбедила правата според меѓународното право, вклучувајќи го правото да ги извести нивните семејства за местото на притворот и за правото на пристап на претставници од надвор. Неутврден број на притвореници кои биле првобитно во притвор под контрола на САД биле наводно трансферирани во трети земји, која што состојба создаде загриженост дека осомничените можат да се соочат со тортура за време на испрашувањето.”

(g) Амнести Интернешнл, “Незаконски притвор на шестмина мажи од Босна и Херцеговина во заливот Гвантанамо”, 29 мај 2003

119. Амнести Интернешнл известиле за трансферот на шест Алжирци, од страна на полицијата на Босанската Федерација, од затворот во Сараево во кампот X-Ray на САД лоциран во заливот Гвантанамо во Куба. Ја изрази својата загриженост дека тие биле арбитрерно притворени спротивно на нивните права според Меѓународниот пакт за граѓански и политички права. Тие исто така укажаа на одлуката на Советот за човекови права на Босна и Херцеговина во која тој утврдил дека трансферот бил спротивен на членот 5 од Конвенцијата, членот 1 од Протоколот бр. 7 и членот 1 од Протоколот бр. 6.

(h) Амнести Интернешнал, “Соединетите Американски Држави, закана произлезена од лош пример: Поткопување на меѓународните стандарди во борбата против тероризмот”, 18 април 2003

120. Релевантните пасуси на овој извештај гласат:

“Притворениците биле држани *incommunicado* во базата на САД во Авганистан. Постојат наводи за малтретирање. Други биле држани *incommunicado* под контрола на САД на неоткриени локации на други места во светот, а САД исто така поттикнувала или учествувала самата во „нерегуларни предавања“, САД зборуваат за неформални трансфери помеѓу САД и други земји преку кои се избегнувала екстрадицијата и другите видови на заштита на човековите права.”

(i) Амнести интернешнал, “Инкомуникадо притвор/страв од малтретирање”, 20 август 2003

121. Релевантните пасуси од овој извештај гласат:

“Амнести интернешнал е загрижен дека притворот на осомничените на неоткриени локации без пристап до правен застапник или до членови на семејството и „предавањето“ на осомничените помеѓу земји без какви и да било формални гаранции за човековите права е повреда на правото на фер судење, и ги става под ризик од малтретирање со што го поткопува владеењето на правото.”

(j) Меѓународниот комитет на Црвениот крст, САД: Претседателот на Меѓународниот комитет на Црвениот крст бара напредок по прашањата поврзани со притворите, вести 04/03, 16 јануари 2004

122. МКЦК го изрази својот став на следниот начин:

“Покрај Гвантанамо, МКЦК е мошне загрижен за судбината на непознат број на луѓе кои се затворени како дел од т.н. глобална војна против тероризмот и се држат на непознати локации. Г-дин Келенбергер ги повтори претходните официјални барања на МКЦК за информирање за овие притвореници и за евентуалниот пристап до нив, како значаен хуманитарен приоритет и како логично продолжение на постојниот ангажман на организацијата во Гвантанамо и Авганистан.”

(к) **Работна група за арбитражно притворање на ООН, Мислење бр. 29/2006, Mr Ibn al-Shaykh al-Libi и 25 други лица v. United States of America, UN Doc. A/HRC/4/40/Add.1 at 103 (2006)**

123. **Работната** група на ООН утврди дека притворот на засегнатите лица, држани во објекти под контрола на тајните служби на САД и трансферирани, честопати со тајни летови, во центри за притвор во други земји со кои Соединетите Држави соработуваат во борбата против меѓународниот тероризам, излегуваат надвор од сите национални или меѓународни режими кои се однесуваат на гаранциите за заштита од арбитражно притворање. Покрај тоа, таа утврди дека тајноста со која се обвиткани притворањата и меѓудржавните трансфери за осомничените терористи би можело да ги изложи овие лица на тортура, присилни исчезнувања и неказниви лишувања од живот.

2. Други јавни документи

ЦИА, “Меморандум до командниот центар на Министерството за правда – Извештај за комбинираниите техники на испрашување на ЦИА”, 30 декември 2004

124. Жалителот го достави наведениот меморандум на ЦИА, чишто делови не се повеќе класифицирани. Документот се фокусира на „темата за комбинираната примена на техники за испрашување (чија што цел) е да се убедат високо-вредните притвореници да обезбедат информации и терористички разузнавачки информации навремено ... Ефикасното испрашување се темели на концептот на употреба на физички и психички притисок на еден сеопфатен, систематски и кумулативен начин за да се влијае врз однесувањето на високо значајните притвореници, и да се надмине ставот на отпор на притвореникот. Целта на испрашувањето е да се создаде состојба на научена беспомошност и зависност... Процесот на испрашување би можел да се подели на три одделни фази: иницијални услови, премин

во испрашување и испрашување. Како што е опишано во меморандумот, „иницијалните услов“ опфаќа „шок при заробувањето“, „предавање“ и „прием на Црно Место“. Тој предвидува меѓу другото:

“Заробувањето ...влијае врз физичката и психичката состојба на притворениците кои имаат големо значење пред отпочнување со испрашувањето ...

1) Предавање

... Пред летот се спроведува медицински преглед. Во текот на летот, притвореникот е безбедно окован, лишен од вид и слух преку употреба на превез за очи, штитници за уши и качулки ...”

125. Фазата на „испрашување“ опфаќа опис на „притворските услови“, „кондициони техники“ и „корективни техники“.

3. Медиумски написи

126. Жалителот понатаму достави копии од бројни написи објавени во македонските весници. Подолу се цитирани најрелевантните:

(1) “Штрајк со глад на Талибанец во Гвантанамо”, 4 март 2002; “Таен договор со сериозни недостатоци”, 5 јуни 2003; “Четворица Французи во Гвантанамо под тортура”, 16 октомври 2003; “Во Гвантанамо се спроведува тортура”, 27 ноември 2003; и “Затвореници без обвиненија и без права”, 12 јануари 2004 (сите објавени во весникот *Утрински весник*); и

(2) “ЦИА ги малтретира заробените исламисти во Авганистан”, 27 декември 2002; “САД ги забораваат човековите права во кампањата против теророт”, 16 јануари 2003; “Заборав на 140 затвореници во Гвантанамо“ 2 декември 2003 (сите објавени во весникот *Дневник*).

127. Тој исто така достави копии од натписи објавени во весниците во САД, кои известувале за техниките за „стрес и страдање“ кои ги користи САД при испрашувањето на притворениците во воздушната

база во Баграм во Авганистан (“Армијата ја истражува смртта на двајца авганистански затвореници”, *Washington Post*, 5 март 2003 и “Испрашување на осомничените за тероризам во мрачен и надреален свет”, *New York Times*, 9 март 2003). Други написи во весниците од САД и Британија известувале за предавањата во притвор на САД на поединци осомничени за тероризам пред јануари 2004 (“Тим поддржан од ЦИА употреби брутални средства за растурање на терористичка ќелија”, *Wall Street Journal*, 20 ноември 2001; “САД зад тајните трансфери на осомничени за тероризам”, *Washington Post*, 11 март 2002; “Кретјен протестира против депортацијата на Канаѓанец: Премиерот смета дека третманот на осомничените за тероризам од страна на САД е целосно неприфатлив”, *Washington Post*, 6 ноември 2003; „Невидливите”, *The Independent*, 26 јуни 2003; и “Исчезнатите се претпоставени виновни: каде се држат осомничените”, *The Independent*, 26 јуни 2003.

128. Жалителот достави написи во кои новинарите известувале дека амбасадорот на САД во Германија во тоа време ги известил германските власти во мај 2004 година дека ЦИА погрешно го затворила жалителот. Тие понатаму известиле дека германскиот канцелар Ангела Меркел потврдила дека државниот секретар на САД Кондолиза Рајс ѝ признала, во приватен разговор, дека САД по грешка го киднапирала и го притворила жалителот. Според овие написи, претставниците на САД одбивале да дискутираат за овој случај со новинарите (“Погрешно затворање: Анатомија на грешката на ЦИА”, *The Washington Post*, 4 декември 2005; “Германец ја тужи ЦИА поради тортура, Ел Масри бара обештетување поради случај на „предавање“ поради погрешен идентитет, *NBC News*, 6 декември 2005; “Владата на Меркел ги поддржува коментарите на Ел Масри за грешка”, *Washington Post*, 7 декември 2005; и “Германија утврдува дали таа играла улога во грабнувањето од страна на САД.”, *The New York Times*,

21 февруари 2006). Последниот напис упатува на интервју со г-дин Х.К. во кое тој кажал:

“Министерството не направило ништо незаконско. Човекот е жив и е вратен дома кај семејството. Некој направил грешка. Тој некој не е Македонија.”

129. Конечно, во 2007 Канадската радиодифузна корпорација (СВС) извести дека Премиерот на Канада објавил исплата од 10,000,000 американски долари и објавување на формално извинување на г-дин Агаг, канадски државјанин роден во Сирија, кој бил уапсен во 2002 година од страна на властите на САД на аеродромот ЈФК во Њујорк и кој бил депортиран во Сирија. Премиерот веќе признал дека г-дин Агаг претрпел „неверојатна неправда“ (СВС, “Отава постигна 10 милионска оштета со Агаг”, 25 јануари 2007). Во 2010 година *The Guardian* објавил напис за наводната улога на Обединетото кралство во предавањето на осомничените во кој било соопштено дека поранешните британски притвореници во Гвантанамо би можеле да добијат многу голема сума од британската влада, во некои случаи во износ од најмалку еден милион фунти (*The Guardian*, “Тортура и тероризам: Плаќање на висока цена”, 17 ноември 2010).

ПРАВО

I. ПРЕЛИМИНАРЕН ПРИГОВОР НА ВЛАДАТА ЗА НЕПОЧИТУВАЊЕ НА ПРАВИЛОТО ЗА ШЕСТ МЕСЕЦИ

A. Поднесоци на страните

1. Тужената Влада

130. Владата приговори дека жалителот не го испочитувал правилото за шест месеци. Таа аргументираше дека тој поднел приговор до домашните обвинителни органи повеќе од четири ипол

години по настаните за кои се жали (Владата ги цитираше *Bayram and Yildirim v. Turkey* (dec.), бр.38587/97, ECHR 2002-III; *Artyomov v. Russia*, бр.14146/02, §§ 113-118, 27 мај 2010; и *Nasirkhayeva v. Russia* (dec.), бр.1721/07, 31 мај 2011). Во периодот од мај 2004 до октомври 2008 година жалителот бил целосно пасивен и не покажал никаква иницијатива со цел да ги информира македонските органи на прогонот за наводните настани. Наместо тоа, тој користел правни лекови во други јурисдикции. Покрај тоа, требало да му биде познато многу порано пред октомври 2008 година дека било каква кривична истрага во тужената држава ќе биде неефикасна. Во врска со тоа, таа се повика на отсуството на било каков контакт помеѓу него и органите на прогонот на тужената држава, како и непостоењето на гонење од страна на државата *proprio motu*, и покрај фактот што обвинителните органи веќе биле запознаени за неговиот случај од страна на своите германски хомолози. Последните истраги на меѓународно и национално ниво, кои завршиле во јануари 2007 година, многу пред жалителот да ја поднесе кривичната пријава во октомври 2008 година, не резултирале со утврдување на некој факт што би бил релевантен за пријавата. Неговата кривична пријава не содржела никакви нови докази што можеле да ја обноват должноста на државата за спроведување на истрага за неговите наводи.

131. Конечно, таа аргументираше дека жалителот не бил совесен при користењето на домашни правни лекови. Неговата неактивност била очигледна бидејќи не превземал никаква иницијатива за да се информира како напредувала истрагата (Владата го цитираше *Bulut and Yavuz v. Turkey* (dec.), бр.73065/01, 28 мај 2002). Покрај тоа, тој не ја доставил изјавата на г-дин Х.К.до домашните органи и не побарал поведување на кривична постапка од страна на јавниот обвинител. Доколку жалителот побарал гонење на познат сторител, ќе му било дозволено да го превземе гонењето како супсидијарен тужител

доколку јавниот обвинител ја отфрлел пријавата. Тој во сегашниот случај немал таква можност, ако се земе предвид дека неговата кривична пријава од октомври 2008 година била поднесена против непознат сторител. Покрај тоа, жалителот не можел да го оспори решението за отфрлање на неговата пријава.

2. Жалителот

132. Жалителот во одговорот наведе дека тужената држава има позитивна обврска според Конвенцијата да спроведе истрага по допрен глас. Интерната истрага превземена од Министерството за внатрешни работи (види ставови 64-66 погоре) не би можело да се смета за ефикасна и независна во рамките на значењето на членовите 3 и 13 од Конвенцијата. Покрај тоа, тој немал можност да знае за таа истрага, ако се земе предвид дека органите не го контактирале и не ја објавиле јавно својата истрага. Од моментот кога тој се вратил во Германија на крајот на мај 2004 година тој активно барал да добие доволно докази за да изгради „аргументиран случај“ пред националните органи на прогонот. Периодот од четири ипол години помеѓу неговото ослободување и поднесувањето на кривичната пријава во октомври 2008 година не бил предолг. Напротив, толкав период бил сосема разумен, имајќи предвид дека се работи за сложен случај на исчезнување, во кој станува збор за меѓународна разузнавачка соработка, во кој американската и македонската влада се договориле да го прикријат постоењето на тајна, мултинационална криминална операција. Според тоа, тој бил активен и делувал во согласност со праксата на Судот. Тој навремено барал поведување на кривична постапка, но органите не одговориле експедитивно туку наместо тоа тајно ја отфрлиле неговата пријава. Понатаму тој залудно барал информации од јавниот обвинител за текот на истрагата. Јавниот обвинител го известил за донесеното решение за одбивање на

пријавата дури на 22 ноември 2010 година, четиринаесет месеци по поднесувањето на неговата жалба до Судот. Со оглед дека неговата кривична пријава била поднесена против непознат сторител, бил оневозможен да превземе приватно гонење.

133. Жалителот во заклучокот наведува дека согласно тоа тој го запазил рокот од шест месеци, кој започнал да тече на 23 јануари 2009 година, денот кога според него настапила застареноста за гонење за наводните кривични дела.

В. Оценка на Судот

1. Општи принципи воспоставени во судската практика на Судот

134. Судот повторува дека Конвенцијата е инструмент за заштита на човековите права и дека е од круцијално значење за таа да се интерпретира на начин според кој овие права ќе бидат применливи и ефикасни, а не теоретски и илузорни. Тоа се однесува не само на интерпретацијата на материјалните одредби од Конвенцијата, туку и на процесните одредби; тоа влијае на обврските наметнати врз тужените влади, но има ефект и врз позицијата на жалителите. Кога времето е од суштинско значење за решавање на прашањата во одреден случај, жалителот има обврска неговите барања да бидат покренати пред Судот со потребната експедитивност за да осигура истите прописно, и праведно, да може да бидат решени (see *Varnava and Others v. Turkey* [GC], бр.16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, § 160, ECHR 2009...).

135. Целта на шестмесечниот рок според член 35 § 1 е да се промовира правната сигурност, обезбедувајќи случаите со кои се покренуваат прашања според Конвенцијата да се решаваат во разумен рок и да не може минатите одлуки постојано да се оспоруваат. Таа ги утврдува временските граници на супервизија што ја спроведуваат

органите на Конвенцијата и им го сигнализира на поединците и на државните органи периодот после кој таква супервизија не е повеќе возможна (види *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], бр.27396/06, §§ 39 и 40, 29 јуни 2012, и *Walker v. the United Kingdom* (dec.), бр.34979/97, ECHR 2000-I).

136. По правило, периодот од шест месеци почнува да тече од денот на донесувањето на правосилната одлука во процесот на исцрпување на домашните правни лекови. Меѓутоа, кога од самиот почеток е јасно дека жалителот нема на располагање ефикасен правен лек, периодот започнува да тече од денот на обжалените дејствија или мерки, или од денот кога дознал за таквите дејствија или нивниот ефект врз или штетата по жалителот (види *Dennis and Others v. the United Kingdom* (dec.), бр.76573/01, 2 јули 2002). Кога жалителот искористил очигледно постоечки правен лек и дури потоа дознал за околностите кои правниот лек го прават неефикасен, за целите на член 35 § 1 може да се земе како почеток на периодот од шест месеци денот кога жалителот за првпат станал свесен или требало да стане свесен за таквите околности (види *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* (dec.), бр.46477/99, 4 јуни 2001).

2. Примена на горните принципи во сегашниот случај

137. Судот оценува дека приговорот на Владата дека жалбата е ненавремена е двостран: прво, дека кривичната пријава на жалителот била поднесена до домашните органи премногу доцна и второ, дека пријавата не била ефикасен правен лек. Во таа смисла, таа сугерираше дека шестмесечниот рок треба да се смета дека почнал да тече кога жалителот првпат станал или требало да стане свесен за околностите според кои расположливите домашни правни лекови станале неефикасни.

138. За да даде одговор на приговорот на Владата за допуштеноста, Судот мора да оцени дали, во конкретните околности на предметниот случај, кривичната пријава била ефикасен правен лек што жалителот требал да го искористи со цел да побара репарација за неправдите според Конвенцијата. Одговорот на тоа прашање ќе биде одлучувачко за пресметувањето на шестмесечниот рок.

(а) Дали кривичната пријава била правен лек што жалителот требал да го искористи

139. Судот повторува дека утврдувањето дали жалителот во даден случај ги испочитувал критериумите за допуштеност ќе зависат од околностите на случајот и од други фактори, како активноста и интересот што ги покажал жалителот како и адекватноста на домашната истрага (види *Abuyeva and Others v. Russia*, бр.27065/05, § 174, 2 декември 2010).

140. Судот нотира дека во случаи против тужената држава тој веќе најде дека кривичната пријава е ефикасен правен лек што треба да се искористи, во принцип, во случаи за наводни повреди на членот 3 од Конвенцијата (види *Jasar v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.69908/01, 15 февруари 2007; *Trajkoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.13191/02, 7 февруари 2008; *Dzeladinov and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.13252/02, 10 април 2008; и *Sulejmanov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.69875/01, 24 април 2008). Тој не гледа никакви причини што би можеле да оправдаат отстапување од овој принцип, особено во околностите на сегашниот случај, каде наводите за нечовечно постапување и противправно лишување од слобода се наводно резултат на тајна операција спроведена без било каква законска основа. Ако дејствијата на инволвираните државни агенти биле противправни и арбитражни, органите на прогонот на тужената држава се тие што треба да ги идентификуваат и казнат сторителите. Алармирањето на јавното

обвинителство за овие дејствија мора да се гледа како сосема логичен чекор од страна на оштетениот.

141. Судот смета дека не можело разумно да се претпостави дека кривичната пријава е очигледно неефикасен правен лек кога била поднесена во октомври 2008 година. Имало само одредени сомневања во однос на нејзината ефикасност, а според член 35 § 1 од Конвенцијата жалителот морал да ја искористи пред да ја поднесе својата жалба до Судот. Би било неразумно да се очекува жалителот да ги достави своите жалбени наводи до Судот пред неговата ситуација во однос на прашањето да биде конечно решена на домашно ниво во согласност со принципот на супсидијарност, според кој најдобро е фактите на случајот да бидат испитани, а прашањата да бидат решени, доколку е можно, на домашно ниво. Во интерес е на жалителот, и на ефикасноста на системот на Конвенцијата, домашните органи, кои се во најдобра позиција да го сторат тоа, да делуваат со цел да ги поправат наводните повреди на Конвенцијата (види *Varnava and Others*, цитирана погоре, § 164).

142. Точно е дека поминал значителен период од 29 мај 2004 година, денот кога жалителот се вратил во Германија, до поднесувањето на неговата кривична пријава на 6 октомври 2008 година. Пред тој датум жалителот не превземал никакво правно дејствие во тужената држава. Во образложението за ова доцнење жалителот даде објаснување кое само по себе не може да се смета за неразумно. Неговиот случај се однесувал на наводи за „вонредно предавање”, што вклучува наводи за грабнување, *incommunicado* притвор и малтретирање. Според извештајот на Марти од 2006 година, органите на повеќето земји-членки на Советот на Европа ги демантирале тврдењата за нивно учество во операции на предавање (види став 43 погоре). Таквата политика на опструкција е реафирмирана во извештајот на Марти од 2007 година (види став 46

погоре). Ако се земе предвид сензитивноста на прашањето и прикривањето нотирано погоре, било разумно жалителот да ги сочека случувањата кои би можеле да ги разрешат круцијалните фактички или правни прашања. Навистина, од истрагите што се воделе во годините пред октомври 2008 година се откриле релевантни елементи што дополнително ги расветлиле наводите на жалителот и претставувале поцврста основа за неговата кривична пријава. Ако се земе предвид сложеноста на случајот и природата на наводните повреди на човековите права за кои станува збор, разбирливо е што жалителот одлучил да користи домашни правни лекови дури кога имал расположлив материјал за поткрепа.

143. Во секој случај, кривичната пријава е поднесена пред да настапи застареност на гонењето за наводните кривични дела (види став 79 погоре). Истата била отфрлена заради немање докази, а не заради непочитување на критериумите за допуштеност. Од тие причини, не изгледа дека заради доцнењето во поднесувањето на пријавата истата станала недопуштена, неефикасна или на друг начин неспособна да ја поправи ситуацијата за која е вложена. Напротив, со поднесувањето на пријавата кога имало на располагање докази како поткрепа на меѓународно ниво, жалителот на македонските судски органи им дал дополнителни цврсти причини за да спроведат натамошна истрага за неговите наводи.

144. Од горенаведеното следи дека кривичната пријава била правен лек што жалителот морал да го искористи во околностите.

(б) Почеток на рокот од шест месеци

145. Така, останува да се утврди кога жалителот бил информиран за конечната одлука по неговата кривична пријава. Овој датум би бил почетокот на рокот од шест месеци.

146. Судот забележува дека нешто повеќе од два месеци поминале од поднесувањето на кривичната пријава до одлуката за нејзино отфрлање. Во околностите на случајот, според Судот, овој период не може да се смета така долг за да се бара од жалителот да се информира за чекорите превземени во тој период од страна на домашните органи. Како што изјавил жалителот, неговите понатамошни барања за информации за напредокот постигнат во истрагата биле залудни (види став 132 погоре).

147. Јавниот обвинител ја отфрлил кривичната пријава на жалителот на 18 декември 2008 година. Според жалителот, за одлуката тој бил информиран дури на 22 ноември 2010 година, и покрај фактот што според процесниот закон кој се применувал органите на прогонот имале обврска да ги известат оштетените страни за својата одлука за отфрлање на пријава во рок од осум дена (види ставови 86 и 87 погоре). Владата не тврди дека овој услов бил испочитуван. Од тие причини, почетокот на рокот од шест месеци не може да биде 18 декември 2008 година, датумот кога јавниот обвинител го донел решението, туку датумот на кој жалителот подоцна бил информиран за решението. Во околностите на сегашниот случај, не е неопходно да се утврди вистинитоста на исказот на жалителот за доставата на решението бидејќи Владата не демонстрира дека жалителот примил официјално известување за решението или на друг начин бил информиран за него пред 20 јануари 2009 година, односно, шест месеци пред тој да ја поднесе својата жалба до Судот.

(в) Заклучок

148. Во светлина на горенаведеното, Судот оцени дека жалителот го испочитувал правилото за шест месеци според член 35 § 1 од Конвенцијата и дека согласно тоа приговорот на Владата дека жалбата е ненавремена мора да се отфрли.

II. ОЦЕНКА НА СУДОТ НА ДОКАЗИТЕ И УТВРДУВАЊЕТО НА ФАКТИТЕ

A. Поднесоци на страните

149. Жалителот аргументираше дека бил изложен на вонредно предавање (extraordinary rendition) на агенти на ЦИА на кои им помогнале, во голема мера, агенти на тужената држава. Меѓународните истраги, странските истраги и натамошните напори на жалителот за истражување на неговиот случај резултирале со многу убедливи докази со кои се поткрепени неговите наводи и се отфрла образложението на Владата како целосно неодржливо. Од друга страна, „немаше ниту малку веродостојни докази во поткрепа на верзијата за настаните дадена од страна на Владата”.

150. Владата ги демантираше наводите на жалителот како неосновани, доставувајќи различни материјали како поткрепа на таквиот аргумент (види ставови 41 и 65 погоре). Таа понатаму го негираше постоењето на било каква документација на која упатува г-дин Х.К. (види став 74 погоре и став 12 од изјавата).

B. Оценка на фактите од страна на Судот

1. Општи принципи

151. Во случаи во кои има спротивставени прикази на настани, при утврдувањето на фактите Судот неизбежно се соочува со истите потешкотии со кои се соочува и било кој првостепен суд. Тој повторува дека, во оценувањето на доказите, го има прифатено стандардот за докажување „над разумно сомневање”. Меѓутоа, тој никогаш немал за цел да го позајми пристапот од националните правни системи кои го користат истиот стандард. Неговата улога не е да

донесе одлука за кривичната вина или граѓанската одговорност туку за одговорноста на договорните држави согласно Конвенцијата. Специфичноста на неговата задача според член 19 од Конвенцијата – е да осигура договорните држави да ја почитуваат обврската за осигурување на основните права загарантирани во Конвенцијата – го условува неговиот пристап кон прашањата за доказите и докажувањето. Во постапката пред Судот, нема процедурални бариери за допуштеноста на доказите или предодредени формули за нејзина оценка. Тој донесува заклучоци што, според него, се поддржани со слободно оценување на сите докази, вклучително и такви изведувања на заклучоци што може да прозлезат од фактите и поднесоците на странките. Според неговата востановена судска практика, докажувањето може да резултира од постоењето на доволни цврсти, јасни и согласни заклучоци или од слични неспорни претпоставки за факти. Покрај тоа, степенот на сигурност што е неопходен за да се дојде до конкретен заклучок и, во таа смисла, определувањето на товарот на докажување, се суштински поврзани со специфичноста на фактите, природата на искажаните наводи и засегнатото право од Конвенцијата. Судот исто така обрнува внимание на сериозноста што се придава на одлуката дека договорна држава има повредено основни права (види *Creangă v. Romania* [GC], бр.29226/03, § 88, 23 февруари 2012, и случаите цитирани во истата).

152. Дополнително, треба да се потсети дека не на сите постапки според Конвенцијата може строго да се примени принципот *affirmanti incumbit probatio*. Судот повторно ја наведува својата судска практика според членовите 2 и 3 од Конвенцијата во смисла дека кога предметните настани им се познати исклучиво на властите, како во случајот со лица под нивна контрола во притвор, ќе се појават силни фактички претпоставки во поглед на повредите и смртта за време на тој притвор. Во таков случај товарот на докажување паѓа на органите

кои треба да дадат здоволително и убедливо образложение (види *Çakıcı v. Turkey* [GC], бр.23657/94, § 85, ECHR 1999-IV; *Salman v. Turkey* [GC], бр.21986/93, § 100, ECHR 2000-VII; и *Rupa v. Romania* (бр.1), бр.58478/00, § 97, 16 декември 2008). Во отсуство на такво образложение Судот може да изведе заклучоци што може да не се поволни за тужената влада (види *Orhan v. Turkey*, бр.25656/94, § 274, 18 јуни 2002).

153. Судот веќе оцени дека овие услови се однесуваат и на исчезнувањата разгледувани според член 5 од Конвенцијата, каде, иако не е докажано дека лице е лиено од слобода од властите, може да се утврди дека тоа било официјално повикано од властите, влегло во место под нивна контрола и оттогаш не е видено. Во такви околности, Владата е таа што треба да даде уверливо и задоволително објаснение во однос на тоа што се случило во просториите и да докаже дека засегнатото лице не било лишено од слобода од властите, туку заминало од просториите без подоцна да биде лишено од слобода (види *Taniş and Others v. Turkey*, бр.65899/01, § 160, ECHR 2005-VIII; *Yusupova and Zaurbekov v. Russia*, бр.22057/02, § 52, 9 октомври 2008, и *Matayeva and Dadayeva v. Russia*, бр.49076/06, § 85, 19 април 2011). Понатаму, Судот повторува дека, повторно во контекст на жалба според член 5 § 1 од Конвенцијата, потребно е докажување во форма на согласни заклучоци пред товарот на докажување да биде префрлен на тужената влада (види *Öcalan v. Turkey* [GC], бр.46221/99, § 90, ECHR 2005-IV, и *Creangă*, цитирана погоре, § 89).

2. Утврдување на фактите во сегашниот случај

154. Судот нотира дека Владата ги оспорува наводите на жалителот по сите точки. Имајќи ги предвид спротивставените докази поднесени од страните, цврстото негирање на тужената влада за било каква вмешаност на агенти на државата во настаните против кои е вложена

жалба и во отфрлањето на кривичната пријава на жалителот, Судот смета дека се покрева прашање во однос на товарот на докажување во овој случај, а особено во однос на тоа дали тој би требало да се префрли од жалителот на тужената влада.

155. Во врска со тоа, Судот нагласува дека е свесен за супсидијарната природа на својата улога и препознава дека мора да биде претпазлив во превземањето на улогата на првостепен суд за оценка на фактичката состојба, таму каде што тоа не е неизбежно заради околностите на конкретен случај (види *McKerr v. the United Kingdom* (dec.), бр.28883/95, 4 април 2000). Сепак, кога се изјавуваат наводи според член 3 од Конвенцијата Судот мора да примени „особено темелна проверка“ (види, *mutatis mutandis*, *Ribitsch v. Austria*, 4 декември 1995, § 32, серија А бр.336, и *Georgiy Bykov v. Russia*, бр.24271/03, § 51, 14 октомври 2010) иако веќе биле спроведени одредени домашни постапки и истражни дејствија (види *Cobzaru v. Romania*, бр.48254/99, § 65, 26 јули 2007). Со други зборови, во таков контекст Судот е подготвен да биде покритичен во однос на заклучоците на домашните судови. При нивното испитување, Судот може да го земе предвид квалитетот на домашните постапки и било кои можни грешки во процесот на носење одлуки (види *Denisenko and Bogdanchikov v. Russia*, бр.3811/02, § 83, 12 февруари 2009).

156. Судот пред сè забележува дека описот на жалителот на околностите во врска со неговото наводно страдање е многу детален, специфичен и доследен во текот на целиот период по неговото враќање во Германија. Неговиот исказ остана доследен во текот и на меѓународните и на други странски истраги и домашните постапки и содржи конзистентни информации за местото, периодот и времетраењето на неговиот наведен притвор во Република Македонија и во објектот за притвор управуван од ЦИА, како и за постапувањето на кое бил наводно подложен додека бил во хотелот, при неговиот

трансфер во рацете на агенти на ЦИА на аеродромот во Скопје и во „Салт Пит” во Авганистан. Покрај тоа, има други аспекти на случајот што ја зголемуваат веродостојноста на жалителот.

157. Како прво, Судот нотира дека исказот на жалителот е поткрепен со многу посредни докази добиени во текот на меѓународните истраги и истрагата на германските власти. Во таа смисла, Судот ги наведува следните докази:

(а) записите за летови со кои се потврдува дека деловен авион Боинг (тогаш регистриран на име на Федералната воздухопловна администрација на САД (FAA)) полетал од Палма де Мајорка (Шпанија) на 23 јануари 2004 година, слетал на аеродромот во Скопје во 20:51 часот вечерта и заминал од Скопје повеќе од три часа подоцна, во правец на Багдад а потоа за Кабул;

(б) записите за летови со кои се потврдува дека авион на ЦИА Gulfstream со број на опашката N982RK полетал од Кабул на 28 мај 2004 година и слетал во воена база во Албанија позната како аеродром Безат-Кучова;

(в) резултатите од вештачењето на фоликули од косата на жалителот, спроведено согласно германската кривична истрага, со кои се потврдува дека тој поминал некое време во земја од Јужна Азија и дека бил лишен од храна подолг временски период;

(г) геолошките записи со кои се потврдува сеќавањето на жалителот за земјотреси со послаб интензитет за време на неговиот наведен притвор во Авганистан;

(д) скиците што жалителот ги направил за авганистанскиот затвор, кои веднаш биле препознаени од друга жртва на предавање која била притворена од агенти на САД во Авганистан.

158. Врз основа на тие докази истрагата на Марти можеше да заклучи дека случајот на жалителот е „случај на документирано предавање” (види став 45 погоре) и дека верзијата на настаните дадена

од Владата е „целосно неодржлива“ (види став 46 погоре). Конечниот извештај на истрагата на Фава „го осуди вонредното предавање на германскиот државјанин Кхалед Ел-Масри“ (види став 49 погоре). Покрај тоа, германскиот *Bundestag* нотираше дека сторијата на жалителот е „веродостојна во однос на основните факти за неговиот притвор во Македонија и неговиот трансфер во Авганистан, како и за неговото држење во заточеништво таму од сили на Соединетите Држави“ (види став 60 погоре).

159. Второ, истрагите на жалителот во тужената држава откриле други релевантни елементи што ја поткрепуваат неговата верзија. Во тој контекст Судот особено обрнува внимание на дописот од органите на скопскиот аеродром од 18 јуни 2008 година (види став 67 погоре) со кој се потврдуваат резултатите од истрагата на Марти во врска со маршрутата на авионот Boeing 737 со број на опашката N313P. Тој документ потврди, за првпат, дека авионот слетал на аеродромот во Скопје без патници и дека полетал само со еден патник. Друг круцијален доказ во прилог на жалителот беше извештајот од вештачењето од г-дин J.G.S., иследник вклучен во истрагите на Марти и Фава, во кој има детален фактички наод во врска со настаните од влезот на жалителот во Република Македонија до неговиот трансфер во притвор на агентите на ЦИА.

160. Трето, Судот придава особено значење на релевантниот материјал (вид ставови 98, 103, 106-127 погоре), кој е веќе јавен, а објавен од различни форуми од кои се разоткриваат релевантни информации за „програмата за предавање“ што ја спроведувале органите на САД во тоа време. Иако овој материјал не упатува на случајот на жалителот како таков, ги расветлува методите применувани во случаи на „предавање“ слични на оние во случајот опишан од жалителот.

161. На крај, Судот се повикува на писмената изјава на г-дин Х.К., којшто, во релевантното време, беше министер за внатрешни работи на тужената држава а наскоро потоа стана премиер. Во изјавата, која е единствениот непосреден доказ за настаните за кои е вложена жалбата пред Судот, сведокот потврдува дека македонските органи за спроведување на законот, постапувајќи по важечка меѓународна потерница издадена од органите на Соединетите Држави, го притвориле жалителот, го држеле *incommunicado* и под постојан надзор на агенти на УБК (државната разузнавачка служба) на локација во Скопје. Тој подцна бил предаден на „тим за предавање“ на ЦИА на аеродромот во Скопје и бил изнесен надвор од тужената држава со авион на ЦИА. Неговата изјава е потврда на фактите утврдени во текот на други истраги и на конзистентниот и кохерентен опис на настаните од страна на жалителот.

162. Точно е дека домашните органи немале можност да го проверат сведочењето на г-дин Х.К. Ниту пак самиот Суд имаше можност да ги испита деталите на неговата изјава во текот на постапката пред него. Меѓутоа, тоа нужно не ја намалува нејзината доказна вредност, ниту пак фактот дека истата е објавена откако домашните обвинителски органи ја имале отфрлено кривичната пријава на жалителот го спречува Судот да ја земе истата предвид (види, *mutatis mutandis*, *Saadi v. Italy* [GC], бр.37201/06, § 133, ECHR 2008).

163. Во принцип Судот се однесува со претпазливост спрема изјави дадени од владини министри или други високи функционери, бидејќи тие имаат тенденција да се во прилог на Владата што ја претставуваат или ја претставувале. Меѓутоа, тој исто така смета дека изјавите од високи функционери, дури и поранешни министри и службени лица, коишто имале централна улога во предметниот спор, имаат особена доказна вредност кога потврдуваат факти или поведење што ги става органите во неповолна положба. Тогаш тие може да бидат

интерпретирани како форма на признание (види во овој контекст, *mutatis mutandis*, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* Основаност, Пресуда, *ICJ Reports* 1986, стр.14, § 64).

164. Од тие причини, Судот смета дека доказот даден од овој сведок може да се земе предвид. Во таа смисла тој нотира дека Владата не му предпочила на Судот никаква причина со која се фрла сомневање во неговата веродостојност.

165. Со оглед на горното, Судот е уверен дека постојат *prima facie* докази во прилог на верзијата за настаните на жалителот и дека тогаш на докажување треба да се префрли на тужената Влада.

166. Меѓутоа, Владата не успеа да демонстрира ефективно зошто горниот доказ не може да послужи како поткрепа на наводите на жалителот. Таа не даде задоволително и убедливо образложение за тоа како се случиле настаните во прашање. Ниту пак даде убедливо објаснение во однос на тоа што се случило со жалителот откако нејзините органи ја превземале контролата над него на граничниот премин „Табановце“ на 31 декември 2003 година. Владата не даде веродостојно и поткрепено образложение за да ја оспори презумпцијата на одговорност кај нејзините органи за судбината на жалителот по неговото притворање на 31 декември 2003 година. Доказите доставени од Владата (види ставови 41 и 65 погоре) се недоволни во тој поглед. Во таа смисла, треба да се нотира дека Владата не даде никакво објаснение во однос на тоа зошто истиот не бил порано достапен (види став 45 погоре и став 113 од извештајот на Марти од 2006 година). Дополнително, Владата ниту даде коментар ниту пак вложи приговор на наодот од вештачењето на г-дин J.G.S. Таа исто така не презентираше документи во врска со случајот на жалителот што беа на располагање на Министерството за внатрешни работи на кои упатува г-дин X.K. во својата изјава (види став 74

погоре). До Судот не е доставен ниту било каков пишан материјал во овој контекст. На крај, истрагата што заврши со отфрлање на пријавата на жалителот е без заклучок и Судот не може да извлече никаков бенефит од нејзиниот исход.

167. Во такви околности, Судот оценува дека може да извлече заклучоци од расположливиот материјал и однесувањето на органите (види *Kadirova and Others v. Russia*, бр.5432/07, §§ 87 и 88, 27 март 2012) и наоѓа дека наводите на жалителот се доволно убедливи и утврдени вон разумно сомнение.

III. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 3 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

168. Жалителот се жалеше дека тужената држава била одговорна за малтретирањето на кое бил подложен додека бил во притвор во хотелот и за пропустот да спречи да биде подложен на третманот на “шок при заробувањето” при трансферот на тимот за предавање на ЦИА на аеродромот во Скопје. Тој понатаму се жалеше дека тужената држава била одговорна за малтретирањето за време на неговиот притвор во „Салт Пит“ во Авганистан со тоа што свесно го предала на одговорност на агенти на Соединетите Држави иако имало значителен основ да верува дека постоел реален ризик за такво малтретирање. Во контекст на второто, тој се жалеше дека условите при притворот, физичките напади, неадекватната храна и вода, лишувањето од сон, присилното хранење и немањето на лекарска помош за време на притворот во „Салт Пит“ биле еднакви на третман спротивен на член 3 од Конвенцијата. На крај, тој се жалеше дека истрагата пред македонските органи не била ефикасна во рамките на значењето на овој член.

Член 3 од Конвенцијата гласи:

“Никој не смее да биде подложен на мачење, или на нечовечко или понижувачко постапување или казнување.”

A. Поднесоци на страните

1. Жалителот

169. Жалителот изјави дека противправниот *incommunicado* притвор во самица и испрашување во период од дваесет и три дена во хотелот, во комбинација со постојани закани и продолжена несигурност во однос на неговата судбина, ги повредиле неговите права според член 3 од Конвенцијата. Дури и без директни физички напади, кумулативните и акутни психолошки последици на болка и стрес биле намерно користени за да се скрши неговиот психички интегритет за целите на испитувањето, и биле доволни тој да протестира со десетдневен штрајк со глад.

170. Тој понатаму тврдеше дека тужената држава била одговорна за третманот на кој бил подложен при неговиот трансфер во рацете на ЦИА на аеродромот во Скопје бидејќи нејзините агенти активно ја олеснувале и не ја спречиле таа операција. Во таа прилика, тој бил подложен на брутален и застрашувачки третман што бил намерно наменет за да предизвика „шок при заробувањето“ и да ја скрши неговата волја за целите на подоцнежното испрашување. Насилството употребено при трансферот во авионот на ЦИА било неспоредливо со било која закана што тој ја претставувал, и било употребено со цел да се понижи или да му го скршат духот. Постапувањето со него и во хотелот и на аеродромот во Скопје било еднакво на тортура.

171. Покрај тоа, тој наведе дека македонските органи имале обврска, кога го предавале на ЦИА, да го оценат ризикот од негово малтретирање во Авганистан и да добијат соодветни дипломатски гаранции. Меѓутоа, тие не го направиле тоа и покрај фактот дека имало многу јавно достапни докази за такво малтретирање. Според тоа, тужената држава била одговорна според член 3 од Конвенцијата.

172. Конечно, жалителот тврдеше дека домашните органи спровеле брза и сосема неадекватна истрага за неговите аргументирани наводи. И покрај повиците од огромен број на меѓународни органи и неговите приговори, тужената држава не спровела експедитивна, непристрасна и ефикасна истрага, онака како што се бара според овој член.

2. Тужената Влада

173. Владата го повтори својот став на целосно негирање на наводите на жалителот за малтретирање. Таа понатаму ја оспори веродостојноста на извештајот од вештачењето од 5 јануари 2009 година, кој, според неа, не бил неспорен во однос на здравствената состојба на жалителот (види став 36 погоре). Од тие причини, таа побара Судот да го земе предвид со „крајна резервираност”.

174. Таа понатаму се согласи дека истрагата спроведена од органите на прогонот не била ефикасна, но тврдеше дека тоа се должи на задоцнетото поднесување на кривичната пријава од страна на жалителот и фактот дека истата била поднесена против непознат сторител.

Б. Вмешување од трети лица

1. Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации (UNHCHR)

175. UNHCHR укажа дека правото на вистината е автономно право што го покренуваат тешките кршења на човековите права, како што се случаите на присилните исчезнувања. Ова право исто така е втемелено во членот 13 и членот 2, 3 и 5 од Конвенцијата. Во случаите со присилните исчезнувања, правото на вистината е особено значајна норма, поради мистеријата околу судбината и локацијата на жртвата, без оглед на евентуалното повторно појавување на жртвата. Дознавањето на вистината за тешките кршења на човековите права и

сериозните повреди на хуманитарното право им овозможува на жртвите, нивните роднини и блиски пријатели мерка за сатисфакција. Правото на вистината е во полза на директните жртви на повредата, како и на нивните роднини и општеството во целина. Имателите на правата имаат право да бараат и да добиваат информации за различни прашања, имено за идентитетот на сторителите, напредокот и резултатите од истрагата и околностите и причините за извршување на повредите. Од друга страна, правото на вистина создава комплексни обврски за државите, вклучувајќи обврски 1) да спроведат ефикасна истрага; 2) да им пружат на жртвите и нивните роднини ефикасен пристап до истражната постапка; 3) да објавуваат релевантни информации за жртвите и општата јавност; и 4) да ги заштитат жртвите и сведоците од одмазда и закани. Конечно, UNHCR тврди дека правото на вистина е признато во меѓународното право (Конвенцијата за заштита на сите лица од присилни исчезнувања) и јуриспруденцијата на Интерамериканскиот суд и Африканската комисија за човекови и народни права.

2. *Interights*

176. *Interights* укажува дека овој случај претставува можност за Судот да утврди системот на повреди познат како „вонредно предавање“ („*extraordinary rendition*“) е недопуштен и да утврди одговорноста на Државата согласно Конвенцијата. Постапувањето со лицата што се предаваат, при подготовката за или во текот на постапката за нивно предавање (вклучувајќи го и т.н. „шок при заробувањето“ („*capture shock*“) и примената на присилни методи за испрашување може да претставува тортура и/или малтретирање. Практиката на „вонредно предавање,“ во себе вклучува отстранување и пренесување на едно лице од една држава во друга во која постои реален ризик за тортура или нечовечко или понижувачко постапување.

Ваквото отстранување е забрането со принципот на „забрана за враќање,, (*non-refoulement*), признат со судската практика на Судот (Interights упати на случајот *Soering v. the United Kingdom*, 7 јули 1989, серија А бр.161, и *Saadi v. Italy*, цитирана погоре). Според принципот на „забрана за враќање,, одговорноста за соучесништво, учество или други форми на соработка при „вонредните предавања“ би постоела кога државните власти знаеле или требало да знаат дека при предавањето се вршат повреди на човековите права. Паралелно со „одговорноста за соучесништво“, според општото меѓународно право државата би можела да биде одговорна и кога дала помош или асистенција на друга држава во извршување на меѓународно кривично дело („accessory responsibility“). Пропустот да се спречат ваквите повреди е најфлагрантен кога државата дала согласност за дејствијата на странски агенти кои ги повредуваат правата за кои што станува збор. Покрај тоа, согласноста или инволвираноста во дејствијата на странски агенти можат да инволвираат одговорност на државата. По предавањето, државата има обврска да спроведе брза и ефикасна истрага на наводите за тајно притворање и трансфер и да обезбеди репарација, вклучувајќи обештетување за нематеријалната штета која произлегла од повредата.

3. Redress

177. Redress укажа дека истрагата по повод наводи за вонредно предавање мора да биде итна, независна, темелна и да може да доведе до идентификација и обвинување на одговорните лица; мора да обезбеди јавна контрола и учество на жртвата; мора на жртвите да им обезбеди пристап до информациите со цел да го задоволи нивното право на вистината. Обврската за истрага е инкорпорирана во член 3 и член 5 од Конвенцијата. Причините за националната безбедност не треба да влијаат на начин кој ќе го спречи пристапот на жртвата до

таквите информации. Доколку националната безбедност се дозволи да претежне над правото на жртвата на пристап до информации, ќе биде нарушен апсолутниот и недерогативниот карактер на членот 3 и забраната на непризнат притвор. Во врска со ова се укажува на Препораките на Советот на Европа од март 2011 година за искоренување на неказнивоста за тешките повреди на човековите права (види став 105 погоре), според кои „неказнивоста за оние што се одговорни за дејствија што претставуваат сериозни повреди на човековите права, предизвикува дополнително страдање на жртвите“. Соодветниот правен лек и обештетувањето мора да опфаќаат признавање и почитување на жртвите на повредите на членовите 3 и 5 од Конвенцијата, така што тие, нивните семејства и општеството во целина би можеле да ја дознаат вистината за претрпените повреди. Покрај обештетувањето, мора да се обезбедат други значајни компоненти на репарација кои имаат долгорочни ресторативни цели, како што се сатисфакција (признавање на повредата, изразување на жалење или формално извинување), гаранции дека истото нема да се повтори и рехабилитација. Во врска со последново, Redress достави експертски извештај од 28 март 2011 година во која д-р М. Робертсон, клинички психолог, ги објаснила психолошките бенефити за жртвата од јавното објавување на вистината. Според неа, јавното признавање на вистината и соодветното признание преку некои форми на обештетување би можеле да играат интегрална улога во заздравувањето на преживеаниот. Спротивно, доколку вистината остане скриена и сторителите продолжат да шетаат на слобода, тоа би можело да го зголеми чувството на беспомошност на преживеаниот и борбата за остварување на целта и разрешница.

4. Заеднички наводи на Амнести Интернешнл (АИ) и Меѓународната комисија на правници (МКП)

178. АИ и МКП укажаа дека овој случај се однесува на „системот на тајни притвори и предавања што го спроведуваат САД“, како масовен, организиран прекуграничен систем што функционира со непочитување на националните права, како и меѓународните правни обврски, без каква и да било судска или управна постапка, кој зависи, како од активната, така и пасивната, соработката на многу Држави“. Овој систем го карактеризира присилно исчезнување на лица, што претставува повреда на правото за забрана на тортура и нечовечко и понижувачко постапување или казнување. Членот 3 од Конвенцијата опфаќа обврска за забрана на враќање (*non-refoulement*) односно за дејствување - и/или пропуштање – на начин што би резултирал во отстранување на кое и да било лице од нивната територија кога договорните страни знаеле или требало да знаат дека нивното отстранување би ги изложило на реален ризик од малтретирање.

179. Конечно, тие сметаат дека правото на ефикасна истрага, според членовите 3, и 5, заедно со член 13, го опфаќа и правото на вистината за повредите на правата од Конвенцијата извршени во контекст на „системот на тајни притвори и предавање“ („*secret detentions and renditions system*”). Ова не е поради степенот и тежината на повредите на човековите права, туку исто така и во светлината на широко распространетата неказниност на овие практики и супресијата на информации за истите, што постојат во повеќе национални јурисдикции.

Б. Оценка на Судот

1. Допуштеност

180. Во контекст на расположливиот материјал, Судот смета дека наводите на жалителот однос на овој член покренуваат сериозни

правни и фактички прашања според Конвенцијата, чиешто утврдување бара мериторна анализа. Судот поради тоа заклучува дека овие наводи не се очигледно неосновани во смисла на член 35 § 3 (а) од Конвенцијата. Не се утврдени никакви други основи за нивно прогласување за недопуштени, па според тоа мора да се прогласат за допуштени.

2. Основаност

181. Судот најпрвин ќе го разгледа наводот на жалителот дека немало ефикасна истрага во однос на неговите наводи за малтретирање.

(а) Процедурален аспект на членот 3: немање на ефикасна истрага

(i) Општи принципи

182. Судот укажува дека кога лицето ќе истакне основано тврдење дека било изложено на постапување што е спротивно на членот 3 во рацете на полициските и други слични агенти на Државата, таа одредба, читана заедно со општата обврска на Државата од членот 1 на Конвенцијата „да ги обезбеди на сите под нејзина јурисдикција правата и слободите дефинирани во ... Конвенцијата“, имплицитно бара да се спроведе ефикасна официјална истрага. Таа истрага би требало да доведе до идентификација и казнување на одговорните. Во спротивно, општата правна забрана за измачување, нечовечно и понижувачко постапување и казнување, и покрај нејзината фундаментална важност, би била неефикасна во практиката и би овозможила агентите на државата да ги злоупотребуваат правата на оние што се под нивна контрола со практична неказнивост (види *Assenov and Others v. Bulgaria*, 28 октомври 1998, § 102, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII; *Corsacov v. Moldova*, бр.18944/02, § 68, 4 април 2006; и *Georgiy Bykov*, цитирани погоре, § 60).

183. Истрагата на сериозните наводи за малтретирање мора да биде истовремено и брза и темелна. Тоа значи дека властите мора да направат сериозен обид да откријат што се случило и не треба да се потпрат на избрзани и неосновани заклучоци за да ја затворат истрагата или да ги користат истите за основа на нивните одлуки (види *Asenov and Others*, цитирана погоре, § 103 и *Bati and Others v. Turkey*, бр.33097/96 и 57834/00, § 136, ECHR 2004-IV (извадоци)). Тие мора да ги преземат сите разумни чекори што им стојат на располагање за да обезбедат докази за инцидентот, вклучувајќи, меѓу другото, изјави на сведоци и судско-медицинско вештачење. (види *Tanrikulu v. Turkey* [GC], бр.23763/94, § 104, ECHR 1999-IV, и *Gül v. Turkey*, бр.22676/93, § 89, 14 декември 2000). Секој пропуст во истрагата што ја поткопува можноста да се утврди причината за повредите или идентитетот на одговорните лице би значело ризик од повреда на овој стандард (види *Boicenco v. Moldova*, no. 41088/05, § 123, 11 јули 2006).

184. Понатаму, истрагата треба да биде независна од извршната власт (види *Oğur v. Turkey* [GC], бр.21594/93, §§ 91-92, ECHR 1999-III, и *Mehmet Emin Yüksel v. Turkey*, бр.40154/98, § 37, 20 јули 2004). Независноста на истрагата значи не само отсуство на хиерархиска или институционална поврзаност, туку исто така независност во практична смисла (види *Ergi v. Turkey*, 28 јули 1998, §§ 83-84, *Reports* 1998-IV).

185. И конечно, жртвата треба да има можност да учествува ефикасно во истрагата во една или друга форма (види, *mutatis mutandis*, *Oğur*, цитирана погоре, § 92; *Ognyanova and Choban v. Bulgaria*, бр.46317/99, § 107, 23 февруари 2006; *Khadzhaliyev and Others v. Russia*, бр.3013/04, § 106, 6 ноември 2008; *Denis Vasilyev v. Russia*, бр.32704/04, § 157, 17 декември 2009; и *Dedovskimvamay and Others v. Russia*, бр.7178/03, § 92, ECHR 2008).

(ii) Примена на овие принципи во конкретниот случај

186. Судот смета дека жалителот со поднесувањето на кривична пријава во октомври 2008 година, го известил јавниот обвинител за наводите за малтретирање од страна на агенти на државата и за нивната активна инволвираност во неговото подоцнежнo предавање на ЦИА. Неговите наводи биле поткрепени со докази кои биле обелоденети при меѓународните и другите странски истраги. Според мислењето на Судот, описот на настаните од страна на жалителот и расположивиот материјал биле доволни да покренат барем разумно сомневање дека споменатите повреди на Конвенцијата би можеле да им се припишат на државните власти, на што укажал жалителот. Со тоа тој ја поставил основата за еден *prima facie* случај на злоупотреба од страна на органите за безбедност на тужената држава, што барало истрага од страна на властите во согласност со барањата од членот 3 од Конвенцијата. Во секој случај, фактот што жалителот поднел формална кривична пријава не бил решавачки со оглед на тоа што информациите за сериозни повреди на членот 3 во тоа време, а кои што на властите им биле познати, создавале *ipso facto* обврска согласно овој член, државата да спроведе ефикасна истрага (види, *mutatis mutandis, Gorgiev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.26984/05, § 64, 19 април 2012).

187. Врз основа на пријавата на жалителот јавниот обвинител го контактирал Министерството за внатрешни работи со цел да добие информација за случајот на жалителот. Министерството во одговор доставило извештај во кој било резимирано она од претходните извештаи составени во врска со барањата за правна помош од јавниот обвинител од Минхен. Во декември 2008 година, речиси два ипол месеци подоцна, јавниот обвинител во Скопје ја отфрлил пријавата поради немање докази. Освен барањето информации тој не презел никакви други истражни мерки за да се испитаат наводите на

жалителот. Владата потврди дека таа не го сослужала жалителот ниту персоналот од хотелот што таму работел во критичниот период.

188. Конечно, не е спорно дека не биле преземени никакви чекори за да се утврди причината за слетувањето на авионот N313P, за кој постоело сомневање дека бил користен за трансфер на жалителот од тужената држава во Авганистан. Според извештајот на Марти, тој авион бил користен во случајот на жалителот и бил користен за „серија на предавања“ во која биле вклучени и други притвореници трансферирани во слични околности (види став 45 погоре). Понатаму, жалителот во поткрепа на своите наводи приложил писмо во кое властите на скопскиот аеродром потврдиле дека авионот слетал на скопскиот аеродром на 23 јануари 2004 година без патници и дека следното утро полетал со само еден патник (види став 67 погоре). Наводите на жалителот за неговиот трансфер во Авганистан, како во однос на времето така и во однос на начинот, биле зачудувачки конзистентни со актуелниот лет на авионот. Меѓутоа, истражните органи останале пасивни и одлучиле да не ја следат таа трага. Зачудува тоа што тие не ја зеле предвид таа информација и не го утврдиле идентитетот на лицето кое се качило на тој авион таа ноќ. Истрагата за околностите поврзани со авионот и патникот би открила релевантни информации со кои можело да се потврди или оспори основаноста на верзијата на настаните на жалителот.

189. Јавниот обвинител одлучил само врз основа на документите доставени од страна на Министерството за внатрешни работи. Тој не сметала дека е потребно да оди надвор од тврдењата на Министерството. При отфрлањето на пријавата на жалителот, тој се потпрел исклучиво на информациите и објаснувањата што ги дало Министерството, чии агенти, општо кажано, биле осомничени за вклученост во постапувањето со жалителот. Според Владата, јавниот обвинител сметал дека, во отсуство на какви и да било докази

спротивни на заклучоците на Министерството, не биле потребни други истражни мерки (види став 71 погоре). Имајќи ги предвид значителните, во најмала рака, посредни докази кои биле на располагање во времето на поднесување на пријавата на жалителот, таквиот заклучок не е она што би треба да се очекува од независен орган. Комплексноста на случајот, сериозноста на наводните повреди и расположливиот материјал барале независен и адекватен одговор од страна на органите на обвинителството.

190. Владата исто така се согласи (потврди) дека истрагата превземена од страна на обвинителството не била ефикасна (види став 174 погоре).

191. Имајќи ги предвид опсервациите на странките и особено наводите на третите лица - вмешувачи, Судот исто така сака да се осврне на еден друг аспект за неадекватниот карактер на истрагата во овој случај, имено нејзиното влијание врз правото на вистината за релевантните околности на случајот. Во врска со ова тој укажува на големото значење на овој случај не само за жалителоти неговото семејство, туку исто така и за другите жртви на слични дела и за општата јавност, кои имаат право да знаат што се случило. Прашањето за „вонредните предавања“ ширум светот привлекоа внимание и покренаа истраги од страна на многу меѓународни и меѓувладини организации, вклучувајќи ги телата за човекови права на ООН, Советот на Европа и Европскиот парламент. Последноспоменатиот, откри дека некои засегнати држави не биле заинтересирани за тоа да се дознае вистината. Концептот на „државни тајни“ често бил користен за да се опструира потрагата по вистината (види ставови 46 и 103 погоре). Доктрината на „државната тајна,, беше исто така потврдена и од страна на Владата на САД во случајот на жалителотпред судовите во САД (види став 63 погоре). Меѓутоа, извештајот на Марти утврди дека „и

властите на Република Македонија се водеа од истиот пристап за да ја прикријат вистината“ (види став 46 погоре).

192. Судот смета дека органите на обвинителството на тужената Држава, откако биле известени за наводите на жалителот, требало да се обидат да преземат адекватна истрага со цел да се спречи впечатокот дека постои неказнивост во поглед на определени дејствија. Судот не ја потценува неспорната комплексност на околностите околу овој случај. Меѓутоа, и при постоење на пречки и тешкотии што го попречуваат напредокот во истрагата на определена ситуација, адекватниот одговор на властите, при истрага на наводи за сериозни кршења на човековите права, како што е овој случај, генерално се смета дека е од суштинско значење за да се сочува јавната доверба во нивното почитување на владеењето на правото и да се спречи да се создаде впечаток за согласување со или толеранција на противправни дејствија. Од истите причини, мора да постои доволен елемент на јавна контрола на истрагата или нејзините резултати за да се обезбеди одговорност во практиката како и во теоријата (види *Anguelova v. Bulgaria*, бр.38361/97, § 140, ECHR 2002-IV; *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GC], бр.55721/07, § 167, ECHR 2011; и *Association 21 December 1989 and Others v. Romania*, бр.33810/07 и 18817/08, § 135, 24 мај 2011). Како што укажа Советот на Европа во своите Препораки од 30 мај 2011 година за искоренување на неказивноста за сериозни кршења на човековите права (види став 105 погоре), „потребна е борба против неказивноста како прашање за правдата спрема жртвите, заради одвраќање и превенција на нови повреди и за зачувување на владеењето на правото и јавната доверба во правосудниот систем“. Неадекватноста на истрагата во овој случај го лишила жалителот од дознавање за тоа што се случило, вклучувајќи ги и страдањата кои ги претрпел и улогата на оние што биле одговорни за неговите наводни маки.

193. Во смисла на наведеното Судот заклучува дека површна истрага која била спроведена во овој случај не може да се смета за ефикасна истрага способна да доведе до идентификација и казнување на оние што биле одговорни за наводните настани и за утврдување на вистината.

194. Имајќи го ова во предвид, Судот утврди дека постои повреда на членот 3 од Конвенцијата, во неговиот процедурален аспект.

(b) Материјални аспекти на членот 3 од Конвенцијата

(i) Малтретирање во хотелот и на Аеродромот во Скопје

(a) Општи принципи

195. Судот повторува дека членот 3 од Конвенцијата заштитува една од најзначајните вредности на демократските општества. За разлика од повеќето материјални одредби од Конвенцијата, членот 3 не предвидува исклучоци и никакви отстапувања од него не се дозволени врз основа на членот 15 став 2, дури ни во случај на јавна опасност која се заканува на животот на нацијата (види *Selmouni v. France* [GC], бр.25803/94, § 95, ECHR 1999-V, и *Labita v. Italy* [GC], бр.26772/95, § 119, ECHR 2000-IV). Судот потврдил дека дури и во најтешки околности, како што се борбата против тероризмот и организираниот криминал, Конвенцијата во апсолутна смисла забранува тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување, независно од однесувањето на засегнатото лице (види *Chahal v. the United Kingdom*, 15 ноември 1996, § 79, *Reports* 1996-V, и *Labita*, цитирана погоре, § 119).

196. За мачењето да потпадне под опфатот на членот 3, тоа мора да достигне определен минимален степен на сериозност. Оценката на овој минимум зависи од сите околности на случајот, како што се траењето на таквото постапување, неговите физички или ментални ефекти, а во

некои случаи и полот, возраста и здравствената состојба на жртвата (види *Ireland v. the United Kingdom*, 18 јануари 1978, § 162, серија А бр.25, и *Jalloh v. Germany* [GC], бр.54810/00, § 67, ECHR 2006-IX). Наталошни фактори се целта поради која така се постапувало, заедно со намерата и мотивот (спореди, *inter alia*, *Aksoy v. Turkey*, 18 декември 1996, § 64, *Reports* 1996-VI; *Egmez v. Cyprus*, бр.30873/96, § 78, ECHR 2000-XII; and *Krastanov v. Bulgaria*, no. 50222/99, § 53, 30 септември 2004).

197. Со цел да определи дали една точно определена форма на мачење би требало да се класифицира како тортура, Судот мора да ја земе предвид дистинкцијата во членот 3 помеѓу овој поим и поимот на нечовечко или понижувачко постапување. Оваа дистинкција се чини дека е внесена во Конвенцијата за да се овозможи посебната стигма на „тортура“ да се однесува само на намерното нечовечко постапување со кое се нанесува мошне сериозно и сурово страдање (види *Aksoy*, цитирана погоре, § 62). Покрај сериозноста на постапувањето, постои и елементот на целта, што го признава и Конвенцијата на Обединетите нации против тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, која што стапи на сила на 26 јуни 1987 година и која ја дефинира тортурата во смисла на намерно нанесување на голема болка или страдање со цел, меѓу другото, да се добие информација, да се нанесе казна или заради заплашување (член 1 од Конвенцијата на Обединетите нации) (види *Ilhan v. Turkey* [GC], бр.22277/93, § 85, ECHR 2000-VII).

198. Обврската на договорните страни според членот 1 од Конвенцијата да им ги обезбеди на сите под нивна јурисдикција правата и слободите дефинирани во Конвенцијата, во врска со членот 3, бара државите да преземат мерки дизајнирани да обезбедат поединците под нивна јурисдикција да не бидат подложени на тортура или нечовечко или понижувачко постапување, вклучувајќи и вакво

мачење од страна на приватни лица (види *Z and Others v. the United Kingdom* [GC], бр.29392/95, § 73, ECHR 2001-V). Одговорност на државата, според тоа може да има тогаш кога властите не презеле разумни чекори да го избегнат ризикот од мачење за кое знаеле или требало да знаат (види *Mahmut Kaya v. Turkey*, бр.22535/93, § 115, ECHR 2000-III).

(β) Примена на наведените принципи во конкретниот случај

199. Во смисла на неговите заклучоци за преминување на товарот на докажување на Владата (види ги ставовите 165 и 167 погоре), Судот веќе најде дека верзијата на жалителот доволно убедлива и дека неговите наводи според овој член се утврдени „над разумно сомневање“. Останува да се утврди дали третманот на кој бил изложен жалителот потпаѓа под опфатот на овој член и дали тој може да се препише на тужената Држава.

Третманот во хотелот

200. Во однос на третманот (постапувањето) со жалителство хотелот, Судот забележува дека тој бил под постојано чуван од агентите на македонските безбедносни сили, бил испрашуван на странски јазик од кој тој имал ограничено познавање, му се заканувале со пушка и постојано одбивале кој било друг да има пристап кај него, освен оние што го распрашувале. Ваквото постапување довело до тоа жалителот да протестира со штрајк со глад во траење од десет дена.

201. Владата не даде никакво оправдување за ваквото постапување.

202. Точно е дека додека бил во хотелот, врз жалителот не била употребена никаква физичка сила. Меѓутоа, Судот повторува дека членот 3 не се однесува само на нанесување на физичка болка, туку исто така и на психичко страдање, кое е предизвикано со создавање на состојба на страв и стрес со други средства, а не со физичка повреда

(види *Iļina and Sarulienė v. Lithuania*, бр.32293/05, § 47, 15 март 2011). Несомнено е дека држењето на жалителот затворен во хотелот, го заплашило, како поради самото лишување од слобода, така и од аспект на тоа што ќе му се случи следно и тоа морало да предизвика кај него емоционално и психичко страдање. Пролонгираното затворање на жалителот во хотелот го направило да биде целосно ранлив. Тој несомнено живеел во постојана состојба на страв поради несигурноста за неговата судбина во текот на испрашувањата на кои што бил изложен. Судот укажува дека таквиот третман на жалителот бил намерен и со цел со цел да се изнуди признание или информации за неговите наводни врски со терористички организации (види *Dikme v. Turkey*, бр.20869/92, §§ 82 и 95, ECHR 2000-VIII). Понатаму, заканата дека ќе биде застрелан доколку ја напушти хотелската соба била доволно реална и непосредна, што самата по себе може да биде во судир со членот 3 од Конвенцијата (види, *mutatis mutandis, Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, 25 февруари 1982, § 26, серија А бр.48, и *Gäfgen v. Germany* [GC], бр.22978/05, § 91, ECHR 2010).

203. Конечно, страдањето на жалителот било понатаму зголемено со тајната природа на операцијата и со фактот дека бил чуван инкомуникадо 23 дена во хотел, во вонредно место за притвор, кое било надвор од секаква судска рамка (види став 101 погоре, и став 236 подолу).

204. Во смисла на наведеното, Судот смета дека постапувањето на кое што бил подложен жалителот во хотелот, претставувало по различни точки, нечовечко и понижувачко постапување, спротивно на членот 3 од Конвенцијата.

Постапувањето на скопскиот аеродром

205. Судот укажува дека на 23 јануари 2004 година, жалителот со лисици и со врзани очи бил земен од хотелот и одвезен до скопскиот

аеродром. Бил однесен во соба во која бил сурово тепан од страна на неколку маскирани лица облечени во црно. Тој бил соблечен гол и содомизиран со предмет. Му била ставена пелена и му облекле темно-сина тренерка со кратки ракави. Окован во ланци и покриен со качулка, подложен на тотална сензорна депривација, жалителот бил присилно внесен во авионот на ЦИА (Боинг 737 со број на опашката N313P), кој бил опкружен со агенти на македонските безбедносни органи кои формирале кордон околу авионот. Кога се качил на авионот, бил фрлен на подот, врзан со синцири и присилно смирен. Во таква положба, бил однесен до Кабул (Авганистан) преку Багдад. За ваквиот модел на постапување применет во слични околности веќе е утврдено дека е во спротивност на членот 7 од ICCPR – Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (види ставови 108 и 109 погоре).

206. Судот мора најпрвин да оцени дали третманот на кој бил изложен жалителот на Аеродромот во Скопје во рацете на специјалниот тим на ЦИА за предавање, може да се припише на тужената држава. Во врска со ова Судот нагласува дека дејствијата за кои се жали жалителот биле извршени во присуство на службеници на тужената држава и под нејзина јурисдикција. Како последица на тоа, тужената држава мора да се смета за одговорна според Конвенцијата за дејствијата извршени од страна на странски службеници на нејзината територија и со знаење или учество на нејзините власти (види *Paşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], no. 48787/99, § 318, ECHR 2004-VII).

207. Во однос на индивидуалните мерки преземени спрема жалителот, Судот повторува дека секое прибегнување кон физичка сила кое не е строго неопходно поради однесувањето на жалителот го девалвира човековото достоинство и во принцип претставува повреда на правото утврдено во член 3 од Конвенцијата (види *Ribitsch*,

цитирана погоре, § 38). Во конкретниот случај тој укажува дека целата операција за трансфер на жалителотво затвор на ЦИА била добро увежбана и дека жалителотне претставувал никаква закана за оние што го држеле кои очигледно биле побројни од него. Тужената држава не поднесе какви и да било аргументи како основа за објаснување или оправдување на степенот на сила употребен на Аеродромот во Скопје. Според тоа, физичката сила употребена спрема жалителотна аеродромот била прекумерна и неоправдана со оглед на околностите.

208. Понатаму Судот укажува дека веќе утврдил дека постапката на присилно соблекување од страна на полицијата може да претставува толку инвазивна и потенцијално понижувачка (засрамувачка) мерка што не би требало да се применува без силна причина за тоа (види *Wieser v. Austria*, бр.2293/03, § 40, 22 февруари 2007). Не беше даден никаков аргумент кој ќе покаже дека применетата мерка кон жалителоткој веќе бил во особено беспомошна ситуација, била неопходна.

209. Ниту пак беше дадено какво и да било објаснување за да се оправда употребата на физичко ограничување врз жалителот. Истото се однесува на употребата на качулка за што веќе е утврдено дека иако не предизвикува фактички телесна повреда, создава интензивно физичко и ментално страдање на лицето кон кое е применето (види *Ireland v. the United Kingdom*, цитирана погоре, §§ 96 и 167).

210. Присилното давање на супозитории, додека жалителотбил држен на земја без какво и да било објаснување, не било засновано на какви и да било медицински причини. Понатаму, начинот на кој жалителотбил подложен на таа процедура предизвикал сериозна болка и страдање (види *Zontul v. Greece*, no. 12294/07, § 89, 17 јануари 2012, и *Jalloh*, цитирани погоре, §§ 69 и 72).

211. Судот забележува дека наведените мерки биле применети комбинирано и со предумисла, со цел да се предизвика голема болка

или страдање за да се добие информација, да се нанесе казна или да се заплаши жалителот (види став 124 погоре). Според мислењето на Судот, ваквиот третман претставува тортура според член 3 од Конвенцијата. Тужената држава мора да се смета за директно одговорна за повреда на правата на жалителот според овој член, бидејќи нејзините агенти активно го потпомогнале третманот и не презеле подоцна какви и да било мерки што биле неопходни според околностите за да се спречи тоа (види *Z and Others v. the United Kingdom*, цитирана погоре; *M.C. v. Bulgaria*, бр.39272/98, § 149, ECHR 2003-XII; и *Members (97) of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses v. Georgia*, бр.71156/01, §§ 124 и 125, 3 мај 2007).

(ii) Отстранување на жалителот

(a) Општи принципи

212. Во судската практика на Судот е утврдено дека одлуката на договорната држава да отстрани бегалец и - *a fortiori*, самото отстранување - може да покрене прашање согласно членот 3, а со тоа и прашање за одговорноста на таа држава според Конвенцијата, кога постојат суштествени основи за верување дека лицето за кое што станува збор, доколку биде екстрадирано, ќе се соочи со реален ризик да биде подложено на постапување спротивно на членот 3 во земјата на приемот. Утврдувањето на таквата одговорност неизбежно вклучува оценка на условите во земјата барател во однос на стандардите од членот 3 од Конвенцијата. Сепак, не станува збор за пресудување или утврдување на одговорност на земјата на приемот, било според општото меѓународно право, било според Конвенцијата или на друг начин. Доколку станува збор за одговорност според Конвенцијата, таа е одговорност на договорната држава испраќач, поради дејствијата што ги презела и кои имаат директна последица изложување на поединецот на забрането мачење (види *Soering*, цитирана погоре, § 91; *Saadi v.*

Italy, цитирана погоре, §§ 125 и 126; *Cruz Varas and Others v. Sweden*, 20 март 1991, §§ 69-70, серија А бр.201; и *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], бр.46827/99 и 46951/99, § 67, ECHR 2005-I).

213. За да определи дали постојат материјални основи за да се верува дека постои реален ризик за третман спротивен на членот 3, Судот ќе го оцени прашањето во светлината на материјалите што му се на располагање, и доколку е потребно, и материјалите што ги прибавил *proprio motu* (види *Hilal v. the United Kingdom*, бр.45276/99, § 60, ECHR 2001-II, и *Saadi v. Italy*, цитирани погоре, § 128). Тој мора да ги испита предвидливите последици од испраќањето на жалителот во земјата на приемот, имајќи ја предвид општата ситуација таму и неговите лични околности (види *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, 30 октомври 1991, § 108, серија А бр.215).

214. Постојењето на ризикот мора да биде оценето првенствено имајќи ги предвид фактите што биле познати или што требало да и бидат познати на договорната држава во времето на отстранувањето; Судот не е спречен да ги земе предвид информациите што биле обелоденети по отстранувањето. Тие може да бидат од значење за да се потврди или оспори одлуката на договорната страна или основноста или неоснованоста на стравувањата на жалителот (види *Cruz Varas and Others*, цитирана погоре, § 76, и *Vilvarajah and Others*, цитирана погоре, § 107).

(в) Примена на наведените принципи во конкретниот случај

215. Врз основа на фактите веќе утврдени до потребниот стандард за докажување, Судот мора да утврди дали тужената страна има одговорност за тоа што го предала жалителотна властите на САД.

216. Како прво, Судот укажува дека нема докази дека трансферот на жалителот во рацете агентите на ЦИА било согласно легитимно

барање за негова екстрадиција или каква и да било друга правна постапка призната со меѓународното право за трансфер на затвореник на странски органи (види став 102 погоре). Понатаму, не беше докажано дека во тоа време постоел налог за апсење со кој било дозволено предавање на жалителот во рацете на агентите на ЦИА (спротивно *Öcalan v. Turkey* [GC], бр.46221/99, § 92, ECHR 2005-IV).

217. Како второ, доказите сугерираат дека македонските власти знаеле за дестинацијата до која што требало да лета жалителот од скопскиот аеродром. Документите издадени од страна на Управата за цивилно воздухопловство (види став 41 погоре) потврдуваат дека била дадена дозвола за слетување на авионот N313P на 23 јануари 2004 година на скопскиот аеродром. На 23 јануари во 22.30 часот била издадена дозвола авионот да полета за Кабул. Во 2.25 наутро на 24 јануари 2004 година властите дозволиле понатамошен лет до Багдад.

218. Трето, Судот придава значење на извештаите и релевантната меѓународна и странска јуриспруденција, и имајќи ги предвид специфичните околности на овој случај, медиумските написи, на кои се укажува погоре (види ставови 99, 106-122, 126 и 127 погоре), кои претставуваат веродостојни извори за практиките кон кои прибегнуваат или кои ги толерираат властите на САД и кои се очигледно спротивни на принципите на Конвенцијата. Судот некои од овие извештаи веќе ги оцени како „загрижувачки“ и изрази голема загриженост за методите на испрашување кои ги применуваат властите на САД за лицата за кои постои сомневање дека се инволвирани во меѓународен тероризам и кои се притворени во поморската база во заливот Гвантанамо и во Баграм (Авганистан) (види *Al-Moayad v. Germany* (одлука), бр.35865/03, § 66, 20 јануари 2007). Овој материјал беше во јавен домен пред жалителот фактички да биде предаден на властите на САД. Тој може да докаже дека постоеле сериозни причини за верување дека, доколку жалителот се предаде на САД, врз основа на

програмата за „предавање“, тој би бил изложен на реален ризик од третман спротивен на членот 3. Поради тоа, мора да се заклучи дека македонските власти знаеле или требало да знаат, во релевантното време, дека постоел реален ризик дека жалителот би бил предмет на постапување спротивно на член 3 од Конвенцијата. Тужената Влада не успеа да ги отргне сомневањата во тој поглед (види *Saadi v. Italy*, цитирана погоре, § 129). Материјалот кој беше обелоденет по трансфереот на жалителот, го потврдува постоењето на тој ризик (види ставови 103, 108-110, 123, 124, 128 и 129 погоре).

219. Четврто, тужената држава не побарала никакви гаранции од властите на САД за отстранување на ризикот од мачење на жалителот (види, спротивно, *Mamatkulov and Askarov*, цитирана погоре, §§ 71-78; *Al-Moayad*, цитирана погоре; и *Babar Ahmad and Others v. the United Kingdom* (dec.), бр.24027/07, 11949/08 и 36742/08, § 113, 6 јули 2010).

220. Во такви околности, Судот смета дека со предавањето на жалителот на властите на САД, македонските власти со знаење истиот го изложиле на реален ризик од мачење и на услови на притвор кои биле спротивни на членот 3 од Конвенцијата.

221. Имајќи го предвид начинот на кој жалителот бил предаден на властите на САД, Судот смета дека тој бил предмет на „вонредно предавање“ односно „вонсудски трансфер на лица од една јурисдикција или држава во друга, за цели на притвор и испрашување надвор од нормалниот правен систем, во која постоел реален ризик за тортура или сурово, нечовечко или понижувачко постапување“ (види *Babar Ahmad and Others*, види погоре, § 113).

222. Според тоа тужената Држава го повредила членот 3 од Конвенцијата по овој основ.

iii) Заклучок

223. Во светлината на наведеното, Судот заклучува дека тужената држава треба да се смета за одговорна за нечовечко и понижувачко постапување на кое бил изложен жалителот додека бил во хотелот, за неговата тортура на аеродромот во Скопје и за тоа што истиот го предала на властите на САД, со што го изложила на ризик од понатамошен третман спротивен на членот 3 од Конвенцијата.

IV. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 5 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

224. Жалителот се жалел врз основа на членот 5 од Конвенцијата дека били притворен незаконски и држан инкомуникадо, без да биде издаден налог за апсење и дека никогаш не бил изведен пред судија. Тој тврдел дека тужената држава сноси директна одговорност за целиот период на заложништво помеѓу 31 декември 2003 година и неговото враќање во Албанија на 28 мај 2004 година. Конечно тој се жалел дека отсуството на итна и ефикасна истрага од страна на македонските власти на неговите веродостојни наводи, било спротивно на неговите права од членот 5. Членот 5 од Конвенцијата гласи:

“1. Секој има право на слобода и безбедност. Никој не смее да биде лишан од слобода, освен во законска постапка, во долу наведените случаи:

- а. издржување на казна затвор по осудителна пресуда на надлежен суд;
- б. законско лишување од слобода или притвор поради неизвршување на законски налог на судот или со цел обезбедување на извршување на обврска пропишана со закон;
- в. законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел негово изведување пред надлежни судски органи, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице сторило кривично дело или кога е тоа неопходно за да се спречи извршување на кривично дело или бегство на осомничениот по извршување на кривично дело;
- г. притвор на малолетник врз основа на судско решение за примена на воспитна мерка или поради негово изведување пред надлежен судски орган;

- д. притвор со цел да се спречи ширењето на некоја заразна болест, на ментално оболени лица, алкохоличари, токсикомани или скитници;
- ѓ. Законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел да се спречи негово нелегално влегување во земјата или против кое се води постапка за негово протерување или екстрадиција.
2. Секој кој е лишен од слобода веднаш ќе биде известен, на јазикот што го разбира за причините поради кои е лишен од слобода и за сите обвиненија против него.
3. Секој кој е лишен од слобода или притворен согласно одредбите од ставот 1 в. од овој член навремено ќе биде изведен пред судија или друго службено лице овластено со закон да ја врши судската власт, ќе има право да му биде судено во разумен рок или да биде пуштен(а) на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со барање на гаранција дека лицето ќе се појави на судењето.
4. Секој кој е лишен од слобода или притворен има право да изјави жалба, по која судот ќе одлучи во најкус можен рок и ќе нареди негово ослободување, доколку лицето било незаконски притворено.
5. Секој кој бил жртва на лишување од слобода или притвор спротивно на одредбите од овој член ќе има остварливо право на обештетување.”

А. Наводи на странките

225. Жалителот тврди дека тужената држава била одговорна за повреда на неговите права според овој член, преку нејзините агенти и/или странските агенти што делувале на нејзината територија и под нејзина јурисдикција. Неговиот притвор во Република Македонија без обвинение и без судска контрола претставувал повреда на неговите права од членот 5. Неговото пролонгирано исчезнување за време на неговиот подоцнежен притвор во Авганистан, претставувало повреда на членот 5, за што била одговорна македонската Влада. Покрај тоа, тужената влада го повредила членот 5 од Конвенцијата со пропуштање

да спроведе ефикасна истрага во врска со неговите веродостојни наводи дека тој исчезнал во пролонгиран период на време како последица на заедничакта операција на македонските и агентите на САД.

226. Владата ги оспори аргументите на жалителот.

Б. Вмешувања од трети лица

227. Interights укажа дека тајното киднапирање, предавање и притворање на лице без известување на неговото семејство претставува присилно исчезнување. Ваквите акти претставуваат форми на таен притвор, каде на лицето не му се дозволувало да контактира со надворешниот свет (“incommunicado притвор”), при што властите не го откриле местото на притвор ниту пак дале информации за судбината на притвореникот (“непризнат притвор”). Обврската за забрана за враќање (*non-refoulement*) се однесува на ситуации во кои постои реален ризик за сериозни повреди на најфундаменталните човекови права, вклучувајќи арбитражно притворање и флагрантно оневозможување на фер судење.

228. Амнести интернешнл (АИ) и Меѓународната комисија на правници (МКП) сметаат дека по својата природа и сериозност, лишувањата од слобода извршени во контекст на „системот на тајните притвори и предавања“ претставуваат флагрантно кршење на членот 5 од Конвенцијата. Во такви околности, од договорните страни се бара, според принципот за забрана на враќање кој е исто така вграден во членот 5 од Конвенцијата, да не ги отстрануваат поединците од нивната јурисдикција кога договорните страни знаеле или можеле да знаат дека со нивното отстранување тие би биле изложени на реален ризик од флагрантна повреда на нивното право на слобода и безбедност на личноста. Тие исто така укажаа дека до јануари 2004 година, имало многу веродостојни информации во јавен домен кои

укажувале дека САД биле ангажирани во арбитражни, *incommunicado* и тајни притвори, како и во тајни трансфери на притвореници, на поединци за кои властите сметале дека се инволвирани во или имаат сознанија за меѓународен тероризам. Според принципот за забрана на враќање, државите не се ослободени од одговорноста „за сите или било кои предвидливи последици“ што ги трпи поединецот по отстранувањето од нивната јурисдикција. АИ и МКП укажаа дека кога едно дејствие или пропуштање на договорната страна, што се случува во рамките на нејзината јурисдикција, има директна причинско-последователна врска со предавање кое значи континуирана повреда на правата од Конвенцијата, кое се случува делумно на нејзината територија, а делумно на друго место, ги инволвира како позитивните, така и негативните обврски според Конвенцијата. Во такви случаи, одговорност на Државата е да се воздржи од секое дејствие кое би ја потпомогнало операцијата за предавање како и да преземе такви превентивни, истражни и мерки за поправање на ситуацијата, кои и стојат на располагање во границите на нејзината јурисдикција, за да ги спречи, поправи или истражи континуираните повреди на правата од Конвенцијата.

В. Оценка на Судот

1. Допуштеност

229. Судот укажува дека жалбите според овој член не се очигледно неосновани во смисла на член 35 § 3 од Конвенцијата и дека тие не се недопуштени по кој и да било друг основ. Според тоа мора да се прогласат за допуштени.

2. Основаност

(а) Општи принципи утврдени во судската практика на Судот

230. Судот укажува на почетокот дека фундаменталното значење на гаранциите содржани во членот 5 е обезбедување на правото на поединците во демократијата да бидат слободни од арбитрерно притворање во рацете на властите. Од тие причини во својата судска практика Судот повеќепати нагласувал дека секое лишување од слобода не само што мора да биде извршено во согласност со материјалните и процедуралните правила на националното право, туку тоа мора еднакво да биде во согласност со самата цел на членот 5, имено поединецот да се заштити од арбитрарност. (види *Chahal*, цитиран погоре, § 118). Ова инсистирање на заштитата на поединецот од злоупотреба од власта се илустрира со фактот дека членот 5 став 1 ги пропишува околностите под кои поединците може законито да бидат лишени од слобода, со нагласка дека овие околности мора да бидат толкувани тесно, имајќи предвид дека истите претставуваат исклучоци од најосновната гаранција за слободата на поединецот (види *Quinn v. France*, 22 март 1995, § 42, серија А бр.311).

231. Мора исто така да се нагласи дека авторите на Конвенцијата ја зајакнале заштитата на поединецот од арбитрарно лишување од слобода со гарантирање на еден корпус на материјални права кои имаат за цел да ги минимизираат ризиците од арбитрарност, преку овозможување чинот на лишување од слобода да биде достапен на независна судска анализа и преку обезбедување на одговорноста на органите за таквото дејствие. Барањата од член 5 §§ 3 и 4 и нивната нагласка на итноста и на судската контрола, во овој контекст добиваат посебно значење. Итната судска интервенција може да доведе до откривање и превенција на животни загрозувачки мерки или сериозен лош третман кои ги повредуваат фундаменталните гаранции содржани

во членовите 2 и 3 од Конвенцијата (види *Aksoy*, цитиран погоре, § 76). Она за што станува збор е заштитата на физичката слобода на поединците како и нивната лична безбедност во контекст, кој во отсуство на гаранции, би можел да резултира во субверзија на владеењето на правото и би ги ставил притворените надвор од опфатот на најјуредиментарните форми на правна заштита.

232. Иако истрагата за делата на тероризам несомнено претставува посебен проблем за властите, тоа не значи дека властите имаат *carte blanche* според членот 5 да апсат сомнителни лица и да ги држат во полициски притвор, ослободени од ефикасна контрола на домашните судови, и конечно од контролните институции на Конвенцијата, секогаш кога тие сметаат дека се работи за дела на тероризам. (види *Dikme*, цитиран погоре, § 64).

233. Во врска со ова Судот укажува дека непризнатиот притвор на поединец претставува целосна негација на овие гаранции и најтешка повреда на членот 5. Превземајќи ја контролата врз поединецот, властите имаат обврска да одговараат за тоа каде тој се наоѓа. Од тие причини, членот 5 мора да се толкува како да бара властите да превземат ефикасни мерки за заштита од опасност од исчезнување и да спроведат итна и ефикасна истрага доколку постои основано тврдење дека лицето е земено во притвор и дека од тогаш не е видно (види *Kurt*, цитирано погоре, §§ 123-124).

(б) Примена на овие принципи во овој случај

234. Меѓу странките не е спорно дека на 31 декември 2003 година жалителот бил симнат од автобус при влез во територијата на тужената држава и дека бил испрашуван од страна на македонските полициски службеници. Тој потоа исчезнал и не бил виден сè до враќањето во Германија на 29 мај 2004 година. Судот веќе утврдил до бараниот стандард на докажување дека жалителот бил држен во хотел под

постојан надзор на македонските безбедносни сили помеѓу 31 декември 2003 и 23 јануари 2004 година, кога на аеродромот во Скопје, бил предаден на властите на Соединетите Држави. На последната дата тој со лет на ЦИА бил однесен во Кабул (Авганистан), каде бил држен во притвор сè до неговото враќање во Германија.

235. Судот мора да истражи дали притворот на жалителотво Република Македонија бил во согласност со барањата од членот 5 од Конвенцијата и дали подоцнежниот притвор на жалителотво Кабул може да се припише на одговорност на тужената држава. Тој понатаму ќе разгледа дали имало ефикасна истрага во однос на наводите на жалителотдека притворот бил незаконит и арбитрарен.

(i) Притворот на жалителотво Скопје

236. На почетокот Судот укажува дека не постоела судска наредба за притвор на жалителот, како што бара домашното право (види став 89 погоре). Неговото држење во хотелот не било одобрено од страна на суд. Понатаму, притворот на жалителотво тужената Држава не бил поткрепен со какви и да било записи за притворањето, ниту пак такви документи беа доставени до Судот. Судот веќе утврдил дека пропуштањето да се водат податоци со кои ќе се забележи датумот, времето и местото на притворот, името на притвореникот како и причините за притвор и името на лицето што го извршило притворањето, не е во согласност со самата цел на членот 5 од Конвенцијата (види *Kurt*, цитиран погоре, § 125). За време на притворот во тужената Држава, жалителотнемал пристап до адвокат, ниту пак му било дозволено да го контактира семејството ниту претставник на германската Амбасада во тужената држава, како што тоа го бара членот 36 § 1 (б) од Виенската конвенција за конзуларни односи (види став 93 погоре). Понатаму, тој бил лишен од секоја можност да биде изведен пред суд за да ја оспори законитоста на

неговото притворање (види ставови 84 и 90 погоре). Неговиот непотврден и *incommunicado* притвор значи дека тој бил препуштен целосно на милоста на оние што го држеле (види *Aksoy*, цитиран погоре, § 83). Конечно, за Судот е целосно неприфатливо дека во една држава во која владее правото едно лице може да биде лишено од слобода во вонредно место за притвор кое е надвор од секаква правна судска рамка, како што во случајот бил хотелот. Тој смета дека држењето во една ваква сосема невообичаена локација го прави притворот уште поарбитражен (види, *mutatis mutandis*, *Bitiyeva and X v. Russia*, бр.57953/00 и 37392/03, § 118, 21 јуни 2007).

237. Имајќи го предвид ова наоѓање и фактот што тужената Влада не даде објаснување за притворот на жалителот помеѓу 31 декември 2003 година и 23 јануари 2004 година, ниту пак какви и да било документи за оправдување, Судот заклучува дека во текот на тој период жалителот бил држен во непризнаен притвор во целосно непочитување на гаранциите од членот 5 и дека тоа претставува особено тешка повреда на неговото право на слобода и безбедност гарантирани со член 5 од Конвенцијата (види *Gisayev v. Russia*, бр.14811/04, §§ 152-153, 20 јануари 2011; *Kadirova and Others v. Russia*, бр.5432/07, §§ 127-130, 27 март 2012; и *Chitayev and Chitayev v. Russia*, бр.59334/00, § 173, 18 јануари 2007).

(ii) Подоцнежниот притвор на жалителот

238. Во смисла на наодите за фактите утврдени до потребниот стандард на докажување (види ги ставовите 165 и 167 погоре), Судот оценува дека на 23 јануари 2004 година македонските безбедносни сили на скопскиот аеродром го предале жалителот на агентите на ЦИА кои го транспортирале до Авганистан со посебен лет на ЦИА, опишан во истрагата на Марти како „добро познатиот авион N313P” (види го

став 64 од извештајот на Марти за 2006). Тој останал таму сè до 28 мај 2004 година кога бил транспортиран назад во Германија, преку Албанија.

239. Судот повторува дека договорната држава би сторила повреда на членот 5 од Конвенцијата доколку го префрли жалителотво држава во која тој би бил изложен на реален ризик за флагрантно кршење на тој член (види *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, бр.8139/09, § 233, 17 јануари 2012). Во конкретниот случај, Судот веќе утврдил до бараниот стандард на докажување дека жалителот бил предмет на „вонредно предавање“ (види став 221 погоре), што опфаќа притвор ... „надвор од нормалниот правен систем“ и кој „поради намерното изигрување на правната процедура, претставува анатема на владеењето на правото и на вредностите заштитени со Конвенцијата“ (види *Babar Ahmad and Others*, цитирана погоре, §§ 113-114).

Понатаму, во други слични случаи веќе било утврдено дека притворањето на осомничени за тероризам во рамките на програмата за „предавање“ на властите на САД било арбитражно (види ставови 103, 106, 113, 119 и 123 погоре). Во такви околности Судот смета дека на македонските власти морало да им биде јасно дека со предавањето на властите на САД, жалителот бил соочен со реален ризик за флагрантна повреда на неговите права од член 5. Во врска со ова Судот повторува дека членот 5 од Конвенцијата пропишува обврска за Државата не само да се воздржува од активна повреда на правата за кои што станува збор, туку исто така да ги превземе соодветните мерки за да обезбеди заштита од незаконито мешање во овие права на секое лице што е под нејзина јурисдикција (види *Storck v. Germany*, бр.61603/00, §§ 100-101, ECHR 2005-V, и *Medova v. Russia*, бр.25385/04, § 123, 15 јануари 2009). Македонските власти не само што пропуштиле да постапат во согласност со нивната позитивна обврска за заштита на жалителот од притвор спротивен на членот 5 од

Конвенцијата, туку тие активно го олесниле неговото подоцнежено притворање во Авганистан со неговото предавање на ЦИА, и покрај фактот што биле свесни или требало да бидат свесни за ризикот од таквиот трансфер. Судот според тоа, смета дека постои одговорност на тужената Држава и во поглед на притворот на жалителот помеѓу 23 јануари и 28 мај 2004 година (види, *mutatis mutandis*, *Rantsev v. Cyprus and Russia*, бр.25965/04, § 207, ECHR 2010).

(iii) Заклучок

240. Имајќи го предвид наведеното, Судот смета дека киднапирањето и притворот на жалителот претставува „присилно исчезнување“ дефинирано со меѓународното право (види ги ставовите 95 и 100 погоре). „Присилното исчезнување“ на жалителот, иако привремено, било окарактеризирано со постојана состојба на несигурност и неодговорност, која се пролонгирала во текот на целиот период од неговото заложништво (види *Varnava and Others*, цитирана погоре, § 148). Во врска со ова Судот би укажал дека во случај на серија на погрешни дејствија или пропуштања, повредата се проширува на целиот период почнувајќи од првото дејствие и продолжува онолку колку што се повторуваат дејствијата или пропуштањата и тоа е во спротивност со меѓународната обврска за која што станува збор (види *Paşcu and Others*, цитирана погоре, § 321, види исто така став 97 погоре).

241. Имајќи ги предвид овие укажувања, Судот заклучува дека тужената Влада е одговорна за повреда на правата на жалителот од член 5 од Конвенцијата во текот на целиот период на неговото заложништво.

(iv) Процедурален аспект на членот 5: немање на ефикасна истрага

242. Судот веќе утврди дека тужената држава не спровела ефикасна истрага за наводите на жалителот за малтретирање (види ги ставовите 186-194 погоре). Од истите причини, тој утврди дека не била спроведена целосообразна истрага во однос на веродостојните наводи на жалителот дека бил арбитрано држен во притвор (види *Kurt*, цитиран погоре, § 128).

243. Според тоа Судот наоѓа дека тужената држава го повредила членот 5 од Конвенцијата во неговиот процедурален аспект.

V. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 8 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

244. Жалителот понатаму се жалел дека неговото тајно и вонсудско киднапирање и арбитраното држење во притвор ги повредило неговите права од членот 8 од Конвенцијата кој гласи:

“1. Секој има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.

2. Во остварувањето на ова право нема да има какво и да било вмешување од страна на јавните власти освен кога тоа е во согласност со закон и неопходно во демократското општество во интерес на националната безбедност, јавната сигурност или економската благосостојба на земјата, за спречување на нереди и криминал, за заштита на здравјето или моралот, или за заштита на правата и слободите на другите.”

A. Наводи на странките

245. Жалителот наведува дека неговите маки биле целосно арбитранни и претставувале тешко кршење на неговото право на почитување на приватниот и семејниот живот согласно овој член. Повеќе од четири месеци тој бил држен во самица, ги гледал само неговите чувари и оние што го испрашувале, одделен од неговото

семејство кое не знаело каде се наоѓа тој. Оваа ситуација имала сериозно влијание на неговиот физички и психички интегритет.

246. Владата го оспори овој аргумент.

Б. Оценка на Судот

1. Допуштеност

247. Судот укажува дека оваа жалба не е очигледно неоснована во смисла на значењето од членот 35 став 3 од Конвенцијата. Тој исто така укажува дека таа не е недопуштена по кој и да било друг основ. Според тоа мора да се прогласи за допуштена.

2. Основаност

248. Според судската практика на Судот, поимот „приватен живот“ е широк и не е погоден за исцрпна дефиниција; тој може во зависност од околностите, да го опфати моралниот и физичкиот интегритет на лицето. Судот понатаму прифаќа дека овие аспекти на коцептот се проширени и на ситуации на лишување од слобода (види *Raninen v. Finland*, 16 декември 1997, § 63, *Reports* 997-VIII). Членот 8 исто така го заштитува и правото на личен развој, правото да воспоставува и развива врски со други човечки суштества и со надворешниот свет. Лицето не треба да се третира на начин што предизвикува загуба на дигнитетот со оглед на тоа што „самата суштина на Конвенцијата е почитување на човековото достоинство и човековата слобода (види *Pretty v. the United Kingdom*, бр.2346/02, §§ 61 и 65, ECHR 2002-III). Уште повеќе, взаемното уживање од страна на членовите на семејството во друштво едни со други претставува фундаментален елемент на семејниот живот (види, *mutatis mutandis*, *Olsson v. Sweden (no. 1)*, 24 март 1988, § 59, серија А бр.130). Судот повторува дека суштинска цел на членот 8 е да се заштити поединецот од арбитрано

мешање од страна на јавните власти (види *Kroon and Others v. the Netherlands*, 27 октомври 1994, § 31, серија А бр.297-С).

249. Имајќи ги предвид своите заклучоци во врска со одговорноста на тужената страна за член 3 и 5 од Конвенцијата, Судот смета дека дејствијата и пропуштањата од страна на државата исто така покренуваат нејзина одговорност и според член 8 од Конвенцијата. Во смисла на утврдените докази, Судот смета дека вмешувањето во правото на почитување на приватниот и семејниот живот не било „во согласност со закон“.

250. Оттука, Судот наоѓа дека во овој случај постои повреда на членот 8 од Конвенцијата.

VI. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 13 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

251. Жалителотисто се жалел дека немал ефикасен правен лек согласно членот 13 од Конвенцијата во поглед на неговите права од член 3, 5 и 8 од Конвенцијата. Тој се повика на член 13 од Конвенцијата кој гласи:

“Секој чии што права и слободи утврдени во Конвенцијата се повредени има ефикасен правен лек пред национален орган без оглед на тоа што повредата била сторена од лица што постапуваат во службено својство.”

A. Наводи на странките

252. Жалителотукажа дека немало ефикасна истрага што би можела да ги утврди фактите поврзани со неговиот притвор и третман, во поткрепа на истражниот елемент на членот 3 од Конвенцијата. Уште повеќе, немало домашен правен лек за оспорување на законитоста на неговото притворање во Република Македонија и за неговото предавање на ЦИА. Истото се однесува и на неговите права според член 8 од Конвенцијата.

253. Владата се согласи дека пред изјавата на г-дин Х.К., жалителот немал ефикасен домашен правен лек согласно член 13 во врска со неговите наводи за повреда на член 3 и член 5 од Конвенцијата. Таа исто така признаа дека во отсуство на какви и да било заклучоци од кривичната истрага, граѓанската постапка за надомест на штета како таква не можело да се смета за ефикасна во однос на наводите на жалителот однос на член 8 од Конвенцијата.

Б. Оценка на Судот

1. Допуштеност

254. Судот утврди дека оваа жалба не е очигледно неоснована во смисла на член 35 став 3 од Конвенцијата. Исто така констатираше дека таа не е недопуштена по кој и да било друг основ. Според тоа мора да биде прогласена за допуштена.

2. Основаност

(а) Општи принципи утврдени во судската практика на Судот

255. Судот укажува дека членот 13 гарантира постоење на национално ниво на правен лек за остварување на суштината на правата и слободите од Конвенцијата во која и да било форма истите да се обезбедени во домашниот правен поредок. Ефектот на овој член според тоа е да бара домашно правно средство со кое ќе му овозможи на домашниот орган прво, да одлучи за суштината на релевантниот жалбен навод за повреда на Конвенцијата и второ, да даде соодветно обештетување, иако на државите договорни страни им е дадена определена дискреција во поглед на начинот на кој тие ќе ги остварат обврските што произлегуваат од оваа одредба. Опсегот на обврската од член 13 е различен во зависност од природата на наводите на жалителот за повреда на Конвенцијата. Сепак, правното средство што се бара со член 13 мора да биде „ефикасно“ во практиката како и во

правото, особено во смисла дека неговото користење не смее да биде неоправдано спречувано со дејствија или пропуштања на властите на тужената Држава. Во случај кога поединецот има основана наводи дека бил малтретиран од страна на агенти на државата, поимот „ефикасен правен лек“ вклучува, покрај исплатата на обештетување, и опсежна и ефикасна истрага што може да доведе до откривање и казнување на одговорните како и ефикасен пристап на жалителот до истражната постапка (види *Anguelova*, цитирана погоре, §§ 161-162; *Assenov and Others*, цитирана погоре, §§ 114 et seq.; *Süheyla Aydın v. Turkey*, бр.25660/94, § 208, 24 мај 2005; и *Aksoy*, цитирана погоре, §§ 95 и 98).

256. Судот понатаму повторува дека барањата од членот 13 се пошироки отколку обврската на договорните држави од членовите 3 и 5 да спроведат ефикасна истрага за исчезнувањето на лицето за кое ќе се покаже дека било под нивна контрола и за чијашто добросостојба тие се одговорни (види, *mutatis mutandis*, *Orhan*, цитиран погоре, § 384; *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, бр.57942/00 и 57945/00, § 183, 24 февруари 2005; и *Kurt*, цитирана погоре, § 140).

257. Имајќи ја предвид иреверзибилната природа на повредата што би можела да настане доколку ризикот од малтретирање се материјализира и важноста што Судот ја придава на членот 3, поимот на ефикасно правно средство според член 13 бара независна и ригорозна анализа на тврдењето дека постојат суштествени основи за страв од реален ризик за постапување спротивно на членот 3 (види *Jabari v. Turkey*, бр.40035/98, § 50, ECHR 2000-VIII). Оваа анализа мора да се спроведе без оглед на тоа што лицето можеби направило за да биде протерано и без оглед на каква и да било претпоставена закана за националната безбедност на државата што протерува (види *Chahal*, цитиран погоре, § 151).

(б) Примена на наведените принципи во конкретниот случај

258. Судот утврди дека за суштината на неговите наводи за повреда на членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата, жалителотго известил јавниот обвинител. Овие наводи не биле никогаш предмет на каква и да било сериозна истрага, и биле отфрлени со површно образложение дека тој никогаш не бил предмет на било кои од дејствијата за кои се жали. Судот веќе утврди дека тужената Држава е одговорна за повреда на правата на жалителот од членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата. Неговите наводи за повреда на овие членови се „оправдани“ за целите на член 13 (види *Boyle and Rice v. the United Kingdom*, 27 април 1988, § 52, серија А бр.131).

259. Жалителотспоред тоа требало да има ефикасни и практични правни средства кои можеле да доведат до идентификација и казнување на одговорните лица и обештетување, во смисла на членот 13. Од горенаведените причини (види ставови 186-194 и 242 погоре), не може да се смета дека била спроведена ефикасна кривична истрага во согласност со членот 13 за наводите на жалителот во однос на членовите 3 и 5 од Конвенцијата. Површниот пристап на јавниот обвинител не може да се смета дека е во согласност со обврската да спроведе истрага за наводите за малтретирање на жалителоти за неговото незаконско лишување од слобода. Владата исто така потврди дека во релевантното време немало ефикасен правен лек (види став 253 погоре).

260. Понатаму, не беше доставен никаков доказ дека одлуката за предавање на жалителот на ЦИА била разгледана од аспект на прашањето за постоење на ризик од малтретирање или флагрантна повреда на неговото право на слобода и безбедност на личноста, било од страна на судски орган или друг орган со доволно гаранции дека правното средство пред тој орган би било ефикасно (види *Chahal*, цитирано погоре, § 152).

261. Како што во Владата укажа во своите поднесоци, неефикасноста на кривичната истрага ја поткопала ефикасноста на кое и да било друго правно средство, вклучувајќи и граѓанска тужба за надомест на штета. Во слични случаи Судот веќе утврдил дека барањето за надомест на штета е теоретско и илузорно и дека не може да пружи обештетување на жалителот (види, *mutatis mutandis*, *Cobzaru*, цитирана погоре, § 83; *Estamirov and Others v. Russia*, бр.60272/00, §§ 77 и 120, 12 октомври 2006; и *Musayev and Others v. Russia*, бр.57941/00, 58699/00 и 60403/00, § 175, 26 јули 2007).

262. Оттука, Судот наоѓа дека жалителот бил лишен од правото на ефикасно правно средство според член 13, во врска со членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата.

VII. ДРУГИ НАВОДНИ ПОВРЕДИ НА КОНВЕНЦИЈАТА

263. Конечно, жалителот се повикува на член 10 од Конвенцијата, тврдејќи дека тој имал право да биде информиран за вистината во поглед на околностите што довеле до повреда на неговите права од Конвенцијата. Членот 10 предвидува:

„1. Секој има право на слобода на изразување. Ова право ја вклучува слободата на сопствено мислење и примање и пренесување на информации или идеи без какво и да било мешање на јавната власт и без оглед на државните граници. Овој член не ги спречува државите да доделуваат лиценци за работа на претпријатијата за радиодифузија, телевизиски пренос и кината.

2. Остварувањето на овие слободи, бидејќи со себе носи и одговорност, може да се подложи на формалности, услови, ограничувања или казни определени со закон и неопходни во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната сигурност, за заштита од немири или кривично дело, на здравјето или моралот, угледот или правата на другите, за заштита од откривање на доверливи информации или за одржување на авторитетот и непристрасноста на судството“.

264. Судот смета дека прашањето покренато во контекст на овој член се поклопува со суштината на жалбите наводи на жалителот за повреда на член 3 и веќе е адресирано во контекст на таквите наводи (види став 192 погоре). Овој случај не покренува некое посебно прашање што би требало да се анализира само од аспект на ченот 10, кое не се однесува на фактите за кои жалителот се жали. Поради тоа, не произлегува повреда на правата и слободите на жалителотутврдени во овој член.

265. Произлегува дека овој жалбен навод е очигледно неоснован и мора да биде отфрлен во согласност со членот 35 35 §§ 3 (a) и 4 Конвенцијата.

VIII. ПРИМЕНА НА ЧЛЕНОТ 41 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

266. Член 41 од Конвенцијата предвидува:

“Кога Судот ќе утврди повреда на Конвенцијата или на нејзините протоколи, и доколку внатрешното право на засегнатата висока договорна страна овозможува само делумна репарација на штетата, тогаш доколку е тоа неопходно, Судот ќе му додели правично обештетување на оштетениот“.

A. Штета

267. Жалителот побара 300.000 евра (ЕУР) во поглед на нематеријална штета за страдањето, болката и менталниот слом поврзан со неговиот лош третман, непризнатниот притвор, несигурноста за неговата судбина, одбивањето на тужената влада да ја признае вистината и невозможноста да си го поврати својот углед. Во врска со последново, тој наведува дека бил предмет на „клеветничка кампања“ која имала негативно влијание врз неговите изгледи за вработување. Во поткрепа на своето барање, тој упатува на слични случаи во кои на владите на Шведска, Канада и Обединетото Кралство (види ги ставовите 110 и 129 погоре) им било наложено или се согласиле да платат обештетување помеѓу 450.000 и 10.000.000

американски долари. Тој понатаму бара Судот да и наложи на тужената држава да спроведе ефикасна и обемна истрага на фактите на неговиот случај. Жалителотне бара надомест на материјална штета.

268. Владата ги оспори барањата на жалителотпо овој основ. Таа повтори дека тој не бил предмет на „вонредно предавање“ и ги отфрли сите наводи како неосновани. Конечно, таа укажа дека проценката на каква и да било штета треба да биде индивидуализирана и дека не треба да се пресметува со споредба со други случаи.

269. Судот укажува дека членот 41 му дава овластување да и досуди на оштетената страна обезштетување кое што смета дека е соодветно. Во врска со ова тој укажува дека утврдил сериозни повреди на повеќе одредби од Конвенцијата од страна на тужената држава. Судот утврдил дека жалителотбил мачен и со него лошо се постапувало и дека тужената држава е одговорна за тоа што со знаење го предала на ЦИА, иако постоеле сериозни причини за верување дека тој би можел да биде изложен на третман спротивен на членот 3 од Конвенцијата. Судот исто така утврдил дека жалителотбил држен арбитражно, спротивно на членот 5. Тужената држава исто така пропуштила да спроведе ефикасна истрага како што бараат членот 3 и членот 5 од Конвенцијата. Покрај тоа, Судот најде и повреда на правата на жалителот од членот 8. Конечно, Судот смета дека тужената држава е одговорна за тоа што не обезбедила ефикасно правно средство во смисла на член 13 од Конвенцијата за жалбените наводи на жалителот во однос на членовите 3, 5 и 8. Судот смета дека поради повредите што ги утврди, жалителот неспорно претрпел нематеријална штета која не може да се поправи само со утврдување на повреда.

270. Поради тоа, имајќи ја предвид екстремната сериозност на повредите на Конвенцијата на кои жалителотбил жртва, и пресудувајќи врз правична основа, како што предвидува членот 41 од

Конвенцијата, Судот му досуди 60.000 ЕУР, плус било каков данок кој може да се пресемта на тој износ. (види *Ilaşcu and Others*, цитирана погоре, § 489).

Б. Трошоци

271. Жалителотне побара надоместување на трошоците направени пред домашните судови и пред Судот.

272. Според тоа, Судот смета дека нема причина да му се досуди каква и да било сума по тој основ.

В. Затезна камата

273. Судот смета дека е соодветно стапката на затезната камата да се темели на наниската стапка за позајмици на Европската централна банка, на која треба да се додадат три проценти.

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ СУДОТ ЕДНОГЛАСНО

1. *Го отфрла* прелиминарниот приговор на Владата за непочитување на „правилото за шест месеци,“;
2. *Ги прогласува за допуштени* наводите во однос на членовите 3, 5, 8 и 13 од Конвенцијата, а остатокот од жалбата за недопуштена;
3. *Утврдува* дека е сторена повреда на членот 3 од Конвенцијата во неговиот процедурален аспект поради пропустот на тужената држава да спроведе ефикасна истрага за наводите на жалителот за малтретирање;
4. *Утврдува* дека е сторена повреда на членот 3 од Конвенцијата од страна на тужената држава поради нечовечкото и понижувачкото

постапување на кое бил изложен жалителот додека бил држан во хотел во Скопје;

5. *Утврдува* дека тужената држава е одговорна за малтретирањето на кое бил изложен жалителот на аеродромот во Скопје и дека ова постапување мора да се класифицира како тортура во смисла на значењето на членот 3 од Конвенцијата;
6. *Утврдува* одговорност на тужената држава за трансферот на жалителотво притвор на органите на Соединетите Држави, иако постоел реален ризик дека тој би бил подложен на постапување спротивно на член 3 од Конвенцијата;
7. *Утврдува* дека притворот на жалителотво хотел во траење од 23 дена бил арбитрарен, спротивно на членот 5 од Конвенцијата;
8. *Утврдува* дека тужената страна е одговорна според член 5 од Конвенцијата за подоцнежното заложништво на жалителотво Авганистан;
9. *Утврдува* дека тужената држава пропуштила да спроведе ефикасна истрага за наводите на жалителотза арбитрарно притворање, како што бара членот 5 од Конвенцијата;
10. *Утврдува* дека постои повреда на членот 8 од Конвенцијата;
11. *Утврдува* дека постои повреда на член 13 од Конвенцијата поради отсуство на ефикасни правни лекови за жалбените наводи на жалителот во однос на членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата;
12. *Утврдува*

(а) дека тужената страна треба да му плати на жалителот, во рок од три месеци, 60.000 ЕУР (шеесет илјади евра) плус било каков данок кој може да се наплати, на име нематеријална штета;

(б) дека од истекот на наведените три месеци до исплатата на наведената сума се пресметува камата по стапка еднаква на најниската стапка за позајмици на Европската централна банка во текот на тој период плус три проценти;

13. *Го отфрла* остатокот од барањето на жалителот за правично обештетување.

Составено на англиски и француски јазик и објавено на јавната расправа во Судот за човекови права, Стразбур, на 13 декември 2012 година.

Michael O'Boyle
Заменик регистратор

Nicolas Bratza
Претседател

Во согласност со членот 45 § 2 од Конвенцијата и членот 74 § 2 од Деловникот на Судот, кон оваа пресуда се приложени и следниве издвоени мислења:

(а) заедничко согласно мислење на судиите Tulkens, Spielmann, Sicilianos и Keller;

(б) заедничко согласно мислење на судиите Casadevall и López Guerra.

N.B.
M.O'B.

ЗАЕДНИЧКО СОГЛАСНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИИТЕ TULKENS, SPIELMANN, SICILIANOS И KELLER

(Превод)

1. Во врска со членот 13 од Конвенцијата, во однос на кој Судот едногласно најде дека е повреден во врска со членовите 3, 5 и 8, би

сакале образложението да се прошири и на еден аспект, кој според наше мислење, е фундаментален. Поради сериозноста на повредите што беа утврдени, сметаме дека Судот требаше да признае дека во отсуство на какво и да било ефикасно правно средство – за што се согласи и Владата – на жалителотму било одземено и „правото на вистина“, односно правото на точно објаснување за претрпените страдања и за улогата на оние одговорни за таквите маки (види *Association “21 December 1989” and Others v. Romania*, бр.33810/07 и 18817/08, § 144, 24 мај 2011).

2. Очигледно, ова не значи „вистина“ во филозофска или метафизичка смисла на терминот, туку право да се потврдат и утврдат вистинските факти. Како што укажа Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации, како и Redress, Амнести Интернешнл и Меѓународната комисија на правници, во случајите со присилни исчезнувања, правото на вистина е особено силна норма поради тајноста со која е опкружена судбината на жртвата.

3. При адресирањето на жалбите на жалителотза член 10 од Конвенцијата дека тој „имал право да биде информиран за вистината во поглед на околностите што довеле до наводните повреди“, Судот смета дека покренатото прашање се поклопува со суштината на неговите жалбени наводи во однос на член 3 и дека веќе е расправено во контекст на истите (види став 264 од пресудата). Би можело поради тоа да се тврди дека Судот имплицитно признава дека правото на вистина има место во контекст на членот 3, иако тој навистина не се обврзува самиот кон ваквиот став, наместо едноставно да нотира дека истрагата не била адекватна со што жалителотбил лишен од можноста да биде информиран (види став 193 од пресудата).

4. Ние меѓутоа сметаме дека правото на вистина многу подобро би било ситуирано во контекст на членот 13 од Конвенцијата, особено кога тоа е поврзано со процедуралните обврски од членовите 3, 5 и 8,

како што е во овој случај. Степенот и сериозноста на повредите на човековите права за кои што станува збор, сторени во контекст на тајните притворања и системите за предавање, заедно со распространетата неказниност на овие практики, присутна во повеќе јурисдикции, даваат реална содржина на правото на ефикасно средство од членот 13, кое опфаќа право на пристап до релевантните информации за наводните повреди, како на засегнатите лица така и на општата јавност.

5. Правото на вистина не е нов концепт во нашата судска практика и тоа не е ново право. Тоа е широко имплицирано во другите одредби од Конвенцијата, особено во процедуралните аспекти на членовите 2 и 3 кои гарантираат право на истрага вклучувајќи го жалителот под контрола на јавноста.

6. Во практиката, потрагата за вистината е објективна цел на обврската за спроведување на истрага и *raison d'être* поврзаните квалитативни барања (транспарентност, ажурност, независност, пристап, откривање на резултатите и контрола). За општеството генерално, желбата да се потврди вистината игра улога во зајакнувањето на довербата во јавните институции и во владеењето на правото. За оние што се засегнати – семејствата на жртвите и блиските пријатели – утврдувањето на вистинските факти и обезбедувањето потврда за сериозните повреди на човековите права и хуманитарното право претставуваат форми на обештетување кои се исто толку важни како компензацијата, а понекогаш дури и повеќе. Конечно, сидот на молкот и велот на таинственост ги спречуваат овие луѓе да го сватат она што го доживеале и се најголемите пречки за нивното опоравување.

7. Поексплицитно признавање на правото на вистина во контекст на членот 13 од Конвенцијата, кое е далеку од тоа да биде било

иновативно или одвишно, во извесна смисла би дало нова светлина на добро утврдената реалност.

8. Денеска, правото на вистината е широко признато со меѓународното и европското право за правата на човекот. На ниво на Обединетите нации, тоа е утврдено во Меѓународната конвенција за заштита на сите луѓе од присилни исчезнувања од 2006 година (член 24 став 2) и во Збирката на принципи за заштита и унапредување на човековите права преку акција за борба против неказнивоста. Резолуциите 9/11 и 12/12 за правото на вистината, усвоени на 24 септември 2008 година и 12 октомври 2009 година од страна на Комитетот за човекови права на Обединетите нации, укажуваат дека: „Комитетот за човековите права и работната група за присилни и недоброволни исчезнувања... го имаат признато правото на жртвите на тешките кршења на човековите права и правото на нивните роднини на вистината за настаните што се случиле, вклучувајќи ја идентификацијата на сторителите на фактите што довеле до такви повреди...“.

9. Истото важи и на регионално ниво. Во контекст на Американската конвенција за човекови права, правото на вистината е изрично признато во одлуките на Интерамериканската комисија за човекови права во случајот *Velásquez Rodríguez v. Honduras* (29 јули 1988) и *Contreras et al. v. El Salvador* (31 август 2011). На европската сцена, со упатување најпрвин на Европската унија, Рамковната одлука на Советот од 15 март за положбата на жртвите во кривичната постапка¹ воспоставува врска помеѓу вистината и дигнитетот, и во својата Преамбула укажува дека „правилата и практиките во поглед на положбата и главните права на жртвите треба да се приближат, особено во поглед на правото да бидат третирали со почитување на

¹ *Official Journal* L 082, 23 мај 2001.

нивното достоинство, правото да дадат и добијат информации, правото да разберат и да бидат разбрани...“. Во рамките на Советот на Европа, Насоките од 30 март 2011 за искоренување на неказнивоста за тешките кршења на човековите права, имаат сличен пристап.

10. Во овие околности, сметаме дека некако срамежливата алузија на правото на вистината во контекст на членот 3 и недостатокот на експлицитно признавање на ова право во врска со членот 13 од Конвенцијата, создаваат впечаток на преголема внимателност.

ЗАЕДНИЧКО СОГЛАСНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИИТЕ
CASADEVALL И LÓPEZ GUERRA

Се согласуваме со одлуката на Големиот совет, како и со даденото образложение. Меѓутоа, сметаме дека во поглед на повредата на процедуралниот аспект на членот 3 од Конвенцијата поради пропустот на тужената држава да спроведе ефикасна истрага за наводите на жалителот за лошо постапување, не беше неопходно да се направи посебна анализа како што тоа го направи Големиот совет во ставот 191 од пресудата, за постоењето на „право на вистина“ како нешто што е различно од, или како дополнение на, барањата што се веќе воспоставени во претходната судска практика на Судот по овие прашања.

Според судската практика на Судот, прикажана во оваа пресуда (види ставови 182 et seq.), истрагата за наводите за малтретирање мора во секој случај да претставува сериозен обид да се утврдат фактите на случајот во врска со причината за здобиените повреди и идентитетот на одговорните лица. Нам ни се чини очигледно дека сета оваа активност што се бара се сведува на откривање на вистината во случајот, независно од релевантноста или важноста на конкретниот случај за општата јавност, па оттука посебната анализа на правото на вистина се јавува како одвишно.

Правото на сериозна истрага, еднакво на правото на вистината, произлегува од заштитата која ја обезбедува судската практика на Судот во примена на Конвенцијата врз жртвите на лишување од живот (член 2) или тортура и нехумано или понижувачко постапување или казнување (член 3); ова се однесува еднакво и во случаите кои привлечле голема медиумска покриеност и во други случаи кои не биле предмет на исто толкав степен на јавно внимание. Оттука, кога станува збор за правото на вистина, жртвата, а не општата јавност, е

таа којашто го има тоа право, како резултат на членот 3 од Конвенцијата, а во светло на судската практика на Судот.

Тврдам дека правилно извршив
превод од англиски на македонски
јазик.

I, the undersigned, hereby certify that
the foregoing is a true and correct
translation from English into
Macedonian.

Скопје, 20.12.2012 г.
Бр.198/2012

Skopje, 20.12.2012
No.198/2012

Овластен судски преведувач,
Жаклина Којчевска

Authorised Court Translator,

(Zaklina Kojcevska)